

Militaire Spectator

WAARIN OPGENOMEN DE
OFFICIËLE MEDEDELINGEN
VAN DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Maritieme strategie, een in de Militaire Spectator
spaarzaam belicht onderwerp, maar daarom niet
van belang ontbloom (zie de bijdrage op blz. 103)

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

J. C. A. C. de Vogel

brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne

v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag

Telefoon (070) 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

W. C. Louwerse

generaal-majoor v. d. Kon. luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch

luitenant-kolonel der cavalerie

B. A. C. Droste

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

ir. G. M. van der Laan

brigade-generaal van de technische staf

H. M. van Lent

majoor der genie

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel verbindingdienst

drs. Ch. F. Turpijn

kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Spui 47, 2511 BL Den Haag

Telefoon (070) 18 68 67

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar

Losse nummers f 3,-

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij

Postbus 6, 7940 AA Meppel

Telefoon (05220) 6 86 66

i.s.m. CET Reclame & Publiciteit

Rogge 19, 5521 RX Eersel

Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen

Telefoon (04970) 1 67 89

NADRUK VERBODEN

Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht **94**

Editoriaal:

Aanloop en sprong naar 2000 **95**

W. L. Kirk:

The future air war. A balance of defensive and offensive air operations **97**

J. A. van Reijn:

Maritieme strategie: ontwikkeling en actualiteit **103**

P. H. de Vries en P. L. E. M. Everts:

Offensief optreden, maar hoe? 5. Eigen optreden brigade- en lagere niveaus **110**

prof. dr. P. Valkenburgh:

De memoires van generaal Glaise von Horstenau. Een uitzonderlijk historisch document **126**

F. J. D. C. Egter van Wissekerke:

Is aanvallen de beste verdediging van de Europese centrale sector? (1) **130**

Boeken **141**

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 77010 (23.1/80). Adviescommissie III bij de Koninklijke landmacht (herdruk, juni 1988).

LaO 77009 (23.1/79). Adviescommissie-II bij de Koninklijke landmacht (2e herdruk, juni 1988).

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de Koninklijke luchtmacht (herdruk, juli 1988).

LaO 88008 (55.17/98). Regeling internationale verhuizingen van/naar Nederland naar/van de Verenigde Staten van Amerika of Canada en verhuizingen binnen de Verenigde Staten van Amerika.

LaO 71525 (81/33) / LuO 71031 (81/37). Regeling militaire rijbewijzen (herdruk, december 1988).

Lacirc 006-87 op VS 2-1100 (15/3a). Het dragen van sieraden tijdens werkzaamheden praktische diensten en oefeningen.

Lacirc 007-87 op VS 2-1100 (13.23/1). Aanwijzing met betrekking tot gebruik van merkingen.

Lamed 001-88 (78.555). Opleiding instructeur lo en sport.

Lamed 002-88 (55.3/255) / LuO 501-88 (55.3/255). 40e Tweedaagse militaire prestatietoet.

Lamed 012-88 (78/559). Omscholing tot materieelbeheerder.

Lamed 013-88 (78/560). Dienstavtechnische opleiding voor (sergeant-majoor) administrateur.

Lamed 014-88 (78/561). Omscholing tot administrateur.

Lamed 015-88 (78/562). Cursus stafdienst/staforiëntatie aan de Hogere Krijgsschool.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-4/2. Procedures statische telefooncentrales KL, 3e dr., wijziging 2. Deze wijziging was noodzakelijk door de integratie van het Krijgsmacht Telecommunicatiebureau (KTCB) in de afdeling Telecommunicatie van de Defensiestaf, alsmede doordat de PTT is overgegaan naar één landelijk autotelefoonnet.

VS 11-6. Het (militaire) bericht, 2e dr., wijziging 3. Deze wijziging omvat een uitbreiding van het verbod op privégebruik van militaire berichtendiensten, alsmede regels ten aanzien van facsimile-berichtenverkeer.

VR 11-50. Het legerkorpsrayonverbindingssysteem.

VR 11-52. Het verbindingscentrum in het legerkorpsrayonverbindingssysteem (dl 1, beschrijving; dl 2, bijlagen).

VR 11-55. Handleiding voor abonnees van het legerkorpsrayonverbindingssysteem.

VR 11-56. Systeemondersteuning en telecommunicatieadvies in het legerkorpsrayonverbindingssysteem.

Deze voorlopige-richtlijnenserie beschrijft het omgaan met het legerkorpsrayonverbindingssysteem na de invoering van schakelautomaten; elke richtlijn is bestemd voor een specifieke doelgroep. De serie is voorshands uitsluitend beschikbaar voor opleidings- en planningsdoeleinden en voor verdere ontwikkeling tot een definitieve-voorschriftenserie. De richtlijnen zijn aan de belanghebbende instituten verstrekt. Zij zijn uitsluitend verkrijgbaar bij Staf CVKL, tel (mdtn) 678, tsl 2319.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGS WETENSCHAP

Op *maandag 3 april 1989* te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar lgen A. A. Herweijer, Hoofd Permanente Militaire Vertegenwoordiging bij de NAVO, een voordracht zal houden over

40 jaar NAVO – een militaire visie op de toekomst

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie d.t.v. de secretaris, lkol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, geb. 110, postbus 90701, 2509 LS Den Haag. Telefonische aanmelding wordt op prijs gesteld; tel. tijdens diensturen: (070) 16 68 99.

Aanloop en sprong naar 2000

Bij de jaarwisseling 1988/1989 zullen velen zich hebben gerealiseerd dat onafwendbaar het jaartal 2000 met rasse schreden nadert. De tijd ver gaat, verloopt, verstrijkt en staat nu eenmaal niet stil. Wat is er nu eigenlijk zo bijzonder aan het jaar 2000, ervan afgezien dat het een mooi rond getal betreft? Wij zijn nog steeds meer gewend aan het opdelen van de achter ons liggende tijd in eeuwen dan in andere herkenbare periodes, aan de hand van gebeurtenissen en in het bijzonder ontwikkelingen. De liefde voor jaartallen in het geschiedsonderwijs aan de ouderen onder ons zal daaraan zeker debet zijn.

Toch ziet het ernaar uit dat ditmaal het begin van een nieuwe eeuw zal samenvallen met een aantal reeds thans in gang zijnde ontwikkelingen, waarvan het resultaat zeker niet onopgemerkt zal voorbijgaan en vanzelfsprekend zijn invloed zal hebben op de richting waarin de defensieorganisatie zich zal begeven; niet alleen naar vorm en werkwijze maar ook naar de aard van de middelen. Het meest in het oog springend is het ontstaan van de informatiecultuur. In het midden latend of deze cultuur — waarbij meer een massaproductie van kennis dan van producten plaatsvindt — voortkomt uit de

behoefte aan ordening van de informatiechaos dan wel uit de gigantische explosie van de computertechnologie, voorspelt het Centraal Planbureau dat in de komende jaren de helft van onze beroepsbevolking zich naar de informatiesector zal begeven.

Hoewel men zou kunnen veronderstellen dat juist de ordening van de informatiechaos een centralisatie van het bestuur vergemakkelijkt, zien wij toch het tegenovergestelde plaatsvinden, namelijk een decentralisatie van bestuur, met het oogmerk resultaatverbetering te verkrijgen van onderaf, door gebruik te maken van de daar aanwezige kennis en vaardigheden. Die ontwikkeling houdt tevens een verlaten van hiërarchieke organisatiestructuren in, met in de plaats daarvan een structuur in de vorm van een netwerk waarin ideeën en informatie in beginsel door iedereen verticaal, horizontaal en diagonaal worden uitgewisseld. Dat decentralisatie van bestuur en het weven van relatienetwerken alleen maar mogelijk zijn door gebruik te maken van de informatietechnologie is duidelijk, maar hoe staat het met de toepassing van de voornoemde ontwikkelingen op de defensieorganisatie?

Men kan zich de vraag stellen of in het bijzonder de veranderingen in de organisatiestructuren wel zijn te rijmen met de specifieke taakstelling en het karakter van de defensieorganisatie. Om hierop het antwoord te kunnen geven is het noodzakelijk een belangrijk aspect in beschouwing te nemen en wel — hoe kan het ook anders — de omvang van het defensiebudget. Twee factoren zijn hierbij van imminente betekenis.

Allereerst een factor van politieke aard en wel de al dan niet feitelijke, maar in ieder geval steeds meer verbreide, gedachte dat er in de Oost-Westverhouding een grote mate van ontspanning gaat ontstaan. Onvermijdelijk zal dat leiden tot het afnemen van de wil tot het investeren in veiligheid; ondanks het feit dat die ontspanning voorshands alleen maar wordt geschraagd door uitlatingen van de leider van één der wereldmachten, die inmiddels de populariteitsprijs lijkt te hebben gewonnen en met de koosnaam „Gorbi” door het leven gaat.

De tweede factor is van technologische aard en, in tegenstelling tot de politieke, inzichtelijker en voorspelbaarder. Het is duidelijk aantoonbaar dat in het verleden militair onderzoek en ontwikke-

ling hebben geleid tot technologieën met een duidelijke uitstraling en afgeleide naar civiele toepassingen. Thans is daarin verandering gekomen. Moderne wapensystemen vereisen complexe technologieën, hoogwaardig specialisme, uiterst dure grondstoffen, en meer individueel vakmanschap dan voor civiele produkten nodig is. Het is niet voor niets dat „emerging technologies” vrijwel uitsluitend in verband worden gebracht met wapensystemen van de toekomst, waaraan een uitermate duur prijskaartje hangt. Een prijskaartje dat onacceptabel is voor afgeleide civiele produkten en daardoor de weg vrij maakt voor separate en goedkope civiele ontwikkelingen. Ook de wil tot het investeren in militair onderzoek en ontwikkeling zal belangrijk afnemen, een voorspelling voor de jaren '90, uitgesproken door het Stockholm Peace Research Institute (SIPRI).

Zowel de politieke als de technologische factor zullen bijdragen aan het onder neerwaartse druk komen van het defensiebudget. De vraag doemt dan op of de huidige defensieorganisatie in staat zal zijn bij de aanloop en de sprong naar het jaar 2000 zich te kwalificeren door een acceptabele en kosteneffectieve bijdrage te blijven leveren in het belang van vrede en veiligheid. Wanneer op de oude en vertrouwde voet verder wordt gegaan lijkt de kans dat de uiteindelijke sprong de kwalificatienormen niet haalt redelijk groot. Iedere verspringer, bijvoorbeeld, moet nu eenmaal, om tot prestaties te komen, rekening houden met omgevingsfactoren. Niet alleen atletische bouw en musculatuur zijn van belang maar ook de (tegen)wind en de ontwikkelingen op het gebied van voeding, materiaal en techniek. Vertaald naar de defensieorganisatie is de toepassing van de informaticultuur, met de daaraan verbonden mogelijkheden tot decentralisatie van bestuur, en een netwerkstructuur, te beschou-

wen als stromingen die wel móeten worden gevolgd om de kwalificatienorm te halen en als organisatie te kunnen blijven meedingen.

Ditmaal gaat de civiele wereld, in tegenstelling tot het verleden, ons voor. Er is geen ruimte meer voor het in stand houden van een zuilenstelsel of een voorrang voor een bepaald functiegebied. Zowel in operationele, materiële, personele en financiële zin zullen gebruiker, verwerper en instandhouder van de beschikbare middelen continu moeten interacteren om deze — steeds maar duurder wordende — middelen exploiteerbaar te houden. Wapensysteemmanagement in de ruimste zin van het woord zal de boventoon moeten gaan voeren waarbij de noodzaak tot het afmeten van investeringen aan duidelijke effectiviteitscriteria en zo laag mogelijke personele en materiële exploitatiekosten voorop dient te staan. De tijden van maximalisatie en sub-optimalisatie zijn definitief voorbij. Alleen de grotere bondgenoten kunnen zich dat — overigens hoe lang nog? — veroorloven.

Wat betekent dit alles in concreto voor het individu in de defensieorganisatie? Men zal zich moeten richten naar de volgende uitspraak: „De kwaliteit van vakmanschap en van leiderschap treedt in wanneer handelen niet meer alleen functioneren is, maar wanneer handelen bewust op een doel wordt gericht”. Het gaat hier dus om een principe van wat wel wordt aangeduid met „resultaatgerichte bedrijfsvoering”: een mechanisme dat uitgaat van het „output”-gericht definiëren van verantwoordelijkheden en deze toedeelt aan het laagst toelaatbare niveau in de organisatie. Voorts houdt deze vorm van bedrijfsvoering in het aanleggen van effectiviteitscriteria voor elke budgettaire handeling. Het spreekt vanzelf dat daarbij het tot stand brengen van de netwerkcommunicatiemethodiek een voorwaarde is.

W. L. Kirk

General US Air Force

The future air war

A balance of defensive and offensive air operations

At the very outset of my presentation I would like to say that it is my distinct pleasure to participate in this very worthwhile symposium and share some of my thoughts concerning the future of air power. As the previous speakers have stated, we airmen in NATO are faced with a dichotomy of major proportion.

On the one hand, air power is assuming an ever larger role in military planning. This rising importance is attributable to the fact that air power has always ridden in the leading edge of technology and we, in the West, are increasingly dependent upon a qualitative edge to counter our potential adversary's quantitative superiority.

In het kader van het 75-jarig bestaan van de Koninklijke luchtmacht is op 13 en 14 oktober 1988 in de Ridderzaal te 's-Gravenhage een symposium gehouden over „The future of air power”, dat werd geopend door minister van defensie mr. W. Bolkestein. Verder werd het woord gevoerd door de directeur van IISS te Londen, F. Heisbourg, de voormalige voorzitter van het Militaire Comité van de NAVO gen b.d. J. Steinhoff, de Chef Defensiestaf gen G. Huyser, de Commander in Chief van North American Aerospace Defence Command en US Space Command gen J. L. Piotrowski, en door de Commander Allied Air Forces Central Europe gen W. Kirk. Deze laatste lezing getuigde van een zeer realistische toekomstvisie. De ontwikkeling van de technologie en de wapenbeheersing zijn twee dominante factoren die hij in beschouwing nam. Voorts voorzag hij een grote invloed van de publieke ontvankelijkheid voor het innemen van een niet-offensief standpunt bij het gehele besluitvormingsproces inzake kwesties van vrede en veiligheid. Dat bracht hem tot de conclusie dat in de komende decennia defensieve luchtoperaties meer aandacht zullen krijgen dan offensieve. Maar, zo stelde hij, wij kunnen ons niet veroorloven af te zien van offensieve acties zoals nodig voor de „Follow-on forces attack”. Het Westen zal moeten blijven beschikken over het vermogen het grondgebied van een potentiële agressor met offensieve acties te bestoken. Het betoog van gen Kirk was zeer indringend en helder en liet een diepe indruk achter op de symposiumdeelnemers. Aangezien het hier een bescheiden aantal officieren van de krijgsmacht delen betrof meent de redactie door publikatie van de lezing een grotere en verdiende aandacht voor deze toekomstvisie te moeten bewerkstelligen.

On the other side of the coin, the way ahead for air power is murky at best. Are we squandering our future by betting on technology with its concomitant high costs? Or would our scarce money be better spent on more intensive aircrew training? What type of fighter aircraft will be required in a future conflict: a defensive air-to-air machine or a long range, low altitude penetrator that can carry the attack to key enemy locomotions? Or must our fighters be capable of performing both missions?

I do not have all the answers to these and other related questions. However, I do have some thoughts on the topic at hand: 'the balance between defensive and offensive air operations'. Before I begin in earnest, I do need to define the scope of the problem. My comments today are based upon my perspective as Commander Allied Air Forces Central Europe; a vantage point which affords me ample opportunity to wrestle with the balance between defensive and offensive air operations. In that respect however, I will not address two important air power missions: maritime control and strategic nuclear operations. In this way my hope is to focus on those conventional force issues facing us in the aftermath of the INF-treaty.

While this audience clearly understands the necessity to modernize our conventional arsenal, my one fear is that individual and collective modernization programs will be labelled by our opponents as circumvention of the INF-treaty. In that regard future arms control agreements can arrive at an equitable agreement to drawdown force structure. We must continue to make the distinction between modernization and circumvention and press on with planned force structure improvements. Despite the public euphoria which has accompanied 'glasnost' and the implementation of the INF-treaty, it is paramount that we continue to sustain a credible deterrent. I must emphasize that training

— especially low level sorties and more night sorties — in concert with comprehensive war plans and a rigorous tactical program are the foundations upon which our deterrent posture is formulated. Before attempting to analyze the changing balance between defensive and offensive air operations, it is worthwhile to first examine current trends in the central region. I shall do this by looking at current air power roles and missions.

First, defense, particularly active defense. Technology is providing our fighter aircrews the capability to employ advanced air-to-air missiles well beyond visual range. The air-to-air arena has changed from seeing your opponent and maneuvering to his six o'clock position to 'wide open' air battles characterized by the employment of all aspect, long range missiles. Advanced weapon system capability can often offset differences in fighter pilot stick and rudder skills. Our rules of engagement (ROE) must allow us to effectively employ these new weapons.

Surface-to-air missile systems on both sides of the fence are also increasing in sophistication. NATO's Patriot-system provides the alliance a higher probability of skill against penetrating hostile aircraft. The single downside to our own new Sam-systems is the relatively small numbers in our inventory to face a large and more capable air threat from the East.

Directed energy weapons such as lasers may one day provide the ultimate in future defenses, but I believe the technology for these weapons is still in its infancy. Thus, employing our current inventory of active defense assets still requires us to concentrate on the basics: a common NATO identification system, integrating fighters and missiles into coordinated engagement zones to maximize synergies between the two, developing high sortie rates for air defense fighters and incorporating secure data links with key air defense nodes for rapid transmission of critical information.

In the area of passive defense, both NATO and the Warsaw-Pact are becoming more, not less, dependent on airfields. Increasing accuracy and munitions lethality will put our hardened aircraft shelters and runways at greater risk. Although camouflage, concealment and deception cannot completely contribute to the 'fog of war' thereby

mitigating damage. Attaining short take-off and landing capability for our fighters is the next big hurdle we must surmount in order to make our airfields viable well into the 21st century.

Second, reconnaissance sources which provide timely intelligence to commanders are increasing in both number and complexity. Penetrating and stand-off aircraft — for example TR-1S, AWACS, and soon JSTARS — will all contribute to a data deluge within the intelligence and planning communities. Unmanned air vehicles, better known as drones, will contribute to this intelligence data bank. Information management and timely distribution of pertinent information will be absolutely critical to air power's success in future conflicts. Automatic data processing, the fusion of various collection sources, and data correlation will be high priority tasks to ensure army and air force commanders receive the information they need in order to employ weapon systems in a responsive manner.

Third, offensive counter air will continue to be the primary mission by which NATO holds Warsaw-Pact airfields at risk. The inevitable question surrounding OCA is — and always has been — does the benefit derived from destruction outweigh the attrition costs associated with running the gauntlet of enemy defenses? In this mission area one can list new types of precision guided munitions such as MW-1, Durandal, and JP-233 which dramatically increase the effectiveness of our OCA-sorties. But as the Warsaw-Pact hardens airfield facilities and improves its point air defenses, the cost of inflicting the desired level of damage may increase to an unacceptable point. To continue OCA as a viable mission NATO must pursue stand-off, precision guided weapons capable of 24-hour a day operations in all weather conditions. Our current force structure of Tornados and F-111s is more than capable of performing the OCA-mission but their numbers are limited in view of the vast array of potential targets. Lantirn equipped F-16s and eventually the F-15E Strike Eagle will greatly increase our future OCA-capability.

Fourth, offensive air support — both close air support (CAS) and battlefield air interdiction (BAI) — is still a vital element of combat power to defeat the lead echelons of Warsaw-Pact ground forces. The continuing modernization of NATO corps and divisions with longer range organic artillery, improved direct fire support weapons and more

capable attack helicopters simply suggests that emphasis within offensive air support will continue to focus on BAI rather than CAS. From the air and the ground commander's traditional perspectives, BAI is an easier mission because it requires less detailed integration with the fire and movement of friendly troops. As longer range artillery systems are brought on line — for example, MLRS and ATACMS — the coordination of BAI and ground force deep fires will be a necessity. I am also concerned that we airmen do not abrogate our responsibility to support the close battle. For even though organic artillery systems possess increased range, their numbers are insufficient to accomplish the same level of destruction that massed air power can inflict on the enemy.

Any analysis of NATO and Warsaw-Pact opposing ground forces shows that NATO's defenses are numerically inferior. The biggest threat facing NATO's forward deployed divisions is the possibility of massive, localized Warsaw-Pact superiority and the follow-on employment of operational maneuver groups and reserve formations to exploit success following a breakthrough. These follow-on forces, which can spell the difference between victory or defeat, are the primary reason why there is a growing need and emphasis on BAI. Offensive air support, especially BAI, must be employed to prevent the Warsaw-Pact from achieving crushing numerical superiority. If the Warsaw-Pact penetrates friendly lines, air power will be used as 'cavalry' to decisively mass firepower and vertically envelope the enemy until our own forces can counter-manuever and defeat this thrust. Offensive air support will always be a primary mission for certain specialized NATO aircraft: A-10s Alpha jets, and Harriers. And while the major trend is toward more BAI and less reliance on CAS, we must continue to train for both missions in order to win the close and deep battles which are so closely intertwined.

Fifth, interdiction as a specific mission has increased in relative importance as NATO wrestles with the concept of Follow-on forces attack, or FOFA. While the era of attacking ball bearing plants and factories is over, there still exists a requirement to:

1. deny sanctuaries such as the Russian homeland;
2. attack critical assets and crucial nodes around the clock; and
3. attack follow-on forces as they move to join the battle. Quite simply, air power

will shape the battlefield in order to fight the close battle on more favorable terms.

With regard to follow-on forces, I would caution anyone within earshot that approximately 70 out of 100 total Warsaw-Pact divisions could theoretically be classified as follow-on forces. NATO's surveillance, intelligence and target acquisition systems must be sufficiently sophisticated to permit selective targeting. We have got to identify time-sensitive, crucial targets and then mass air power to achieve the stated objective of delay, disruption and destruction. And, more important, we have got to attack those follow-on forces which the friendly ground commander identifies as the keys to his operational plans and scheme of maneuver. Even in this era of sophisticated integrated air defense systems, deep penetration will still be feasible thanks to a combination of electronic warfare systems, low observable technologies, night/all-weather capable aircraft systems and force packaging. History has shown that wars are not won by waging static attrition battles around immobile defenses. Interdiction is absolutely critical to destroy the Warsaw-Pact's momentum, put it off balance and prevent second echelon forces from arriving at the forward line of troops.

Finally, when one examines the counter-C³-effort postulated for any future conflict, it becomes obvious that this area can yield substantial benefits if the alliance can integrate these operations into a coherent campaign. This is a big 'if', due to the many complexities involved. Do we choose to jam, deceive, exploit or destroy? What is the proper combination of each? Are there debilitating fratricide penalties for friendly systems when jamming assets are used? Is a counter-C³-campaign more an air force than an army mission?

By western standards, the monolithic Warsaw-Pact C³-system appears to be highly vulnerable. The easy answer is 'yes', we do need to attack it. The difficult question is 'at what cost?' and how will this affect friendly systems that must operate in identical portions of the electromagnetic spectrum?

Let me briefly recapitulate the trends I have outlined so far before moving on to the subject of defensive and offensive balance.

Active defense. For fighters, increased BVR capa-

bility and all aspect missiles will continue to provide better leverage for defensive counter air missions. For Sams, sophistication of medium and high altitude missile systems may permit the development of joint engagement zones. However, the numbers of missile systems both planned and on-line may be insufficient to meet military requirements.

Passive defense. Facilities directly supporting sortie production are being hardened on NATO and Warsaw-Pact airfields. Camouflage, concealment and deception need to be integrated with other defensive and electronic measures to be more effective. Short take-off and landing capability is fast becoming a requirement for future fighters.

Reconnaissance. Sources of intelligence (ELINT, COMINT, SIGINT, PHOTO) are increasing in number and complexity. Information management and timely distribution of data will be critical to employing air power in a responsive fashion.

Offensive counter air. To avoid costly attrition from direct overflight of enemy high value targets, stand-off precision guided munitions are required which will operate in all weather conditions, around the clock.

Offensive air support. The emphasis for allied air forces has shifted more to BAI and less to CAS as attack helicopters and improved direct fire weapons take on more of the traditional CAS role. Nevertheless, we still need to integrate fighter aircraft with the fire and maneuver of ground forces. CAS is still a valid mission and we must train for it.

Interdiction. This mission is assuming greater importance in order to: 1. deny sanctuaries, 2. attack critical targets continuously, 3. delay, disrupt or destroy follow-on forces as they move to the Flot, and 4. shape the extended battlefield to ensure allied success in the close battle.

Counter-C³. There is no question that a counter-C³-campaign will reap large dividends. The questions are 'at what cost?' and 'how do we orchestrate this multi-service effort?'. I believe we shall be effective in this arena because we know what systems are susceptible to jamming and which ones

must be destroyed. Our biggest difficulty during peacetime is realistic training for the electronic war we all know we must fight and win.

I admit my crystal ball is a little cloudy as I try to delve into specifics; however, I believe the aforementioned trends are fairly accurate. With these trends in mind, I shall attempt to look at important considerations in the defensive/offensive balance. The current philosophy of most NATO senior airmen is to defensively posture alliance air power to meet any Warsaw-Pact initial attack. With the maximum number of fighters tasked to perform defensive counter air missions, the fighters will operate behind the Sam-belt to intercept and destroy aircraft surviving NATO's first line of defense.

This philosophy is certainly in concert with NATO's strategy of flexible response adopted 21 years ago. Because the alliance lacks the depth to carry out a more traditional strategy where a defender facing a numerically superior force trades space for time, forward defense is an essential element of flexible response. The key point is NATO must defend as far forward as possible to protect general defensive positions and the important air and sea lines of communication as reinforcements arrive in theater. Reinforcements, both air and ground, are absolutely essential to conducting an effective defense as well as providing an offensive capability.

Even in the initial phases of any conflict, alliance air power cannot be purely defensive. AS COMAAFC I would want to carry out an OCA campaign against high priority airfields in Warsaw-Pact territory. The rationale is two-fold. First, the alliance can ill afford to let the attacker enjoy a 'free ride'. We have got to reduce his sortie generating capability at selected airfields. Second, I am convinced that the Warsaw-Pact would not initiate hostilities unless there existed a high probability of achieving air supremacy. Without getting into a semantics debate over what constitutes air supremacy, let me assure you that the Warsaw-Pact cannot achieve air supremacy according to my definition. I am confident a combination of defensive and offensive air power can exact such a devastating toll from the aggressor that his air and ground forces will be effectively decoupled. He may win with air power; he certainly cannot win without it.

But what of the future balance between defensive

and offensive air operations? As I see it, two factors will heavily influence this equilibrium: 1. technology with its inherent high costs, and 2. arms control initiatives.

In an earlier presentation, General Huyser, Chief Netherlands Defense Staff, provided an excellent overview on emerging technologies. Let me build on his remarks if I may.

Technology has certainly given us better surveillance systems. The NATO airborne early warning program has extended our eyes deep into Warsaw Pact territory to detect aircraft activity; JSTARS will perform the same function for ground maneuver forces. And air breathing reconnaissance platforms contribute greatly to our knowledge of enemy activities. The net effect of rendering the battlefield more transparent is that the element of surprise for a conventional thrust has been drastically reduced. The Soviet penchant for 'Maskirova' notwithstanding, I believe the number of corroborative sensors and redundant systems will provide a high degree of confidence for our indications, warning and targeting communities.

But technology has not yet provided a secure, redundant air command and control system (ACCS) for rapid transmission of tasking and information down to combat wings. All airmen believe in the fundamental flexibility of air power. Orchestration of this flexibility depends on our ability to rapidly communicate at all levels. The AAFCE desperately needs shorter cycle times in the decision-tasking process. The ultimate goal may be in-flight targeting updates from stand-off surveillance and targeting platforms for interdiction missions against follow-on forces. Today we are witnessing an evolutionary movement toward near real-time control of offensive air operations which parallels today's approach to defensive air operations. We have got a long way to go and we need to get on with it . . .

Turning to technology and offensive platforms, the future holds great promise for low observables, navigation systems for night attack, and stand-off precision guided weapons. Future aircraft performance as measured by airspeed, acceleration, and 'G' available will not increase dramatically with the next generation of fighters. However, escalating costs may mean that operational commanders

will never possess the numbers required to carry out all tasks. The limit on future offensive systems will not be based so much on political will or military necessity as it will be by fiscal realities. I foresee no reversal of this trend in the future.

Examining air power's defensive and offensive mission requirements through the prism of technology, it is my conclusion that while we must incorporate technology in both missions, the higher costs are associated with offensive platforms. With the current NATO force structure, defensive counter air missions and weapons can exact a high attrition from any attacker. When newer weapons such as AMRAAM enter the inventory, the cost to the attacker will rise. But putting Lantirn pods on existing aircraft is a costly enhancement. A cursory glance at the cost per unit of the US developed F-15E Strike Eagle or the advanced tactical fighter and advanced tactical aircraft — all three aircraft designed to operate well beyond the Flot/Feba — is startling. I also believe the price tag for the European fighter aircraft now on the drawing board will give pause to military planners.

Turning to my second major factor, the arms control arena has moved to the forefront with the conclusion of the INF-treaty. This treaty is a watershed agreement between the US and USSR in that it incorporates an asymmetrical reduction in missiles with adequate verification provisions. It is an excellent first step in reducing the number of nuclear weapons possessed by both sides. However, the treaty still leaves a gross conventional imbalance which favors the Warsaw-Pact. More important, the treaty makes alliance dual capable aircraft more vulnerable to attack. No longer does the Warsaw-Pact have to worry about finding and attacking 464 GLCM missiles and 108 Pershing II missiles. The treaty effectively eliminates 572 potential nuclear delivery systems and lets our adversary concentrate on a smaller number of airfields possessing strike capable aircraft. In theory, the INF-treaty does weaken the theater nuclear force leg of NATO's triad. The worst fear expressed by critics is that the INF-treaty has decoupled the triad's three legs and made a conventional Warsaw-Pact attack more likely. Taken in this light, dual capable aircraft which can also perform the offensive counter air and interdiction missions as-

sume even greater importance to our deterrent and war fighting capabilities.

Any future arms control agreements must redress the Warsaw-Pact's current conventional superiority. This will not be an easy task, for the Soviet leaders remember all too well historical events. In 1812 and again in 1942 Western European armies were nearly at Moscow's gates. Today, their military might is the single guarantor of their political legitimacy and constitutes the only dimension of their status as a super power. Thus, while Mr Gorbachev recognizes that a more defensive posture is less provocative, any fundamental changes in terms of doctrinal and force structure changes within the Soviet Union will be a long, arduous process.

During the give and take that characterize the arms control process, one position must remain non-negotiable. We cannot afford to exchange air power, especially dual capable aircraft for Warsaw Pact tank divisions. Any further erosion of NATO's triad could have disastrous impact on our flexible response strategy.

As I said earlier, technology and arms control are the two biggest factors in trying to look inside an opaque crystal ball to see if defense or the offense is to be dominant. I hope my remarks have not been so myopic that one leaves with the impression that airmen view the ground battle merely as a secondary front. Nothing could be further from the truth! We must always integrate air power's missions with the ground commander's objectives to ensure unity of effort at the operational level. If we do not achieve this close integration, NATO's flexible response strategy stands little or no chance of success.

A careful consideration on the impact of technology and arms control leads me to the assessment that defensive air operations will gain the edge in the next 15-20 years. The rising technology costs coupled with a more friendly political climate and fiscal constraints will translate into less public support for military requirements. Defensive systems appear to be cheaper and are certainly more marketable to the public. However, even if the War-

saw-Pact can mount massive waves of attacking aircraft it is still not unrealistic to achieve 15% attrition. Even if we are able to only achieve 10% attrition the aggressor loses half of his total assets after seven sorties. This may be an unacceptable price for the Warsaw-Pact.

As the arms control process gains momentum, the natural tendency will be to reduce offensive weapons while maintaining a defensive capability. Arms control and the rising cost of technology create a synergy which greatly favors defensive air operations. But even as this synergy creates support — not the requirement — for defense, we airmen must collectively sound the clarion to preserve our offensive capability for three reasons.

First, we cannot abrogate offensive action, especially Follow-on forces attack, as an option. To do so would mean abandoning our only practical means of defense in depth.

Second, the NATO alliance must continue to hold the Russian homeland at risk with all three legs of the triad.

Finally, the unpredictable nature of warfare makes it imperative to be able to carry the attack to the enemy. To deter an aggressor, one needs to threaten him with a plausible possibility of military defeat, not just frustration.

As the alliance has learned over the last 40 years, the keys to a successful strategy are:

- credible deterrence;
- preparedness, especially tough realistic training;
- flexibility in thought, doctrine and force structure;
- the ability to absorb an initial attack and then exact a price that no aggressor would be willing to pay.

The collective challenge facing all airmen remains the same: to ensure the alliance maintains sufficient military capabilities to carry out NATO strategy. I hope my remarks today have provided insight on where I believe air power is headed in the coming years. Thank you for your kind attention.

J. A. van Reijn

luitenant-kolonel der mariniers*

Maritieme strategie: ontwikkeling en actualiteit

Dat de zee van grote betekenis kan zijn voor de economische en militaire macht van een land spreekt voor ons Nederlanders haast vanzelf.

Onze geschiedenis leert dat. Zonder die zee zou de ontwikkeling van een aantal koloniale mogendheden in de 16e en 17e eeuw niet mogelijk zijn geweest. Men denke aan Spanje, Portugal, Nederland en Engeland. In die tijd was de rol van zee-strijdkrachten in feite beperkt tot bescherming van handels- en visserijvloeden en van overzeese gebiedsdelen, dan wel tot het verwerven van nieuwe bezittingen ver van het thuisland; dat alles gericht op vergroting van de eigen welvaart.

Ontwikkeling

Pas in de 18e eeuw drong het besef door, dat zee-strijdkrachten ook een belangrijke rol kunnen spelen bij het verwerven van *politieke macht*. De opkomst van het nationalisme en de behoefte van de nationale staten aan macht en veiligheid leidden tot de ontwikkeling van nationale strategieën, die uiteraard aansloten bij de geografische ligging van het betrokken land. Het is dan ook niet verbazend, dat maritieme strategie — het denken over doelen en middelen om de zee zo goed mogelijk te benutten voor eigen welzijn en veiligheid — haar bakermat heeft in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten. De denkbeelden van de Amerikaan Alfred Thayer Mahan en de Brit Sir Julian Corbett hebben aan het einde van de vorige eeuw een krachtige impuls gegeven aan het maritiem-strategische denken; en dat niet alleen in de Angelsaksische wereld maar ook elders, zoals in Frankrijk, Duitsland en, niet te vergeten, Rusland. In Mahans denkbeelden stond „beheersing van de zee” centraal, met als voornaamste militair

* Schr. is als docent politieke en militaire strategie verbonden aan het KIM, Den Helder.

re instrument de slagvloot, die deze beheersing in een beslissende confrontatie moest afdwingen.

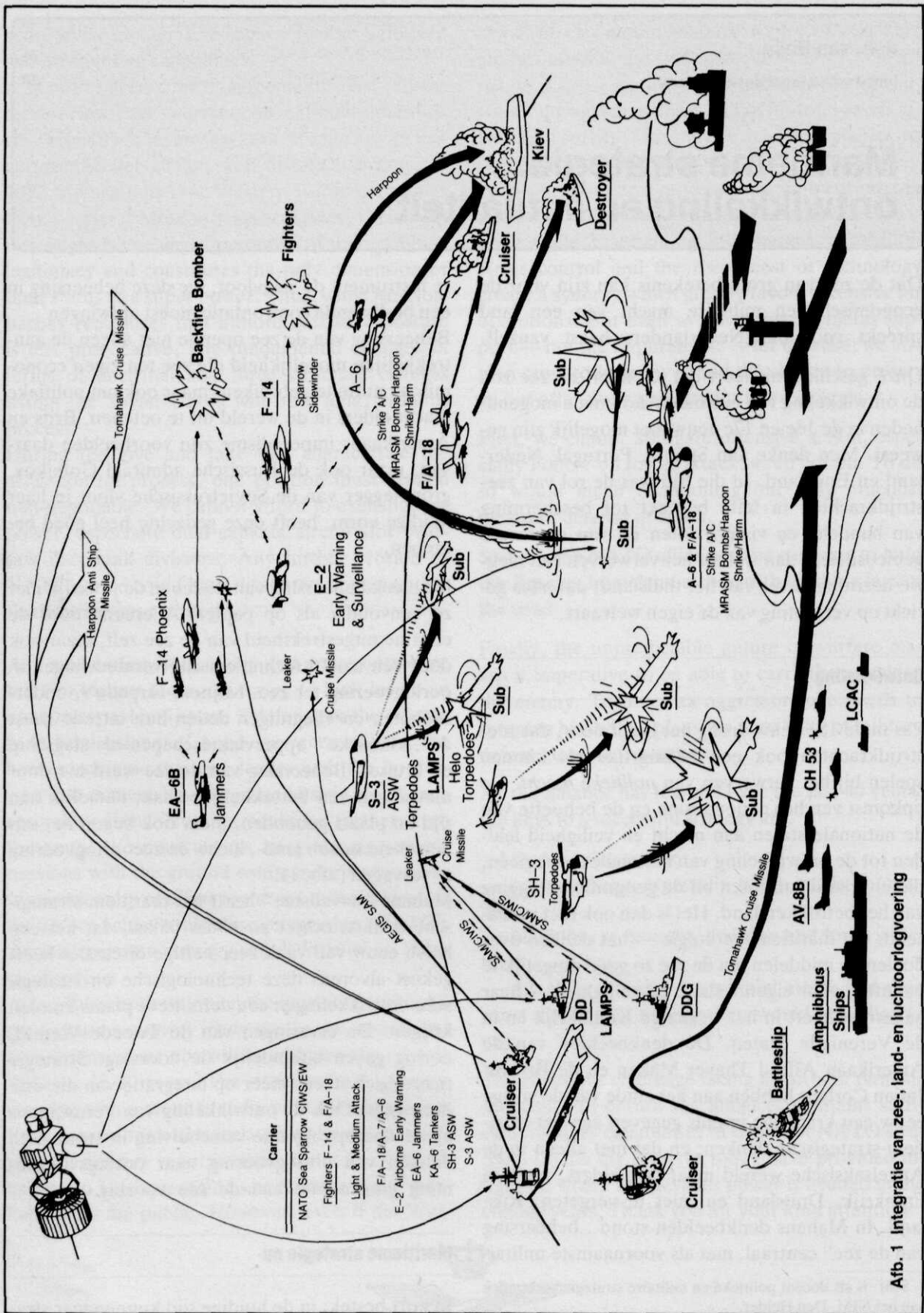
Beheersing van de zee opende niet alleen de aantrekkelijke mogelijkheid die zee ten eigen economische nutte te gebruiken, maar ook om politieke macht elders in de wereld uit te oefenen. Brits en Amerikaans imperialisme zijn voorbeelden daarvan, maar ook de Russische admiraal Gorsjkov, grondlegger van de Sovjetrussische vloot in haar huidige vorm, heeft deze gedachte heel goed begrepen.

Nu bleek beheersing van de zee in de praktijk niet zo eenvoudig als op papier. Allereerst door de enorme uitgestrektheid van de zee zelf, maar ook door een aantal technologische vernieuwingen in oorlogvoering ter zee. Mijnen, torpedo's, onderzeeboten en vliegtuigen deden hun intrede naast de „klassieke” oppervlakteschepen als slagschip en kruiser. Beheersing van de zee werd hierdoor niet alleen een betrekkelijke zaak, namelijk aan tijd en plaats gebonden, maar ook begon het onderscheid tussen land-, lucht- en zeeoorlogvoering te vervagen (afb. 1).

Mahans „navalisme” heeft het maritiem-strategische denken echter zo zwaar belast, dat het een halve eeuw van vaak zeer heftige discussies heeft gekost alvorens deze technologische en strategische ontwikkelingen een definitieve plaats konden krijgen. De ervaringen van de Tweede Wereldoorlog gaven uiteindelijk de doorslag. Strategie richtte zich steeds meer op integratie van die drie dimensies. Ook de ontwikkeling van kernwapens en de daaropvolgende verschuiving in strategisch denken van oorlogvoering naar oorlogsvoorkoming gingen niet aan de zee voorbij.

Maritieme strategie nu

In kort bestek: in de huidige tijd kunnen vier stra-

Afb. 1 Integratie van zee-, land- en luchtoorlogvoering

tegische doelstellingen met inzet van zeestrijdkrachten worden nagestreefd.

Strategische afschrikking: gebruik van de zee als schuilplaats voor een onkwetsbaar nucleair vergeldingsvermogen, in de vorm van intercontinentale nucleaire raketten aan boord van onderzeeboten.

Maritieme presentie: gebruik van zeestrijdkrachten als instrument ter ondersteuning van buitenlands beleid in ruimere zin. Een brede scala van gebruiksmogelijkheden doet zich hierbij voor: van incidenteel „vlagvertoon” via permanente aanwezigheid in vitale zeegebieden (6e vloot VS) tot inzet bij crisisbeheersing.

Controle over de zee („sea-control”): tijdelijke en plaatselijke beheersing van zeegebieden, zowel op, boven als onder water, om eigen gebruik van de zee mogelijk te maken, dan wel gebruik van de zee aan de tegenstander te ontzeggen. *Sea control* kan plaatselijk worden toegepast (konvooibescherming, afsluiting van zeeëngten, kustverdediging) maar ook op open zee (maritieme interdictie).

Projectie van zeemacht: beïnvloeding van de strijd te land en in de lucht met behulp van zeestrijdkrachten. Inzet van vliegkampschepen, „land attack”-kruisvluchtwapens, scheepsgeschut en amfibische strijdkrachten vormen hierbij het instrumentarium.

Dit onderscheid is niet altijd even scherp te hantieren. In beginsel worden de twee eerstgenoemde doelstellingen vooral in vreedetijd nagestreefd in het kader van oorlogsvoorkoming. De laatste twee vinden vooral toepassing in oorlogstijd. Er zijn echter overlappingsen: voorbereiding in vreedetijd op taken in het kader van *sea control* en projectie van zeemacht draagt vanzelfsprekend óók bij aan afschrikking en oorlogsvoorkoming.

Zeestrijdkrachten voeren voorts in vreedetijd vele *civiele en politionele* taken uit. Jonge, in ontwikkeling zijnde marines zijn vaak sterk op dit soort taken toegesneden. Het belang van de zee als bron van voedsel, energie en grondstoffen is dan ook nog steeds stijgende. Voortgaande technologische ontwikkelingen brengen bovendien nieuwe winningstechnieken — in diep water — binnen bereik. Bescherming van nationale belangen op zee, bv.

in de exclusieve economische zones van kuststaten, wint zo sterk aan betekenis. Het gaat hierbij overigens niet alleen om economische, maar ook om veiligheidsbelangen, gegeven de militaire gebruiksmogelijkheden van installaties voor exploitatie en wetenschappelijk onderzoek op zee.

Het belang van de zee voor de NAVO

Om een aantal redenen is de zee voor de NAVO van groot strategisch belang.

Ten eerste is sprake van belangrijke geostrategische verschillen tussen NAVO en WP. De verbindingslijnen tussen de Sovjet-Unie en West-Europa lopen over land over een afstand van slechts 600 km. Die tussen de VS en West-Europa over zee over een afstand van zo'n 6000 km. De strategische diepte van het NAVO-gebied in Europa is beperkt, waardoor de mogelijkheden om tijd te ruilen voor ruimte gering zijn. Tijdige aanvoer van versterkingen over zee door de NAVO is dan ook van grote invloed op de uitkomst van een militair conflict in Europa.

Ten tweede zijn Noord- en Zuidflank van het NAVO-gebied zeer uitgestrekt en geïsoleerd, en daardoor maritieme operatietonelen bij uitstek. Men denke aan de positie van Noorwegen en Griekenland/Turkije. Ook voor horizontale mobiliteit tussen de centrale sector en de flanken is de NAVO mede afhankelijk van troepenverplaatsingen over zee.

Ten derde is West-Europa voor de aanvoer van energie en strategische grondstoffen voor een groot deel afhankelijk van zeetransport en derhalve op zee kwetsbaar.

Concluderend: het vrije gebruik van de Atlantische zeeverbindingen en de aanvoerwegen en havens van West-Europa is voor de NAVO van vitaal belang.

Sovjetrussische maritieme strategie

Welke bedreiging tegen deze maritiem-strategische belangen van de NAVO gaat er nu uit van het militaire vermogen van het Warschau-Pact? In eerste instantie zijn dat natuurlijk WP-zeestrijdkrachten, maar ook op land gestationeerde vlieg-

tuigen met hun steeds toenemende afstandbereik (ook boven zee) spelen een belangrijke rol. De zeestrijdkrachten van het WP bestaan voor het overgrote deel uit Sovjetrussische eenheden, behoudens een bescheiden Oostduitse en Poolse bijdrage in de Oostzee. Ook gezien de dominante invloed van de Sovjet-Unie op het strategische denken en handelen van het WP is een blik op zeestrijdkrachten en maritieme strategie van de Sovjet-Unie nuttig.

De Sovjetrussische zeestrijdkrachten zijn verdeeld over vier vloten. Die verdeling garandeert de Sovjet-Unie toegang tot voor haar belangrijke zeegebieden, maar tegelijkertijd zijn de mogelijkheden elkaar te ondersteunen voor die vloten gering, ingevolge de grote geografische spreiding en de NAVO-controle over uitvalsroutes over zee. Als gevolg van de wens van de Sovjet-Unie zich nadrukkelijk als wereldmacht naast de VS te manifesteren, heeft de omvang van haar zeestrijdkrachten de laatste 20 jaar een spectaculaire groei doorgemaakt, zowel in kwantiteit als in kwaliteit. Die groei beslaat het gehele spectrum van militair-maritieme middelen, tot en met grote vliegkampschepen, waarvan er nu twee in aanbouw zijn.

De Sovjetrussische strategie heeft als primaire doelstelling de bescherming van het grondgebied van de Sovjet-Unie tegen iedere vorm van agressie van buiten. Een eventueel conflict mag bovendien niet op Russisch grondgebied worden uitgevochten. Dit beginsel van een militaire overwinning op het grondgebied van de tegenstander vraagt op operationeel-strategisch niveau om offensief handelen, met de daarvoor benodigde capaciteit. Om dat te bereiken worden in afzonderlijke strategische operatietonelen zee-, land- en luchtmachtstrijdkrachten geünificeerd, d.w.z. onder één bevel, ingezet.

Uit deze strategische conceptie resulteren voor de Sovjetrussische zeestrijdkrachten de volgende oorlogstaken.

Ten eerste een bijdrage aan oorlogsvoorkoming door nucleaire afschrikking in de vorm van onderzeeboten met aan boord intercontinentale raketten met nucleaire lading. Deze eenheden maken deel uit van de Strategische Raketstrijdkrachten en staan onder directe politieke controle.

Ten tweede bescherming van de operatiegebieden van die strategische onderzeeboten, door de vian-

delijke onderzeebootbestrijdingsinspanning tegen te gaan; zulks om de onkwetsbaarheid van het nucleaire vergeldingsvermogen te verzekeren. Ook offensieve operaties tegen landdoelen (zoals bases van maritieme patrouillevliegtuigen van de NAVO) behoren tot die taak.

Ten derde opsporing en vernietiging van Amerikaanse, Britse en Franse strategische onderzeeboten, teneinde nucleaire risico's voor de Sovjet-Unie te verminderen.

Ten vierde bescherming van militaire installaties tegen aanvallen uit zee, waarbij Amerikaanse vliegkampschepen en eenheden uitgerust met lange-afstandkruisvluchtwapens als de grootste dreiging worden gezien. Nucleair voortgestuwde onderzeeboten met geleide wapens zijn daarbij een belangrijk offensief instrument.

Ten vijfde onderbreking van NAVO-aanvoerlijnen over zee van de VS naar West-Europa, vooral door inzet van onderzeeboten en vliegtuigen.

Ten zesde ondersteuning van operaties van eigen land- en luchtmachtstrijdkrachten.

Het relatieve belang van die taken hangt af van het strategische operatietoneel, waarin zij worden uitgevoerd. Zo ligt in de Oostzee en de Zwarte Zee het accent vooral op de laatste twee taken, terwijl in het noordelijke deel van de Atlantische Oceaan en de Pacific de eerste twee taken hoge prioriteit hebben.

In de uitvoering van die taken in het Noordatlantische operatietoneel heeft zich sinds het eind van de jaren '70 een aantal veranderingen voorgedaan. Sovjetrussische onderzeeboten van de Yankee-klasse die, gezien het afstandbereik van de zich aan boord bevindende intercontinentale raketten, hun operatieterrein op de Atlantische Oceaan en onder de Amerikaanse kust hadden, bleken moeilijk te beschermen tegen de geallieerde onderzeebootbestrijding. Voorts nam als gevolg van toenemend afstandbereik van NAVO-wapensystemen de dreiging tegen de Sovjetrussische bases op het schiereiland Kola toe. Teneinde de onderlinge samenhang en het rendement van de in het operatietoneel uit te voeren taken te verbeteren, werd het afstandbereik van de intercontinentale raketten vergroot. De operatiegebieden van de strategische onderzeeboten konden zo

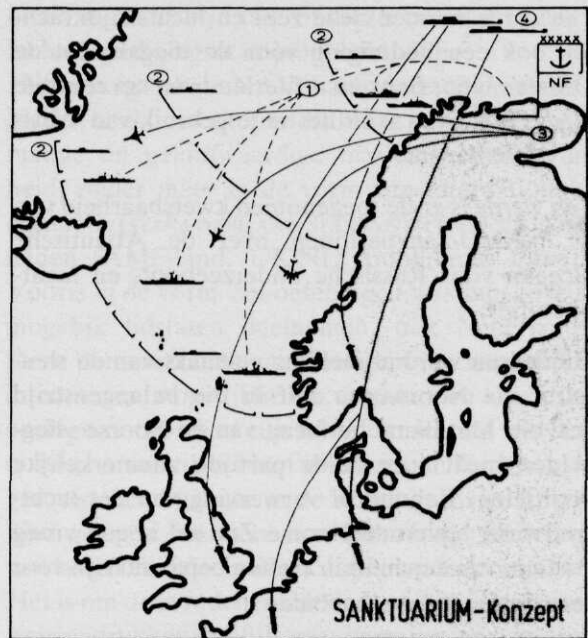
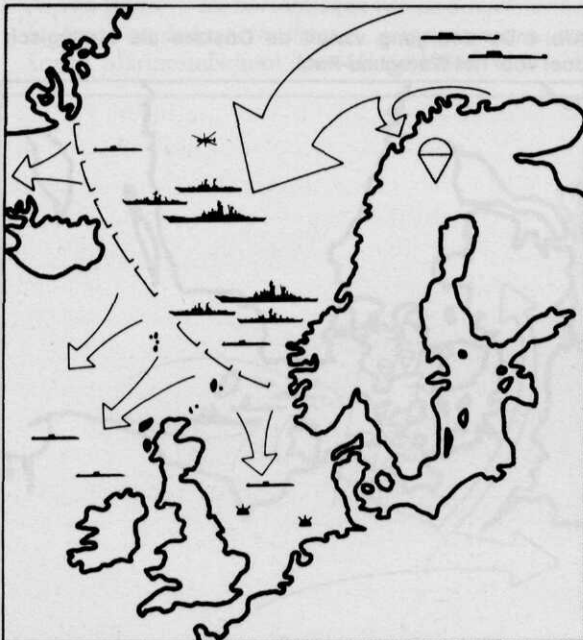
worden verlegd naar noordelijker thuiswateren in de Noorse Zee en de Barentszee, onder de rand van het pakij. Voor de bescherming ervan werd een systeem van verdediging in de diepte opgezet dat meteen voorzag in effectieve verdediging van Sovjetrussische militaire installaties in het noorden. Deze verdediging in de diepte strekt zich in beginsel uit tot het zuidelijke deel van de Noorse Zee (afb. 2).

De strategische belangen in het Noordatlantische operatietoneel

Resulteert uit deze ontwikkeling een voor de Sovjet-Unie toegenomen strategisch belang van de Noorse Zee, voor de NAVO geldt dat niet minder. NAVO- en Sovjetrussische belangen in dit zeegebied staan in feite diametraal tegenover elkaar.

Allereerst is daar het politieke belang van een toenemend isolement van Noorwegen. Zo'n isolement kan ertoe leiden dat Noorwegen gevoeliger wordt voor politieke beïnvloeding door de Sovjet-Unie. Het is goed te beseffen dat Noorwegen en de Sovjet-Unie in de noordelijke wateren grote gemeenschappelijke belangen hebben op het gebied van visserij en exploitatie van de zeebodem. Een goede verstandhouding met zijn machtige

Afb. 3 De dreiging van Sovjetrussische zee- en luchtmacht uit het noorden

Afb. 2 De noordelijke wateren als schuilplaats voor Sovjetrussische strategische onderzeeboten

1 fasegewijs opdringen van oppervlakteschepen, 2 inrichten van onderzeebootversperringen, 3 inzet marine-luchtmacht met strategische bestemming, 4 inzet lange-afstandsraketten door onderzeeboten met strategische bestemming

buurland is voor Noorwegen dan ook geboden. Het is voor de NAVO van groot belang voldoende tegendruk te geven. Niet alleen vanwege de Noorse sleutelrol in bondgenootschappelijke verdedigingsplannen, maar vooral omdat het westen niet is gebaat bij Noors-Russische combines op het gebied van maritieme wapenbeheersing en vertrouwenwekkende maatregelen ter zee. Erkenning van de delicate Noorse positie en demonstratie van blijvende betrokkenheid bij de veiligheid van Noors grondgebied zijn voor de NAVO nuttige instrumenten om de nodige tegendruk uit te oefenen (afb. 3).

Ook in militair opzicht echter is het noorden voor de NAVO van belang.

Ten eerste zijn er de thuishavens en operatiegebieden van Russische strategische onderzeeboten; bestrijding ervan zal dus vooral dáár moeten plaatsvinden.

Ten tweede vormen de in het noorden geconcentreerde Sovjetrussische zee- en luchtmacht een ernstige bedreiging voor het vrije gebruik van de wateren rond Noorwegen, met gevolgen voor de veiligheid van Noors grondgebied. ▷

Ten derde vormen deze zee- en luchtmachtcrachten ook een bedreiging voor de toegang tot de Oostzee, voor flank en achterland van het centrale NAVO-front en voor het vrije gebruik van West-europese havens.

Ten vierde is er de toegenomen kwetsbaarheid van de NAVO-aanvoerlijnen over de Atlantische Oceaan voor Russische onderzeeboot- en luchtoperaties.

Hierboven werd al melding gemaakt van de sleutelrol die Noorwegen zelf in die belangenstrijd vervult. Met name het bezit van de Noorse vliegvelden biedt voor beide partijen aanmerkelijke voordelen. Behoud of verwerving van het lucht-overzicht boven de Noorse Zee zal in een vroeg stadium van een militair treffen bepalend zijn voor *sea control* in dat zeegebied.

Bij alle aandacht die de laatste jaren naar de Noorse Zee uitgaat moet het strategische belang van de Oostzee en van het kwetsbare Denemarken niet uit het oog worden verloren. Zee- en luchtmachtcrachten van het Warschau-Pact beschikken in dat gebied over een aanzienlijk offensief vermogen; de westelijke verdedigingsmogelijkheden daarentegen zijn beperkt. Als de NAVO de controle over het Deense luchtruim en de doorgang uit de Oostzee verliest, zijn verhoogde kwetsbaarheid van de flank van de centrale sector en toegenomen lucht- en mijnendreiging op de Noordzee het gevolg (afb. 4).

De maritiem-strategische conceptie van de NAVO

Het NAVO-verdragsgebied bestaat voor een fors deel uit zee. Om in die uitgestrektheid een samenhangende strategie te kunnen voeren onderscheidt de NAVO vijf zeegebieden waarin onderling afhankelijke campagnes moeten worden gevoerd. In het noorden zijn dat de Noorse Zee, de Atlantische Oceaan en de ondiepe wateren rond West-Europa; in het zuiden gaat het om de toegang tot, en het oostelijk bekken van, de Middellandse Zee.

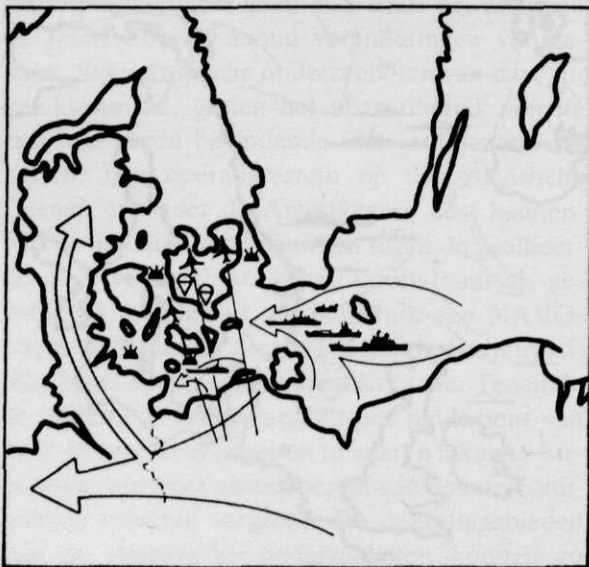
De grondgedachte in de NAVO-strategie is *voorwaartse verdediging*. Dat geldt ook ter zee. Behoud van het initiatief staat voorop bij tijdige versterking van Noorwegen en Denemarken in het noorden en Turkije en Griekenland in het zuiden.

Voor die tijdige versterking zijn het verkrijgen en het behoud van *sea control* in de aangrenzende wateren noodzakelijk. Van eigen zeestrijdkrachten wordt efficiënt gebruik gemaakt door die van het Warschau-Pact zo dicht mogelijk bij hun thuishavens op te vangen en daar te houden. Verdediging in de diepte maakt het mogelijk operaties te land en ter zee te blijven ondersteunen en logistieke aanvoerlijnen open te houden.

De Amerikaanse zeestrijdkrachten spelen met hun grote vermogen tot *sea control* en *power projection* een sleutelrol bij de uitvoering van deze conceptie. Is in de Middellandse Zee sprake van permanente Amerikaanse aanwezigheid, in het noorden is dat niet het geval. Voor Westeuropese zeestrijdkrachten, als eerste ter plaatse, is hier een belangrijke voorbereidende taak weggelegd door de aankomst van de Amerikanen veilig te stellen. Daarna wachten intensieve operaties in het noorden van de Atlantische Oceaan en het zuidelijke deel van de Noorse Zee, alsmede in het Kanaal en op de Noordzee, om het Amerikaanse optreden — ook logistiek — te ondersteunen. Onderzeebootbestrijding, luchtverdediging en mijnenbestrijding zijn dan de voornaamste taken.

Gaat de hier geschetste conceptie uit van een oorlogsscenario, ook in een crisisscenario geeft inzet van zeestrijdkrachten volgens deze conceptie de NAVO een nuttig instrument in handen. Enerzijds als politiek signaal van bondgenootschappe-

Afb. 4 De doorgang vanuit de Oostzee als strategisch doel voor het Warschau-Pact

lijke standvastigheid, anderzijds ter verwerving van een strategisch zo gunstig mogelijke uitgangspositie. Vroegtijdige inzet van zeestrijdkrachten in het kader van crisisbeheersing is mogelijk zonder afkondiging van wellicht tot escalatie leidende mobilisatiemaatregelen: een politiek aantrekkelijk gegeven.

De bijdrage van de Koninklijke marine

Het spreekt vanzelf, dat de operatiegebieden van de Koninklijke marine zich vooral in de noordelijke wateren van het bondgenootschap bevinden. In de Noorse Zee dragen fregatten, onderzeeboten en maritieme patrouillevliegtuigen bij aan *sea control* door middel van onderzeebootbestrijding en luchtverdediging. Gevechtseenheden van het Korps Mariniers zijn beschikbaar voor versterking van Noorwegen en Denemarken.

Dezelfde taken worden uitgevoerd op de Atlantische Oceaan, met inbegrip van de daar aanwezige eilanden. In het Kanaal en op de Noordzee draagt

onze marine bij aan onderzeebootbestrijding, luchtverdediging en mijnenbestrijding.

Het belang dat de NAVO aan deze vitale zeegebieden hecht moet tot uitdrukking komen in regelmatige en geloofwaardige maritieme aanwezigheid, onder meer in de vorm van internationale eskaders (STANAVFORLANT, STANAVFORCHAN) en eenheden (AMF-land, UK/NL Amphibious force). Voorts in de vorm van oefeningen waaraan zoveel mogelijk lidstaten deelnemen, ook Nederland. Deze demonstraties van bondgenootschappelijke intenties en mogelijkheden vormen een krachtig, oorlogsvoorkomend signaal in de richting van het oosten, maar zij hebben evenzeer de functie van geruststellend gebaar in de richting van in dit gebied gelegen lidstaten: een evenredige verdeling van lasten en risico's wordt ermee onderstreept.

Het is om deze redenen dat de Koninklijke marine zich nadrukkelijk blijft manifesteren op ver van het eigen land gelegen zeeën en plaatsen: de Noorse Zee, de Atlantische Oceaan, IJsland, Noorwegen, Schotland, Denemarken. Het is een zaak van bondgenootschappelijk belang.

Literatuur

- P. M. Cole en D. M. Hart — *Northern Europe: security issues for the 1990's*. Center for Strategic and International Studies, Georgetown University. Westview Press, Boulder Col. (1986).
- P. Kennedy — *The rise and fall of the great powers: Economic change and military conflict from 1500 to 2000*. Random House, New York (1987).
- J. A. van Reijn — *De oorlogstaken van de Sovjetmarine in het Noordatlantisch theater: prioriteiten en toekomst*. Marinestafschool, Den Haag (1986).

- G. Till — *Maritime strategy and the nuclear age*, 2e dr. MacMillan, Londen (1984).
- G. Till — *Modern seapower: an introduction*. Brassey, Londen (1987).
- J. J. Tritten — *The strategic employment of the Soviet navy in a nuclear war* (diss.). University of Southern California (1985).
- S. Turner — *Naval War College Rev.* (1974)(3/4)2-17.
- J. J. West Jr. e.a. — *Naval forces and Western security* (special rep. Inst. for Foreign Policy Analysis). Pergamon-Brassey, Washington DC (1987).

P. H. de Vries en P. L. E. M. Everts

resp. luitenant-kolonel der cavalerie en majoor der infanterie

Offensief optreden, maar hoe?

5. Eigen optreden brigade- en lagere niveaus

In dit laatste artikel van onze reeks* gaan wij in op het offensieve optreden van de brigade en de lagere niveaus, binnen het kader van het verdedigende gevecht. De voorgaande artikelen vormen de basis voor deze beschouwing. Wij zullen het offensieve optreden op deze niveaus zoveel mogelijk analoog aan de voorgaande artikelen behandelen, hoewel dat door het grote verschil in aard (operatief niveau versus tactisch/technisch niveau) niet altijd mogelijk zal zijn. Wij zullen nader ingaan op de dreiging waarmee het brigade- en de lagere niveaus worden geconfronteerd, en vervolgens op het offensieve optreden door de brigade, het bataljon en het team. Wij gaan daarbij o.m. in op de relaties met hogere en lagere niveaus, de manoeuvrevormen en de tijd/ruimte. Op grond daarvan geven wij aan op welke wijze op de respectieve niveaus offensief kan worden opgetreden.

Dreiging

De brigade en de daaronder ressorterende bataljons en teams zullen worden geconfronteerd met de regimenten en bataljons van een of twee divisies. Anders dan bij de hogere niveaus staat in deze confrontatie het gevecht nabij en in de stroken centraal. In de visie van het WP bestaat de kern van dat gevecht uit het buiten gevecht stellen en doorbreken van de antitankverdediging. In het kader van de WP-doctrine en de toepassing daarvan, zoals omschreven in de voorgaande artikelen, wordt aan de uitvoering van dit aspect op de lagere niveaus dan ook veel aandacht geschonken. De volgende elementen vormen de bouwstenen van dat Sovjetrussische optreden op de lagere niveaus: verkenningen, vuur(steen)overwicht, een snelle uitvoering. Wij zullen kort op deze aspecten ingaan.

* De voorgaande vier bijdragen in: MS 157(1988)(7)309, (8)379, (10)457, 158(1989)(2)76.

Die Seele aller Kriegsführung ist die Vernichtung des Gegners durch Angriff. (ALFRED VON SCHLIEFFEN)

Verkenningen

In de WP-voorschriften wordt beklemtoond dat een aanval alleen succes kan hebben als de anti-tankverdediging van de vijand nauwkeurig in kaart is gebracht, zowel in de voorste rand als meer in de diepte van zijn weerstandsgebied, zodat de eigen aanval daarop kan worden afgestemd. De daarvoor nodige verkenningen worden o.m. uitgevoerd door het divisieverkenningsebataljon en de regimentsverkenningcompagnieën (afb. 1), alsmede door de voorbataljons van de 1e echelonsregimenten. Die verkenningen richten zich met name op de lokaties van de verdedigende opstellingen en de open ruimte daartussen. Voorts wordt getracht vast te stellen waar binnen de opstellingen de antitankmiddelen zijn geconcentreerd. Bovendien wordt in relatie tot de onderkende opstellingen de ligging van de hindernissen in kaart gebracht.

Vuur(steen)overwicht

Vuur(steen)overwicht wordt eveneens essentieel

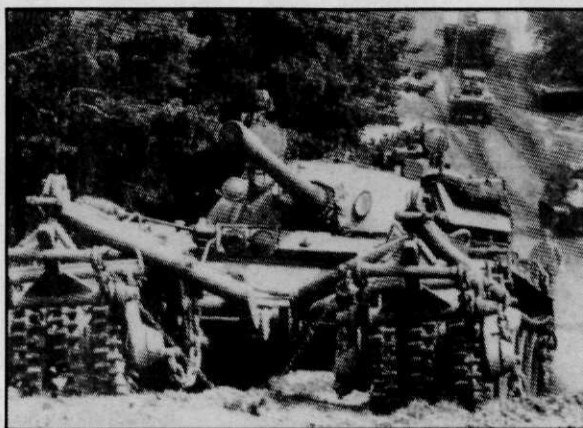
Afb. 1 BMP M-1976/2 (BRM), verkenningsvoertuig, in gebruik bij de divisieverkenningsebataljons en de regimentsverkenningcompagnieën

Afb. 2 M 1974/1, commandovoertuig, in gebruik als waarnemings/batterijvuurleidingsvoertuig bij alle gemechaniseerde artillerie-eenheden

Afb. 3 T 55 met mijnrollen PT 54

geacht: m.b.v. dat overwicht kan de vijandelijke antitankverdediging worden onderdrukt waardoor de eigen voortgang wordt vergemakkelijkt. Het is daarbij de kunst de manoeuvre-eenheden zo dicht mogelijk achter de barrages van de voorbereidende beschietingen te doen volgen. Als de manoeuvre-eenheden het aanvalsdoel bijna hebben bereikt wordt de beschieting verlegd naar meer in de diepte gelegen doelen. Een aantal vuursteuneenheden blijft echter de manoeuvre rechtstreeks steunen. Aan de hand van de verkenningen is voor die rechtstreekse steun een groot aantal gelegenheidsdoelen gepland die door de voorwaartse waarnemers snel kunnen worden aangevraagd (afb. 2). Ook kunnen antitankraketten worden ingezet om onderdrukkende vuren af te geven. In de laatste fase van het gevecht is het de taak van de — dan uitgestegen — infanterie de vijandelijke antitankverdediging te neutraliseren terwijl de tanks het tankvuurgevecht blijven voeren.

Snelle uitvoering

Een hoge snelheid bij de uitvoering van de aanval wordt noodzakelijk geacht om de inzet van de vijandelijke (tankzware) reserves als het ware voor te blijven en te voorkomen dat de vijandelijke verdediging meer in de diepte kan worden gereorganiseerd. Teneinde snel te kunnen doorstoten wordt de hoofdinspanning van de aanval op een nauwkeurig gekozen plaats gericht. Om de daarbij gewenste snelheid te bereiken wordt o.m. aandacht geschonken aan het doorschrijden van (mijnen)hindernissen. Zo beschikt gemiddeld elk voorpeloton over twee voertuigen met mijnploegen (afb. 3). Ook is het mogelijk dat artillerie

wordt ingezet om doorgangen door mijnenvelden te creëren. Tijdens de aanval zal het vuur van de aanvallende tanks zich in eerste instantie richten op vijandelijke tanks en gepantserde antitankvoertuigen. In tweede instantie zullen de tanks het vuurgevecht ondersteunen van de pantserinfanteriegevechtsvoertuigen met de vijandelijke lichtgepantserde doelen, mortieren en artillerievuurmonden. Onder geen beding moeten tanks en pantserinfanteriegevechtsvoertuigen zich laten binden; taai weerstand moet zo snel mogelijk worden omtrokken. Alleen als een aanzienlijk deel van de 1e-echelonseenheden is doorgebroken kan een aantal eenheden de opdracht krijgen gepasseerde verdedigende opstellingen in de rug en op de flank aan te vallen. Voorts zal — als het terrein weinig natuurlijke dekking biedt — de aanval worden gemaskeerd m.b.v. rook. Ook is het mogelijk dat de aanval bij invallen duisternis wordt ingezet, waarbij de onmiddellijke aanvalsdoelen voor dagaanbreken moeten zijn bereikt.

Kwetsbaarheid

In artikel 2 van onze reeks (*Vijandelijk optreden*) zijn wij uitvoerig ingegaan op de vijandelijke eigenaardigheden, de daaruit voortvloeiende kwetsbaarheden en op de wijze waarop die kwetsbaarheden in algemene zin kunnen worden uitgebuit. Het accent lag daarbij op het optreden op de hogere niveaus. Ook op de laagste niveaus, tijdens het gevecht in de strook, zijn echter de uit het optreden voortvloeiende kwetsbaarheden op praktische wijze uit te buiten.

Ten eerste kunnen vijandelijke verkenningen worden afgewezen. Het aangrijpen van verkennings-elementen dient bij verrassing plaats te vinden;

◁ Afb. 4 M 1974/3, commandovoertuig, in gebruik als afdelingsvuurleidingsvoertuig bij alle gemechaniseerde artillerie-eenheden

Afb. 5 BMP-Ksh, commandovoertuig, in gebruik bij de gemechaniseerde infanteriebataljons en regimenten als commandovoertuig van de BC en de RC

daarbij moet worden voorkomen dat delen zich aan vernietiging kunnen onttrekken en toch nog belangrijke gegevens kunnen doorgeven. Tevens dient grote aandacht te worden besteed aan de maskering van hoofd-, verwissel-, reserve- en afwachtingsopstellingen, teneinde ontdekking te bemoeilijken. Hetzelfde geldt voor de aan te leggen (schijn)mijnenvelden en mijnafsluitingen.

Ten tweede kan de opbouw van een vijandelijk (vuursteun)overzicht worden bestreden. Een belangrijke methode daarbij vormt het uitschakelen van vijandelijke artillerieschutters en vuurleidingsvoertuigen (afb. 2 en 4). Voorts dient de divisie het gevecht van de vooreenheden te steunen met grondwapensysteembestrijding. De onderdrukking van het vijandelijke antitankvuur kan plaatsvinden m.b.v. de eigen afdeling veldartillerie en mortieren. Op mogelijke plaatsen voor de inzet van vijandelijke infanterie dienen prioriteitsvuren te worden gepland.

Ten derde kan de snelheid van uitvoering worden tenietgedaan door snel met eigen reserves op het vijandelijke optreden te reageren of zelfs te anticiperen. Ook kan de vijand worden verrast door een andere wijze van optreden, waardoor de snelheid van diens aanval (gedeeltelijk) wordt tenietgedaan. Eventueel toch doorgebroken elementen moeten kunnen worden gestopt; dat betekent dat ook in de diepte gelegen opstellingen (gedeeltelijk) moeten zijn bezet. Voorts dienen de hindernissen zodanig te worden gesitueerd dat zij integraal deel uitmaken van de opstellingen en met (antitank)vuur kunnen worden bestreken. Daarbij heeft het uitschakelen van voertuigen uitgerust met doorbrekingsmiddelen prioriteit (afb. 3). Een

snelle voortgang is voorts in belangrijke mate afhankelijk van een ononderbroken commandovoering. Zeker in het Sovjetrussische systeem, waarin de uitvoering van het centraal opgestelde plan te allen tijde prevaleert en waarin nauwelijks ruimte is voor initiatief. Commandovoertuigen dienen in dat verband eveneens met prioriteit te worden bestreden (afb. 5). Ten slotte dient tegelijk met het vuurgevecht in de voorste rand de onmiddellijke voortzettingcapaciteit van de vijand te worden aangegrepen: de eigen artillerie en toegewezen luchtsteun zijn hiervoor de geschikte middelen.

Aan doelen zal geen gebrek zijn; in ons vorige artikel hebben wij reeds aangegeven welke troepenconcentraties zich voordoen in de strook van 2 tot 10 km voor de vrw. Al met al zijn er voldoende praktische aanknopingspunten om ook in het gevecht op de laagste niveaus in te spelen op de zwakke punten in het Russische optreden.

De brigade

De brigade vormt — tot op heden — het laagste niveau van verbonden wapens en wordt aangemerkt als het grootste tactische niveau. (Het divisieniveau „zweeft” als het ware tussen het operationeel en tactisch niveau). Dat heeft gevolgen voor de doelstellingen van het brigadegevecht en voor de wijze van optreden. Zo zal het niveau van de brigade niet in staat zijn tot het uitvoeren van grootschalige tegenaanvallen, resp. het creëren van de voorwaarden daartoe; in het kader van het verdedigende gevecht is de consequentie dat in de door ons geschetste contramanoeuvre het briga-

deniveau uitsluitend belemmerend kan optreden tegen een zich ontwikkelende penetratie.

Relatie divisie- — brigadeoptreden

Een voorbrigade treedt doorgaans op in het verband van een divisie. De brigade heeft daarbij — in het verdedigende gevecht — de vrijheid te kiezen voor de positie- of de gebiedsverdediging. In onze vorige bijdrage is aangegeven dat het optreden van de voordivisies in grote-mate wordt beïnvloed door het gewenste legerkorpsoptreden.

Evenzeer zal het brigadeoptreden mede afhangen van de manoeuvre van de divisie. De brigade, optredend in het verband van een divisie die de positieverdediging voert (met als doel het zo dicht mogelijk bij de vrw beslissen van het gevecht teneinde inzet van de legerkorpsreserve mogelijk te maken) zal veelal worden geconfronteerd met een beperkte manoeuvreerimte. Het tactisch essentiële gebied van de divisie zal immers relatief ver voorin het weerstandsgebied zijn gelegen. Dat beperkt de keuzevrijheid van de brigade. Een brigade, optredend in het verband van een divisie die overgaat tot een gebiedsverdediging (teneinde ruimte te scheppen voor een legerkorpsstegenaanval) zal veelal minder in haar manoeuvreerimte worden beperkt. In dat geval zal het tactisch essentiële gebied van de divisie relatief meer in de diepte van het divisievak liggen. Voorts zal het optreden van de voorbrigades worden beïnvloed door de gewenste inzet van de divisiereserve.

Bij offensieve inzet van de divisiereserve zal (zullen) de betrokken voorbrigade(s) het optreden moeten afstemmen op de door de divisiereserve uit te voeren manoeuvre. Dat kan bv. betekenen dat middelen moeten worden gereserveerd en dat bepaalde gebieden niet van hindernissen kunnen worden voorzien. Hieruit kan worden geconcludeerd dat een geplande offensieve actie van de divisiereserve van grote invloed kan zijn op het optreden van de brigade. Deze externe invloed kan nog van groter belang worden als ook het legerkorps in het vak van een voorbrigade offensief optreden voorziet. Dat zou ertoe kunnen leiden dat in relatief grote delen van een brigadevak beperkingen gelden voor aan te leggen hindernissen; daardoor worden de keuzemogelijkheden voor de desbetreffende voorbrigade nog verder beperkt.

Beschikbaarheid van reserves

De beschikbaarheid van reserves op het brigade-niveau hangt o.m. af van drie factoren: de door de divisie gekozen manoeuvrevorm, het gewenste optreden op het eigen niveau, en het optreden van de voorbataljons.

Indien de divisie kiest voor een gebiedsverdediging, kan de brigade die buiten het zwaartepunt optreedt worden versterkt; deze zal immers over de gehele diepte het gevecht zelfstandig moeten voeren. In het zwaartepunt kan dan met twee brigades overlappend worden opgetreden. Bij een keuze van de divisie voor de positieverdediging kan in het zwaartepunt een voorbrigade worden versterkt met een bataljon. Uit het voorgaande volgt dat een voorbrigade, afhankelijk van de manoeuvrevorm van de divisie en de vermoedelijke ligging van het vijandelijke zwaartepunt, kan bestaan uit drie of vier manoeuvrebataljons.

Het gewenste eigen optreden is tevens van invloed op de beschikbaarheid van reserves. Bij een keuze van de brigade voor een gebiedsverdediging zal doorgaans een eenheid van bataljonsgrootte als reserve beschikbaar zijn. Indien wordt gekozen voor een positieverdediging zal dat doorgaans een bataljon minus zijn. Opgemerkt dient te worden dat het tankbataljon van de pantserinfanteriebrigade beschikt over vier eskadrons, zodat voor de reserve nog minimaal drie resp. twee eenheden van teamgrootte beschikbaar zijn.

Het optreden van de voorbataljons — zoals vastgelegd in de vigerende voorschriften — is erop gericht in stroken het verdedigende gevecht te voeren. Daarbij dient de eerste strook volledig te zijn voorbereid en bezet. De tweede strook moet eveneens volledig zijn voorbereid en op de belangrijkste terreindelen zijn bezet. Eventuele andere stroken resp. opstellingen moeten zijn voorbereid. Voor het bataljon wil dat zeggen dat het — teneinde inhoud te kunnen geven aan de taken — over tenminste vier teams moet beschikken.

Gelet op het voorgaande ontstaan dan (schematisch) de volgende mogelijkheden voor de voorbrigade t.a.v. de beschikbaarheid van reserves (afb. 6). Daarbij dient in beschouwing te worden genomen dat delen van de reserves nodig zijn voor beveiliging en bewaking, het optreden tegen flankdreigingen enz. Ook tijdens eventueel offensief optreden zullen de beveiliging en bewaking van in-

			Voorbat in zwpt	Voorbat buiten zwpt	Brig-res
Divisie in de geb-verd (29)	Voorbrig in zwpt (10)	pos-verd geb.-verd	4 3	3 of 4 4	3 of 2 3
	Div-res (6)				
	Voorbrig buiten zwpt (13)	pos-verd geb-verd	4 3 of 4	4 4	5 6 of 5
Divisie in de pos-verd (29)	Voorbrig in zwpt (13)	pos-verd geb-verd	4 4	3 of 4 3	6 of 5 6
	Div-res (6)				
	Voorbrig buiten zwpt (10)	pos-verd geb-verd	4 3	3 of 4 4	3 of 2 3

Afb. 6 De beschikbaarheid van reserves op brigadeniveau (alle aantallen in teams uitgedrukt, waarbij ervan is uitgegaan dat de divisie beschikt over twee pantserinfanteriebrigades en een pantserbrigade met totaal 29 teams)

stallaties en gebieden moeten worden voortgezet. Uit afb. 6 blijkt dat een voorbrigade — afhankelijk van de divisie, het gewenste eigen optreden en het optreden van de voorbataljons — een reserve beschikbaar kan hebben die varieert van twee tot zes teams, steeds gegroepeerd onder één resp. twee bataljonsstaven. Wij beklemtonen dat hier een schematische weergave wordt gebruikt, gebaseerd op het gestelde in de voorschriften die uitgaan van „gemiddelde” omstandigheden; andere varianten zijn derhalve mogelijk.

Tijd- en ruimtefactoren

De voorbrigade treedt op binnen de door de divisie vastgestelde tijd- en ruimtefactoren. De brigade kijkt daarbij 24 uur vooruit („planningshorizon”). De ruimte die de voorbrigade ter beschikking staat, wordt bepaald door de divisie. Doorgaans zal een voorbrigade optreden in een vak van ongeveer 10 à 15 km breed en 15 à 20 km diep.

Aan 's vijands zijde van de vrw zal het uitvoeringsgebied (zie ons 4e artikel) zich eveneens uitstrekken tot ongeveer 15 à 20 km diepte. Het gebied van belangstelling zal in de richting van de vijand op ca. 40 km van de vrw worden begrensd. Het voorgaande wil zeggen dat de brigade wordt geconfronteerd met relatief beperkte tijd- en ruimtefactoren. Alleen al op grond daarvan zal op dit niveau veelal alleen kunnen worden gereageerd op zich voordoende situaties, i.p.v. dat zelf gunstige omstandigheden voor het eigen optreden kunnen worden gecreëerd. Dat wordt nog versterkt doordat de vijand die, naar verwachting, in het brigadevak zal optreden doorgaans over meer eenheden zal beschikken dan de drie (of vier) bataljons

van de (versterkte) brigade, waardoor de vijand meer manoeuvre mogelijkheden heeft.

Mogelijkheden voor offensief optreden door de voorbrigade

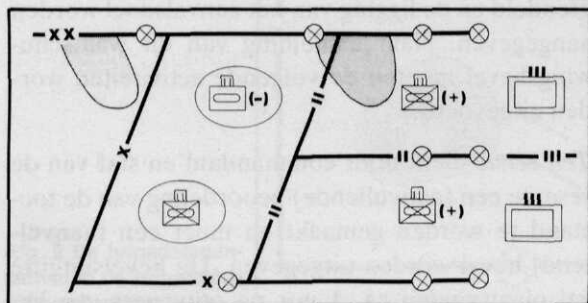
Gelet op het aantal varianten voor de omvang van de brigadereserve is het noodzakelijk enkele beperkingen aan te brengen. In het vervolg van dit artikel beschrijven wij een brigade die in het kader van de positieverdediging door de divisie eveneens de positieverdediging voert. De brigade treedt op in het zwaartepunt van de divisie en is daarom versterkt met een pantserinfanteriezwaar bataljon, bestaande uit drie teams. Wij menen dat die keuze — gelet op het gestelde in de voorschriften en de intentie ervan — het meest voor de hand ligt. Voorts gaan wij ervan uit dat een voorbrigade initieel zal worden geconfronteerd met (delen van) twee regimenten en vervolgens met nog eens (delen van) twee regimenten. De brigade heeft de voorbataljons „vierkant” gemaakt, zodat over een tankbataljon (minus) en een gemengd pantserinfanteriezwaar bataljon als reserve kan worden beschikt (afb. 7).

Zoals eerder is aangegeven zal op het niveau van de brigade — met name door de relatief beperkte tijd en ruimte — veelal sprake zijn van reageren op zich voordoende omstandigheden. Dat vereist snelle procedures, een korte voorbereiding en een vlotte uitvoering. Het wil ook zeggen dat de brigade niet ertoe kan overgaan „geplande” penetraties te laten ontstaan; m.a.w.: op het niveau van de brigade bepaalt zeer nadrukkelijk de vijand waar uiteindelijk de eigen reserves offensief moeten worden ingezet. Het niet kunnen laten ontstaan van een „open flank” van enige lengte leidt voorts

per definitie ertoe dat offensief optreden van de brigade zal moeten zijn gericht op de aanvallende vijandelijke bataljons. Ook om praktische redenen zal een aanval door de brigade op „de kop” van de penetratie moeten worden uitgevoerd; pas dan kan worden voorkomen dat vanwege de relatief geringe afstanden eigen troepen worden bevuurd, met name door de eigen tanks. Bij flankerend optreden in beperkte gebieden is dit gevaar zeker niet denkbeeldig. Dit nadeel („aanvallen op de kop”) wordt echter weer gecompenseerd doordat de brigade snel kan reageren, zodat de vijand nagenoeg geen tijd zal hebben zich voor te bereiden op de offensieve inzet van de brigadereserve. Daardoor is bij dit offensieve optreden een gevechtskrachtsverhouding van 1:1 acceptabel; ook voor het uitvoeren van tegenaanvallen. Bij offensief optreden in de vorm van een tegenstoot kan eventueel met een nog ongunstiger verhouding worden volstaan. Het voorgaande wil zeggen dat de door ons geschetste brigade ongeveer twee vijandelijke bataljons kan vernietigen en vervolgens weer het verdedigende gevecht kan voortzetten.

Met dit gegeven als uitgangspunt kan worden gesteld dat het uiterste moment waarop door de brigade nog offensief kan worden opgetreden is aangebroken, wanneer de vijand in een strook een penetratie van 3 à 4 km heeft gemaakt (= doorbreking voorste opstellingen = vijandelijk „bataljonsbruggehoofd”). De omvang van de in te zetten reserves hangt af van de hoeveelheid vijand waartegen wordt opgetreden en van het doel van het offensieve optreden. Daarbij bestaat een directe relatie met de factor tijd, immers: hoe langer men wacht hoe meer vijand zich in een bepaald gebied kan begeven en hoe meer gevechtskracht nodig is om die vijand te vernietigen resp. het bezette gebied te hernemen.

Afb. 7 De formatie van de brigade

Hiermee zijn twee belangrijke variabelen vastgesteld die van invloed zijn op de mogelijkheden voor offensief optreden door de brigade, namelijk de beschikbare reserves, en het moment waarop tot inzet wordt overgegaan. Tussen deze twee variabelen bestaat een wisselwerking: het zal duidelijk zijn dat het beschikbaar hebben van weinig reserves weer van invloed is op het laatste moment waarop daarmee nog zinvol offensief kan worden opgetreden. Aangezien de eigen middelen per definitie beperkt van omvang zijn, is de factor tijd het essentieelste element in het brigadeoptreden. Gelet op het voorgaande kan dan ook worden gesteld dat voor het niveau van de brigade in beginsel alle vormen van offensief optreden mogelijk zijn, nl. tegenaanvallen, tegenstoten en vuurovervallen. Een keuze voor een of meer van deze mogelijkheden hangt met name af van de factor tijd. Ook speelt daarbij een derde variabele een uiterst belangrijke rol, nl. het terrein en de mogelijkheden die daarin al of niet aanwezig zijn om een of meer vormen van offensief optreden toe te passen.

Uitvoering

In deze beschouwing gaan wij verder ervan uit dat de versterkte brigade een tegenaanval zal uitvoeren. Gelet op de aard van deze vorm van offensief optreden — waarbij terrein wordt gewonnen en het verdedigende gevecht weer wordt voortgezet — biedt dat de meeste mogelijkheden om alle aspecten van het offensieve optreden aan de orde te stellen.

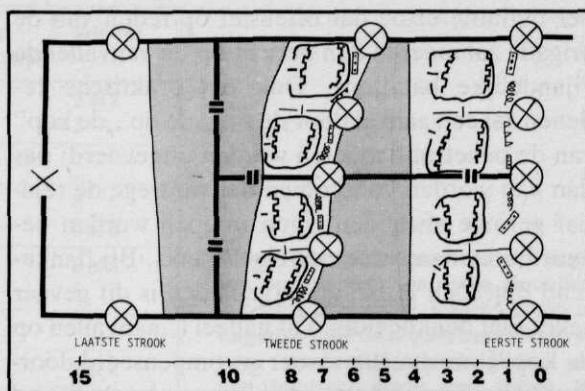
Op het niveau van de brigade zal bij de uitvoering van de opdracht de invloed van het terrein — met de daarin aangebrachte hindernissen — van doorslaggevende betekenis zijn. Een vraag in dit verband is welk gebied zich het beste voor een tegenaanval leent, gelet op het eigen verdedigende optreden. In dit verband dienen de formatie in en de ligging van de stroken nader te worden bezien. De diepte van een strook, bestaande uit hindernissen en opstellingen varieert van 2 tot maximaal 3 km; de afstand tussen de voorrand van de eerste en van de tweede strook kan variëren van 3 tot 5 km; dat wil zeggen dat tussen de stroken slechts een zeer beperkte manoeuvreer ruimte beschikbaar is (1 tot 3 km) en dat de richting van het optreden wordt bepaald door het verloop van de stroken (afb. 8). Gelet op zowel de ruimte in en tussen de stroken,

als de noodzakelijke hindernisvoorbereidingen en de tijd/ruimtefactoren die gelden voor inzet van de brigadereserve, kan worden geconcludeerd dat het offensieve optreden van de brigade in de vorm van een tegenaanval zich reëel gesproken alleen kan afspelen in het gebied tussen de tweede en de laatste strook.

Een ander probleem waarmee de brigade wordt geconfronteerd, is de plaats waar een vijandelijke doorbraak moet worden afgegrensd en welke eenheden daarvoor moeten zorgen. De voorbataljons zouden daarbij een rol kunnen spelen met eventueel gecreëerde reserves (die daaraan voorafgaand het gevecht in de eerste strook hebben gevoerd). Het is echter twijfelachtig of die mogelijkheid realiteitswaarde heeft. Naar alle waarschijnlijkheid zijn de eenheden uit de eerste strook, waar de vijand succes heeft gehad, zodanig aangeslagen en gedecimeerd, dat niet kan worden verwacht dat ze op korte termijn nog met succes zelfstandig elders kunnen worden ingezet. Teneinde de gewenste zekerheid over een succesvolle afgrenzing te verkrijgen, is het dan ook beter daarvoor delen van de brigadereserve te benutten. Voorts zal de brigade pas op een relatief laat moment de plaats weten, waar de vijand erin zal slagen een doorbraak te forceren. De afgrenzing moet dus voldoende sterk zijn om de noodzakelijke tijd te winnen voor een gecoördineerde inzet van de brigadereserve.

Het zal in zijn algemeenheid nauwelijks mogelijk zijn de inzet van de brigadereserve te versnellen d.m.v. „preplanning”, want ook al beperkt het terrein in aanzienlijke mate de vijandelijke mogelijkheden, de vijand bepaalt zelf waar, wanneer en hoe hij onze verdediging zal trachten te doorbreken en het zal nauwelijks mogelijk zijn voor alle vijandelijke opties een tegenaanval te plannen. „Preplanning” is dan ook slechts mogelijk t.a.v. een beperkt aantal opties en aspecten. Een volledige planning van een tegenaanval is pas mogelijk tijdens het gevecht als uit het verloop daarvan een gefundeerde schatting kan worden gemaakt over plaats, richting en tijd van een mogelijke vijandelijke doorbraak.

De tegenaanval dient bij voorkeur te worden uitgevoerd met tankzware eenheden. In dat verband besluit de brigadecommandant het tankbataljon minus, versterkt met een tankzwaar team van het (gemengde) pantserinfanteriebataljon, in te zet-

Afb. 8 De manoeuvreerterrein tussen de stroken; gerasterd: vrije manoeuvreerterrein nabij de stroken

ten voor de tegenaanval. Het (gemengde) pantserinfanteriebataljon zal worden belast met de afgrenzing van de vijandelijke penetratie, eventueel versterkt met delen van de voortteams. De brigadereserve krijgt vervolgens de opdracht zich voor te bereiden op het uitvoeren van een tegenaanval in de sector van het zuidelijke voorbataljon. Als duidelijk wordt dat bij het zuidelijke voorbataljon de eerste strook niet kan worden gehouden krijgt het noordelijke voorbataljon de opdracht de zuidelijkste opstelling in de tweede strook te bezetten en een grendelstelling voor te bereiden op de zuidelijke flank tussen de eerste en tweede strook.

Uitgaande van de hiervoor beschreven situatie kan op de volgende wijze inhoud worden gegeven aan de uitvoering van de brigadetegenaanval. Bij de beschrijving van dit offensieve optreden gaan wij uit van het tijdstip X, zijnde het moment waarop de vijand met een nog relatief sterk bataljon voor, met kracht de opstellingen van het zuidelijke voorbataljon in de tweede strook aanvalt. In de overige sectoren van het brigadevak is op dat moment de situatie nog onder controle. Tijdstip X is het moment waarop de brigade een waarschuwingsbevel uitgeeft aan de reserve waarbij tevens definitief het gebied van waar moet worden afgegrensd en de ligging van het aanvalsdoel worden aangegeven. Naar aanleiding van dit waarschuwingsbevel moeten de volgende activiteiten worden uitgevoerd.

Ten eerste dient door commandant en staf van de reserve een (aanvullende) beoordeling van de toestand te worden gemaakt en moet een (aanvullend) bevel worden uitgegeven. De bevelsuitgifte zal plaatsvinden ca. 1 uur na ontvangst van het

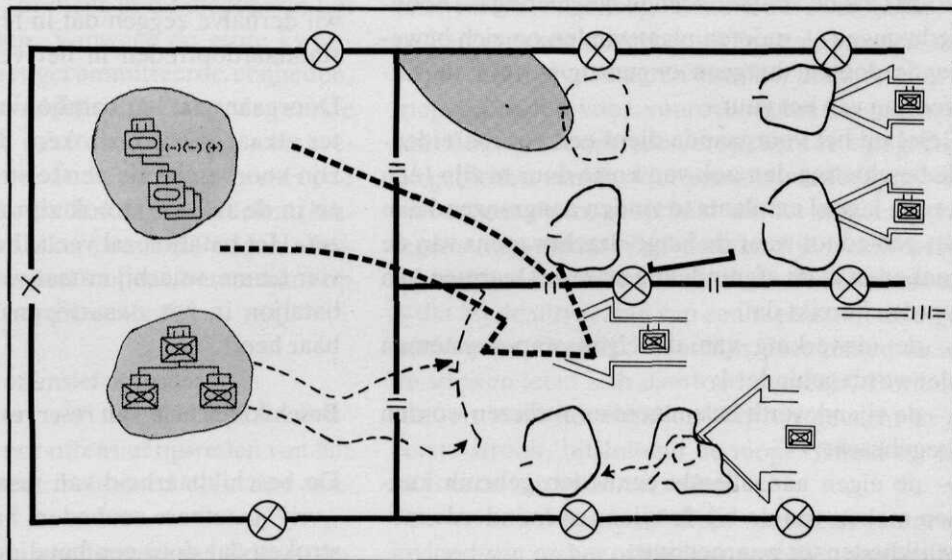
waarschuwingsbevel, op X + 1. Op X + 2 zullen de verkenningen van de resp. commandanten plaatsvinden, waarna op ongeveer X + 5 de troepenaanvoering tot op teamniveau kan zijn afgerond. Afhankelijk van de situatie kan het vervolgens nog tot X + 6 à X + 8 duren alvorens de gehele eenheid voor inzet gereed is.

Ten tweede dient het afgrenzelende deel van de reserve in het terrein nog een aantal (aanvullende) voorbereidingen te treffen: o.m. het aanleggen van hindernissen en het inrichten van de afgrenzelende opstelling. Gelet op de beschikbare tijd zullen deze voorbereidingen beperkt van aard moeten zijn. Mijnhindernissen zullen uitsluitend mechanisch kunnen worden gelegd. De ligging van die hindernissen zal binnen een „op de situatie georiënteerde inzet” toch voornamelijk „terrein-georiënteerd” worden gekozen. Ervan uitgaande dat de voorbereidingen op X + 4 kunnen starten zal minimaal nog tot X + 6 à X + 8 nodig zijn voor de realisatie van de gewenste (aanvullende) werkzaamheden. Het vorenstaande houdt in dat de brigadereserve op zijn vroegst in de periode van X + 6 tot X + 8 kan worden ingezet. Dit betekent dat ten minste 6 tot 8 uren in de tweede strook moet worden standgehouden! Gelet op de daarin beschikbare middelen menen wij dat een team dat kan.

Op X + 10 meldt de bataljonscommandant van het zuidelijke voorbataljon dat hij volledig moet terugvallen op de tweede strook en dat zijn zuidelijke team bij het gevecht in de tweede strook zware verliezen heeft geleden en het gevecht moet voort-

zetten in het achterste deel van de opstelling. Op dat moment rijdt het deel van de brigadereserve dat is voorzien voor de afgrenzeling op naar de opstellingen en is gereed voor het gevecht op X + 12. Het behoeft daarbij geen nader betoog dat de graad van gereedheid van de brigadereserve tijdens het verloop van het gevecht is aangepast. Op dat moment krijgt het verdedigende team in het zwaartepunt opdracht het gevecht af te breken. Op X + 13 heeft dat team de opstelling ontruimd en zich verplaatst naar een afwachtingsgebied. Afhankelijk van de reactie van de vijand wordt nu de tegenaanval ingezet (afb. 9). Op het moment dat de vijand binnen het bereik komt van de langedrachtwapens van het bataljon in de afgrenzeling, zal de tegenaanvalsmacht eveneens de gevechtskracht tot gelding moeten brengen. Daarmee wordt bewerkstelligd dat het optimum aan eigen gevechtskracht tot gelding kan worden gebracht, en dat de vijand geen kans krijgt op de tegenaanval te reageren. Daardoor kan worden gerealiseerd dat het offensieve optreden met de vereiste snelheid kan worden uitgevoerd, hetgeen de eigen kwetsbaarheid vermindert. Bovendien ontstaat door deze wijze van optreden de mogelijkheid de vijand in zeer korte tijd grote verliezen op te leggen, waardoor sneller kan worden aangevangen met het opnieuw inrichten van verdedigende opstellingen.

Voor de steun aan de manoeuvrebataljons beschikt de brigade over een afdeling veldartillerie en een toewijzing aan CAS. Bovendien beschikken de pantserinfanteriebataljons nog over mor-

Afb. 9 De brigadetegenaanval in de brigadepositieverdediging

tieren. Zoals eerder door ons aangegeven zal de brigade nauwelijks gericht kunnen overgaan tot het „conditioneren” van opvolgende echelons, aangezien in feite uitsluitend op het vijandelijke optreden wordt gereageerd. Aanvankelijk zullen die middelen dan ook voornamelijk de voorbataljons rechtstreeks steunen. Zodra de brigade overgaat tot de inzet van de brigadereserve, is het echter noodzakelijk dat volgende echelons — die zich naar de penetratie verplaatsen — tot staan worden gebracht, maar in ieder geval, tot en met het bereiken van het tegenaanvalsdoel, worden vertraagd. Gelet op de behoefte aan ondersteuning van het offensieve optreden zal daarvoor alle bij de brigade ingedeelde vuursteun noodzakelijk zijn. De toegewezen CAS kan — gelet op het bereik en de vuurkracht — daarbij een belangrijke rol spelen. Om echter onder alle omstandigheden de opvolgende echelons te kunnen aangrijpen is steun van de divisie met ver dragende artillerie (MLRS) noodzakelijk.

Ook is het noodzakelijk dat met de beschikbare vuursteun de tegenaanval wordt ondersteund. In dat verband rijst de vraag op welke wijze een voorbereidende beschieting, gelet op de tijd/ruimtefactoren en het gewenste eigen optreden, kan worden uitgevoerd. De brigadetegenaanval vereist een nauwgezette „timing”, waarbij het van het grootste belang is dat de eigen wapensystemen ongestoord kunnen worden ingezet. Dat wil zeggen dat de neveneffecten van een voorbereidende beschieting (stof, rook) moeten zijn verdwenen op het moment van inzet van de brigadereserve. Voorts zal de voorbereidende beschieting — noodgedwongen — moeten plaatsvinden op zich bewegende doelen, hetgeen ongunstig is voor de uitwerking van het vuur.

Gelet op het voorgaande dient een voorbereidende beschieting dan ook van korte duur te zijn (één à twee lagen) en plaats te vinden aangrenzend aan het gebied tot waar de lange-drachtwapens van de eenheden in de afgrendeling reiken. Daarmee kan worden bereikt dat:

- de uitwerking van de eigen wapensystemen niet wordt gehinderd;
- de vijand wordt belemmerd en verliezen worden toegebracht;
- de eigen aanvallende eenheden gebruik kunnen maken van de bij de vijand verminderde mogelijkheden tot waarneming.

Voorwaarden

In het voorgaande is door ons aangegeven op welke wijze de brigade offensief kan optreden in het kader van het verdedigende gevecht. Om dat optreden mogelijk te maken is het noodzakelijk dat o.m. aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- beschikbaar hebben van tijdige en betrouwbare inlichtingen, waarbij met eigen middelen tot ca. 20 km *in* vijandelijk gebied moet kunnen worden waargenomen;
- beschikken over inzetmiddelen die tot ca. 20 km in vijandelijk gebied hun invloed kunnen doen gelden;
- beschikken over voldoende middelen om de eigen mobiliteit te handhaven, zoals aanvalsbruggen, fascines, mijnenploegen e.d.;
- beschikbaarheid van luchtverdedigingsmiddelen;
- beschikken over adequate C³I-systemen.

Tot slot is een offensieve instelling van het personeel vereist, die wordt gebaseerd op een grote mate van vakkennis, geoefendheid, en leiderschap, zoals ook in ons vorige artikel is gesteld.

Het bataljon

Dit niveau — doorgaans optredend in het verband van een brigade — kent geen manoeuvrevormen. Het bataljon treedt, afhankelijk van de manoeuvre van de brigade, op in één of meer stroken. Dat wil derhalve zeggen dat in feite sprake is van een standaardoptreden in het verdedigende gevecht.

Doorgaans zal het bataljon optreden in twee achter elkaar gelegen stroken, die beide van huis uit zijn voorbereid; de eerste strook is volledig bezet en in de tweede strook zijn essentiële punten bezet. Het bataljon zal veelal beschikken over drie à vier teams, waarbij ernaar wordt gestreefd dat het bataljon in het zwaartepunt vier teams beschikbaar heeft.

Beschikbaarheid van reserves

De beschikbaarheid van reserves, dat wil zeggen „vrij” inzetbare eenheden, hangt af van het aantal stroken dat door een bataljon moet worden voor-

bereid en bezet. Indien een bataljon optreedt in het zwaartepunt van de brigade in de gebiedsverdediging, is het denkbaar dat het bataljon initieel slechts één strook dient voor te bereiden en bezetten. In dat geval zal het bataljon uit maximaal drie teams bestaan, zodat in feite over een team als „vrij” inzetbare reserve kan worden beschikt. Wanneer een (versterkt) bataljon twee of meer stroken moet voorbereiden en bezetten, kan uitsluitend een reserve worden gecreëerd door daarvoor (delen van) teams uit de tweede strook te bestemmen. Daardoor ontstaat dan voor het bataljon een dilemma. De hoofdopdracht voor de teams in de tweede strook is het voeren van het verdedigende gevecht waarvoor — gelet op de gevechtkrachtverhouding — het gehele team noodzakelijk is. Inzet van delen van een team, met name het commando-element voor offensief optreden, kan — gelet op de risico's — ertoe leiden dat de hoofdopdracht niet langer kan worden gerealiseerd. Dat probleem is des te nijpender omdat de bataljonsreserve relatief dicht achter de voortteams moet worden opgesteld teneinde de reactietijden te bekorten. Daardoor komen ook die troepen met een grote mate van waarschijnlijkheid al onmiddellijk onder vuur van de vijandelijke artillerie.

Het eerste probleem kan worden opgelost door het commando-element „terughoudend” te laten optreden, resp. te laten gebruik maken van goed voorbereide (statische) opstellingen. Voor het tweede probleem kan een oplossing worden gevonden door de bataljonsreserve te laten ingraven, te verspreiden, of meer in de diepte van het vak gereed te houden. Vanwege de grote kwetsbaarheid van nog niet geëngageerde eenheden, in opstellingen onmiddellijk achter de eerste strook, verdient het naar onze mening aanbeveling de reserves meer in de diepte en gespreid op te stellen. De daarbij te onderkennen nadelen (langere reactietijd, moeilijker controle) wegen alleszins op tegen het voordeel van een betere kans op de beschikbaarheid van die eenheden.

Mogelijkheden voor offensief optreden

De mogelijkheden voor offensief optreden van het bataljonsniveau worden beïnvloed door een aantal factoren.

Ten eerste leiden de bijzonder geringe tijd/ruimte-

factoren en de wijze van optreden ertoe dat ook op dit niveau in feite uitsluitend kan worden gereageerd op de zich ontwikkelende situatie. Diezelfde tijd/ruimtefactoren bevorderen echter ook een snelle reactie.

Ten tweede worden door de opdracht en wijze van optreden (. . . „bezet tweede strook” . . .) de mogelijkheden tot offensief optreden beperkt. Zoals eerder is aangegeven zal de tweede strook van het bataljon op essentiële delen moeten zijn bezet; voorts zal het evenwel noodzakelijk zijn overige delen van de strook te beveiligen en eenheden ter beschikking te hebben die kunnen optreden tegen bv. een flankdreiging; d.w.z. dat bij een bataljon, dat twee teams à vier pelotons beschikbaar heeft voor de tweede strook, maximaal twee „reserves” van elk twee pelotons kunnen worden gecreëerd. Twee pelotons per team zullen immers noodzakelijk zijn voor het bezetten van essentiële delen en het bewaken van het overige gebied. Aangezien de pantserinfanteriepelotons daarvoor het geschiktst zijn, kunnen de tank- en pantserrups-antitankpelotons optreden als bataljonsreserve.

Ten derde zal, door de wijze van ontplooiing van het bataljon in de verdediging, de aangelegde hindernissen buiten de opstellingen en de hindernissen en gegraven posities binnen de teamopstellingen, een beweeglijk offensief optreden nauwelijks mogelijk zijn (zie afb. 8); m.a.w.: offensief optreden met als doel het hernemen van een teamopstelling is voor het bataljon in feite niet mogelijk. Dat wordt mede veroorzaakt doordat in de bataljonsreserve nagenoeg uitsluitend over tanks en pantserrups-antitankvoertuigen zal worden beschikt. Derhalve resteren voor het bataljon nog de mogelijkheden voor vuurovervallen en tegenstoten. Zolang het optreden erop dient te zijn gericht de gebieden van de voortteams te verdedigen, vervalt tevens de mogelijkheid tot het uitvoeren van tegenstoten aldaar. Tegenstoten zijn wel mogelijk bij het gevecht tussen de stroken; de reden ervoor is dat bij de uitvoering van een tegenstoot de eigen manoeuvre mogelijk moet zijn. Het gebied tussen de stroken leent zich daartoe het meest. Derhalve resteert voor het bataljon, bij het gevecht in de eerste strook, uitsluitend de mogelijkheid tot het uitvoeren van vuurovervallen.

Ten vierde zal de vijandelijke vuursteun van grote invloed zijn op het offensieve optreden van het ba-

taljon. Dit niveau is het hoogste niveau waarvan het vak door alle soorten vijandelijke vuurmonden en raketsystemen kan worden bestreken. Het gevolg daarvan is dat in het bataljonsvak rekening moet worden gehouden met een verminderde begaanbaarheid van het terrein als gevolg van de concentratie van vijandelijk vuur. Het betekent eveneens dat het offensieve optreden met de grootst mogelijke snelheid moet worden uitgevoerd: de feitelijke uitvoering van de actie mag hooguit 10 tot 15 minuten duren (i.v.m. opsporing, bestrijding), daarna moet worden terugverplaatst. Hierbij merken wij op dat, gelet op de hoeveelheid te verwachten vijandelijke vuursteun in het bataljonsvak, het pantserrups-antitankvoertuig (door het buiten het voertuig dragen van het wapensysteem) bijzonder kwetsbaar zal zijn. Aangezien de doelstelling van de tegenstoot het vernietigen van vijand is en niet het vermeesteren van een geografisch aanvalsdoel, en de manoeuvreer ruimte in de eerste strook veelal te gering zal zijn, zal de tegenstoot primair worden benut voor òf het steunen van het vertragend gevecht tussen de stroken òf het stabiliseren van het gevecht in de tweede strook.

De tegenstoot

In de voorbereidingsfase van het offensieve optreden dient te worden bepaald welke eenheid uit de tweede strook een eventuele tegenstoot zal uitvoeren. Daarbij moet rekening worden gehouden met de ligging van het vijandelijke zwaartepunt; m.a.w.: de eenheid buiten het zwaartepunt/plaats van vijandelijk succes dient te voorzien in de eenheden voor de tegenstoot. Het onttrekken van gevechtskracht uit het team in het zwaartepunt kan immers ertoe leiden dat daar op het kritieke moment onvoldoende gevechtskracht beschikbaar is, waardoor grote risico's worden gelopen. Voorts wordt op deze wijze altijd voor een afgrendeling gezorgd. Tevens dient de doelstelling van het offensieve optreden te worden bepaald, omdat dit tot verschillen in de uitvoering kan leiden resp. bepaalde beperkingen kan opleggen t.a.v. de duur van het optreden en de geografische begrenzing ervan. Gelet op de aard van de opdracht en de noodzaak essentiële delen van de tweede strook te bezetten en overige delen te bewaken — ook buiten het zwaartepunt — spreekt het vanzelf dat

voor de uitvoering van de tegenstoot uitsluitend tanks en eventueel pantserrups-antitankvoertuigen in aanmerking komen.

De uitvoering

In nog sterkere mate dan bij de brigade zal het bataljon worden geconfronteerd met snel veranderende omstandigheden, waardoor het vooraf compleet plannen van een tegenstoot niet zinvol is. Er zullen meer mogelijkheden moeten worden vastgesteld en pas op het laatste moment kan worden beslist welke eenheid welke optie uitvoert. Dat betekent dat de steun aan het offensieve optreden met vuursteun- en geniemiddelen slechts beperkt kan zijn, zodat de manoeuvre-eenheden de tegenstoot min of meer „zelfstandig” uitvoeren. Bovendien zal het niet mogelijk blijken voor alle mogelijkheden vooraf sluitende regelingen vast te leggen t.a.v. verplaatsing, begrenzing en sectoren en de terugkeer van de uitvoerende eenheid. Dat kan pas geschieden op het laatste moment, zodra de uit te voeren optie bekend is. Gelet op de bijzonder beperkte tijd zal een aantal maatregelen veelal een geïmproviseerd karakter hebben. Het wil eveneens zeggen dat het nauwelijks mogelijk zal blijken een aanduiding te geven van met name de tijdfactoren die op dit optreden van toepassing zijn; in deze omstandigheden gaat het om minuten en honderden meters! Derhalve beschouwen wij de door ons gebruikte tijden in het volgende deel uitsluitend als indicatie. Wij geven een mogelijkheid aan voor de uitvoering van een tegenstoot in het kader van de ondersteuning van het vertragende gevecht tussen de stroken, omdat dit naar onze mening het meest zal voorkomen.

Na overleg met de brigade besluit de bataljonscommandant onder druk van de vijand het gevecht in de eerste strook te beëindigen en voort te zetten in de tweede strook. Op het moment van deze beslissing, tijdstip Y, weet de bataljonscommandant waar de meeste vijandelijke druk is. Op dat moment bevindt het gros van de voortteams zich in het achterste deel van de opstellingen. Nu kan worden bepaald welke eenheid de tegenstoot zal uitvoeren, alsmede het gebied waarin die zal plaatsvinden („hamer”). Tevens dient dan een eenheid te worden aangewezen die vanuit een voorbereide opstelling de tegenstoot steunt („aambeeld”). Vervolgens zal de coördinatie tussen de deelne-

mende eenheden moeten beginnen. Gelet op de snelheid van het gevecht en de vermoedelijke verwarring op het gevechtsveld, zal die coördinatie in feite antwoord moeten geven op:

- de richting van de tegenstoot;
- de lokaties van de eenheid in de opstelling;
- de schootssectoren/veiligheidslijnen;
- de begrenzing tot waar de tegenstoot doorloopt;
- het afbreken van het gevecht.

Coördinatie van die aspecten kan in onze ogen het meest afdoend worden geregeld door de uitvoerende eenheid tijdelijk onder operationeel bevel te stellen van de eenheid die afgrendelt; daardoor worden „de lijnen korter”. Het voorgaande dient te zijn voltooid voordat de tegenstoot wordt uitgevoerd omdat anders de kans op succes wellicht gering zal zijn.

Op $Y + 1$ zullen de voorste teamopstellingen zijn ontruimd en heeft het vertragende gevecht tussen de stroken een aanvang genomen. Gelet op de korte afstand tussen de stroken (1 à 3 km) kan het vertragende gevecht per definitie niet van lange duur zijn. In onze visie zal dat — afhankelijk van de afstand — maximaal 3 uur duren, tot $Y + 3$; d.w.z. dat in de periode van $Y + 1$ (dan pas kan duidelijk zijn welke eenheid zich in een bepaalde opstelling bevindt) tot $Y + 3$ de tegenstoot moet worden uitgevoerd, zodat maximaal 2 uur beschikbaar is voor de troepenaanvoering, aanvullende verkenningen, coördineren en verplaatsen. Bij de feitelijke uitvoering zal de eenheid die de tegenstoot uitvoert, gebruik moeten maken van in het terrein herkenbare wegen en routes vóór de afgrendelende eenheid langs. Bij die uitvoering zal het nauwelijks mogelijk zijn doelen met prioriteit te bestrijden, gelet op de snelheid van optreden, verwarring, rook enz. Waar het in dit geval om gaat is zoveel mogelijk vernietigen van vijand, ongeacht de soort.

De vuuroverval

Zoals is gesteld vormt de vuuroverval de andere mogelijkheid om op bataljonsniveau offensief op te treden. Aangezien ook hierbij de daarvoor te gebruiken middelen in een later stadium nodig zijn voor de verdediging in de tweede strook, dient tot de eventuele uitvoering van vuurovervallen door

de bataljonsreserve te worden besloten vóórdat een team is gedwongen het voorste deel van de opstelling te ontruimen. Daardoor dienen de eenheden die de vuuroverval uitvoeren op te treden in de teamopstelling of aangrenzend daaraan. Dat wil zeggen dat slechts een beperkte ruimte beschikbaar kan zijn, zodat moet worden volstaan met één à twee pelotons. In dat verband rijst dan de vraag welk moment het gunstigst is voor de uitvoering van vuurovervallen. In feite zijn er twee mogelijkheden: wachten totdat uitvoering noodzakelijk is, en uitvoering zodra mogelijk. De eerste mogelijkheid leidt per definitie ertoe dat bij het desbetreffende voorteam al (forse) verliezen zullen zijn geleden, waardoor het voortzetten van het gevecht op termijn wordt bemoeilijkt. Dat leidt onvermijdelijk ertoe dat de kans op het vroegtijdig verlaten van de eerste strook toeneemt. Dat pleit dan ook ervoor zo mogelijk op een zo vroeg mogelijk moment, en zo vaak herhaald als nodig, over te gaan tot de uitvoering van vuurovervallen. Zulks vereist echter een nauwe coördinatie met de teamcommandant, omdat hij het best in staat is het geschiktste moment voor de vuuroverval te bepalen. In onze visie kan die afstemming op de optimaalste wijze worden gerealiseerd door de eenheden voor de vuuroverval tijdelijk onder operationeel bevel van de teamcommandant te stellen. De uitvoering van de vuuroverval zal door ons in de volgende paragraaf worden behandeld, omdat in onze visie veelal *het team* met de uitvoering zal worden belast.

Voorwaarden

Het spreekt vanzelf dat voor het offensieve optreden van het bataljon adequate wapensystemen beschikbaar moeten zijn, met name tanks. Voorts kan worden gesteld dat, meer dan op de eerder behandelde niveaus, het personeel over specifieke kennis en vaardigheden moet beschikken, zoals:

- kennis van het terrein;
- kennis van eigen mogelijkheden en beperkingen;
- een grote mate van flexibiliteit;
- vakmanschap en geoefendheid om in snel veranderende omstandigheden de opdracht te blijven uitvoeren.

Een kwetsbaar moment vormt het punt waarop de

voorwaartse beweging wordt gestaakt en de eenheden die aan de tegenstoot hebben deelgenomen moeten terugvallen op hun uitgangstelling. Voorkomen moet worden dat de vijand zich kan herstellen en de terugvallende eenheden „aan het kleed kan komen”. Het is derhalve essentieel dat over voldoende vuursteun wordt beschikt om het afbreken van het gevecht te ondersteunen.

Het succes van het offensieve optreden van het bataljon staat of valt uiteraard met de beschikbaarheid van betrouwbare radioverbindingen.

Het team

Een team treedt doorgaans op binnen het verband van een bataljon en krijgt in het kader van het verdedigende gevecht een bepaald gebied toegewezen waar de opstellingen moeten worden voorbereid. In principe zal een dergelijke opstelling een vijandelijke bataljonsnadering moeten beheersen. De samenstelling van een team kan variëren van 3 tot 5 pelotons, afhankelijk van o.m. het terrein en de opdracht.

Beschikbaarheid van reserve

Het team kent, net als het bataljon, geen manoeuvrevormen. Het optreden wordt in grote mate bepaald door basisgevechtstechnieken en „drills”; d.w.z. dat voordat het gevecht uitbreekt in feite precies is bepaald wie waar het gevecht aangaat en uit welke opstelling. Zo zullen de resp. pelotons doorgaans een hoofdopstelling en een verwissel-opstelling toegewezen krijgen en mogelijk ook nog een reserveopstelling. Daarbij zullen de tank- en pantserrups-antitankpelotons (pratpelotons) in principe vóór in de opstelling optreden, en de pantserinfanteriepelotons (in ieder geval met het gros van de uitgestegen capaciteit) meer in de diepte van de opstelling. In de laatste fase van het gevecht (achterin de opstelling) worden alle middelen benut om de vijand definitief tot staan te brengen. E.e.a. zal zich afspelen in een gebied van ongeveer 2×2 km. Het voorgaande wil zeggen dat op het niveau van het team geen reserves aanwezig zijn in de zin van „vrij inzetbare” middelen en dat met name de offensieve middelen (tanks) initieel zullen zijn gebonden.

Mogelijkheden voor het offensieve optreden

Door de relatief beperkte ruimte, in relatie met de eigen opstellingen en hindernissen, zal het nauwelijks mogelijk zijn te spreken van een „offensieve manoeuvre” in de opstelling van het team; m.a.w.: het hernemen van terrein in het voorste deel van de opstelling — door het team zelf — zal nauwelijks mogelijk blijken. Dat effect wordt nog versterkt doordat het team organiek geen „vrij” inzetbare middelen ter beschikking heeft; daardoor zullen pelotons die aan offensieve acties moeten deelnemen, per definitie (een deel van) de „andere” opdracht moeten laten vervallen, of zij kunnen onvoldoende aandacht eraan besteden. Het voorgaande wil dan ook zeggen dat het team t.a.v. het offensieve optreden uitsluitend de vuuroverval kan uitvoeren als offensieve actie. De uitvoering wordt daarbij bepaald door het moment waarop de voor het offensieve optreden geschikte middelen (de tanks en pantserrups-antitankvoertuigen) beschikbaar zijn. Zulks wordt echter voor een groot deel bepaald door de vijand, zodat de uitvoering van gepland offensief optreden nauwelijks voorspelbaar zal zijn. Dat laatste wordt nog versterkt doordat, als gevolg van de bijzonder beperkte tijd/ruimtefactoren, het team uitsluitend kan reageren op zich voordoende omstandigheden. Dat is het best mogelijk uit goed verkende en voorbereide opstellingen. Gelet op het voorgaande is dat in de gehele opstelling mogelijk. Voorts is het evenwel mogelijk de vijand uit een goed voorbereide positie voor de teamopstelling te verrassen. Dat zal uitsluitend mogelijk zijn als een gedeekte verplaatsing naar en van die opstelling mogelijk is en over middelen wordt beschikt om na terugkeer van de uitvoerende eenheid de terugtochtsroute snel m.b.v. hindernissen te blokkeren.

Uitvoering

Bij de uitvoering van de vuuroverval kan gebruik worden gemaakt van de verschillen in de (detail-)informatie die op de NAVO- resp. WP-stafkaarten is weergegeven (zie afb. 10 en 11). Door het ontbreken van details zal de commandant van een WP-eenheid zijn gedwongen tot (tijdrovende) verkenningen of hij zal bepaalde risico's moeten lopen. Die kennis biedt de teamcommandant de mogelijkheid op een — in ieder geval voor de

vijand — „onmogelijke” plaats een opstelling voor te bereiden. Voorts zullen de opstelling en de route(s) heen en terug zorgvuldig moeten worden verkend, waarbij het markeren van routes, opstellingen en vuursectoren noodzakelijk is. Bij het optreden voor de opstelling zal tevens bijzondere aandacht moeten worden besteed aan de beveiliging en de terugkeer in de opstelling. Van bijzonder belang is voorts het aangeven van de prioriteitsvolgorde voor de bestrijding van doelen.

Daarbij dient onderscheid te worden gemaakt tussen het optreden vóór en in de opstelling. In het eerste geval is er geen sprake van een noodsituatie en kan de bestrijding van de vijand worden gericht op het zoveel mogelijk ontregelen van zijn vermogen tot effectief aanvallen van de teamopstelling.

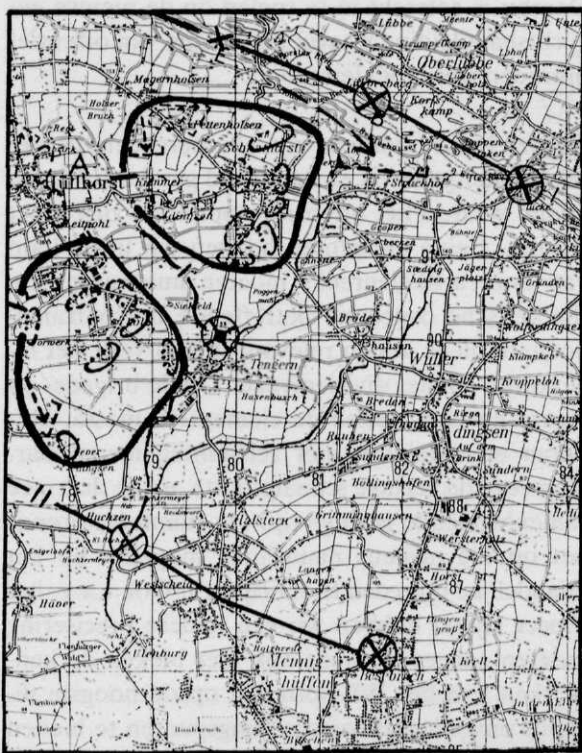
In deze situatie kan de prioriteit als volgt worden vastgesteld: commandovoertuigen; artilleriewaar-

nemingsvoertuigen; hindernisdoorbrekingsvoertuigen; tanks; overige voertuigen.

In het tweede geval is het noodzakelijk te voorkomen dat de vijand in- of doorbreekt. In dat geval kan de prioriteit als volgt worden vastgesteld: tanks; commandovoertuigen; hindernisdoorbrekingsvoertuigen; artilleriewaarnemingsvoertuigen.

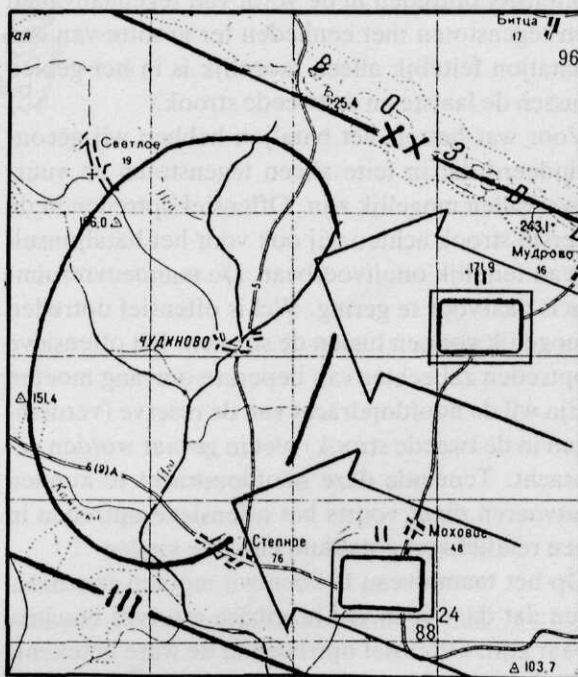
Het spreekt vanzelf dat tijdens de voorbereiding eveneens zaken als de vuuropening, het afbreken van het gevecht en de logistieke ondersteuning (met name het aspect berging) moeten worden geregeld.

Zodra is besloten tot uitvoering van de vuuroverval zal die met de grootst mogelijke snelheid en nauwkeurigheid moeten geschieden. Dat vereist zelfstandige, vakbekwame en geoefende commandanten en soldaten tot op het laagste niveau.

Afb. 10 Deel van een bataljonsvak (schaal ca. 1:100.000)

De eerste strook van een bataljon aangeleund aan de zuidrand van het Eggegebirge met twee teams in opstellingen voor. Noord treedt op het A-team (1/2/1). Met het prapetolon noord, de twee pantserinfanteriepelotons centraal en het tankpeloton zuid. Ten noorden van deze teamopstelling is door het bataljon een vuuroverval van twee tankpelotons gepland op de flank van de vijandelijke bataljonsnadering naar de teamopstelling toe. Deze vuuroverval wordt beveiligd door elementen van het bataljonsverkenningpeloton en uitgevoerd onder controle van de commandant van het A-team. Zuid treedt op het C-team (2/1/1). In beide teamopstellingen zijn pelotonsvuurovervallen gepland. Ook zijn vuurovervallen gepland voor het gevecht tussen de stroken.

Afb. 11 Een regimentsaanval (schaal ca. 1:100.000)

Hetzelfde gebied als in afb. 10, zoals weergegeven op een WP-kaart. Alleen de relevant geachte aspecten worden op WP-stafkaarten weergegeven: heuvelruggen, waterlopen, contouren van oorden en doorgaande routes. Het is dan ook logisch dat WP-eenheden op alle niveaus zo'n groot belang hechten aan verkenningen. Mogelijkheden die het terrein aan de verdediger biedt kunnen slechts in beperkte mate van de kaart worden afgelezen. Met de wetenschap dat WP-eenheden dit soort kaarten gebruiken dient de verdediger dan ook veel aandacht te besteden aan: nauwkeurige kaartstudie en grondige verkenning van opstellingen, goede maskering en het afwijzen van WP-verkenningen (gevechtsbeveiliging).

Samenvatting

In deze vijfde bijdrage hebben wij beschreven op welke wijze offensief optreden mogelijk is op het niveau van brigade, bataljon en team, na eerst een nadere concretisering van de dreiging te hebben gegeven. Wij hebben getracht zoveel mogelijk praktische aanknopingspunten voor het eigen optreden te bieden. Ten aanzien van dat eigen optreden hebben wij aandacht besteed aan de relaties tussen het optreden op de te onderscheiden niveaus, waarbij tevens is ingegaan op de beschikbaarheid van reserves.

Ten aanzien van de brigade hebben wij geconstateerd dat op dit niveau in beginsel alle vormen van offensief optreden kunnen worden toegepast: tegenaanvallen, tegenstoten en vuurovervallen. Daarbij is tevens geconstateerd dat in de positieverdediging, vanwege de over het algemeen beperkte manoeuvreer ruimte in en tussen de stroken, offensief optreden in de vorm van tegenaanvallen en tegenstoten met eenheden ter grootte van een bataljon feitelijk alleen mogelijk is in het gebied tussen de laatste en de tweede strook.

Voor wat betreft het bataljon hebben wij geconcludeerd dat in feite alleen tegenstoten en vuurovervallen mogelijk zijn. Offensief optreden in de eerste strook achten wij ook voor het bataljonsniveau feitelijk onuitvoerbaar. De manoeuvreer ruimte is daarvoor te gering. Wel is offensief optreden mogelijk voor en tussen de stroken. Dit offensieve optreden zal echter van beperkte omvang moeten zijn wil de hoofdopdracht van de reserve (verdedigen in de tweede strook) niet in gevaar worden gebracht. Teneinde deze hoofdopdracht te kunnen uitvoeren dient voorts het offensieve optreden in een relatief vroeg stadium plaats te vinden.

Op het teamniveau hebben wij moeten concluderen dat daar geen vrij inzetbare reserves beschikbaar zijn. Offensief optreden in de ware betekenis van het woord is op dat niveau dan ook niet mogelijk. Wel is het mogelijk dat in het kader van het gevecht in de opstelling, en het gevecht van de opstelling tot de volgende strook, vuurovervallen van pelotons grootte worden uitgevoerd. Het doel van die vuurovervallen is vijand vernietigen. Dat wil evenwel niet zeggen dat niet met zorg moet worden afgewogen welke vijand met prioriteit moet worden aangeprepen. In dit verband hebben

wij een mogelijke prioriteitsvolgorde aangegeven.

Daarbij realiseren wij ons overigens dat het in veel gevallen nauwelijks mogelijk zal zijn dit soort keuzes weloverwogen te maken; de vijandelijke artillerie en het eigen vuur zullen herkenning ernstig bemoeilijken, en ook de spanning van het gevecht zal invloed hebben. Dat neemt echter niet weg dat met een goed geplande, zorgvuldig voorbereide en een snel met agressiviteit en doortastendheid uitgevoerde vuuroverval de vijand een gevoelige klap kan worden toegediend.

Nawoord

Met dit vijfde artikel is de serie beëindigd. Zoals wij in de inleiding bij het eerste artikel hebben gesteld, is ons oogmerk geweest het offensieve optreden op alle niveaus nader te beschouwen. Daarbij is getracht in te spelen op de nieuwe gevechtshandleiding waarin het belang van offensief optreden wordt beklemtoond.

In deze reeks bijdragen zijn allereerst een theoretisch kader gegeven en een beeld geschetst van de vijand waarop het offensieve optreden zich moet richten. Beide elementen hebben wij in de loop van onze artikelenreeks moeten nuanceren. De theoretische conceptie betreffende de contramanoeuvre bleek alleen relevant te zijn voor het legerkorps- en het divisieniveau. Op de brigade- en lagere niveaus bleken de elementen, massa, hefboom en draaipunt niet zelfstandig toepasbaar. Vanwege de geringe schaalgrootte, en de daarmee samenhangende geringe tijd- en ruimtefactoren is het op die niveaus nauwelijks mogelijk op het vijandelijke optreden te anticiperen. Ook t.a.v. het aspect vijand hebben wij een nadere precisering moeten aangeven, want ook hier bleken de kenmerken van het WP-optreden op de hoogste niveaus onvoldoende aanknopingspunten te bieden voor de manoeuvre op de laagste niveaus. Wij hebben echter gemeend toch alle niveaus en alle vormen van offensief optreden de revue te moeten laten passeren. Daarbij is een koppeling aangebracht: wij hebben geschetst welke vormen van offensief optreden op de te onderscheiden niveaus kunnen worden toegepast. Het is met name t.a.v. dit aspect dat wij een praktisch gerichte interpretatie van de nieuwe gevechtshandleiding geven.

Voorts is getracht te schetsen welke elementen een rol spelen bij de uitvoering van de verschillende vormen van offensief optreden. Daarbij hebben wij keuzes gemaakt en accenten gelegd omdat het binnen het bestek van onze artikelen niet mogelijk was alle aspecten aan de orde te stellen. Dan nóg is niet vast te stellen of inderdaad alle relevante factoren zijn behandeld; onze „ervaring” beperkt zich immers tot de theorie, de krijgsgeschiedenis en de „realiteit van oefeningen”.

Het schrijven van deze artikelen heeft bijgedragen tot onze gedachtenvorming over een onderwerp dat wellicht te lang onderbelicht is gebleven.

Wij hopen dat wij bij de lezers een zelfde belangstelling hebben gewekt, al was het maar doordat men zich naar aanleiding daarvan afvraagt: „Offensief optreden, maar hoe . . .?”

Die beste Verteidigung ist der Angriff.

(ALFRED VON SCHLIEFFEN)

Literatuur

C. N. Donnelly — *Int. Defense Rev.* 12(1979)(7)1099-1106.

J. Erickson, L. Hansen en W. Schneider — *Soviet ground forces*. Croom Helm, Beckenham (1986).

S. J. Zagola en J. W. Loop — *Soviet tanks and combat*

vehicles, 1946 to the present. Arms en Armour Press, Londen (1987).

VS 30-1, *Organisatie en optreden van de Sovjetstrijdkrachten*.

VR 2-1386, *Gevechtshandleiding*.

VS 7-210, *Het pantserinfanteriebataljon*.

U bent lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap,

tevens actief dienend officier van KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

Meldt u dat dan s.v.p. even aan de ledenadministratie (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk), dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!

P. Valkenburgh

hoogleraar politieke wetenschappen, RU Groningen

De memoires van generaal Glaise von Horstenau

Een uitzonderlijk historisch document

Es ist doch eine der seltsamsten Laufbahnen, die meinige: Militär, Politiker und Gelehrter; General, Minister und nun auch Universitätsprofessor.

Aldus dr. Edmund Glaise von Horstenau in het tweede deel van zijn nagelaten aantekeningen over het tijdsbestek juli 1936 — april 1941 (uitg. onder verantwoordelijkheid van de „Staatscommissie voor de nieuwere geschiedenis van Oostenrijk“). Hij doelt hier op zijn benoeming tot hoogleraar in de krijgsgeschiedenis aan de universiteit van Wenen [1]. Als Band 76 in de reeks geschriften over de nieuwste Oostenrijkse geschiedenis is vorig jaar het derde deel van zijn „Erinnerungen“ verschenen. Daarmee is de publikatie voltooid van een in vele opzichten opmerkelijk herinneringsboek over een van de meest bewogen perioden uit de Europese geschiedenis, te weten het tijdvak van de beide wereldoorlogen 1914-1945.

Om te beginnen is de omvang al opvallend te noemen: ongeveer tweeduizend dichtbedrukte bladzijden van relatief groot formaat. Vervolgens de geschiedenis van deze herinneringen. Het eerste deel verscheen in 1980, het tweede in 1983 en thans, in 1988, het derde en laatste deel. De inleider en redacteur, dr. Peter Broucek, is dus bijna tien jaar bezig geweest het oorspronkelijke typoscript gereed te maken voor openbaarheid. Tien jaar, want het woord vooraf bij deel 1 is in februari 1978 gedateerd.

Het typoscript van Glaises memoires is langs verschillende tussenpersonen pas aan het eind van de jaren '60 beschikbaar gekomen. Sommige onderdelen zelfs nog later. Dat kan de vraag oproepen in hoever het hier om een echt en oorspronkelijk tijdsdocument gaat. De betrouwbaarheid van mededelingen omtrent feiten en gebeurtenissen heeft Broucek zo goed mogelijk geverifieerd, doch over de echtheid van sommige onderdelen van het typoscript blijft hier en daar toch wel enige onzeker-

heid bestaan. Die onzekerheid spreekt ook uit enkele zinsneden in de omvangrijke toelichting die dr. Broucek bij het gehele werk heeft gegeven. Maar laten wij ervan uitgaan dat het hier werkelijk gaat om een schriftelijke nalatenschap van een generaal, die bijna een halve eeuw Europese en militaire geschiedenis van zeer nabij heeft meebeleefd. Een nalatenschap, want Edmund Glaise von Horstenau, geboren in 1882, heeft in 1946 zijn leven vrijwillig beëindigd toen hij als oorlogsmisdadiger te Neurenberg gevangen zat.

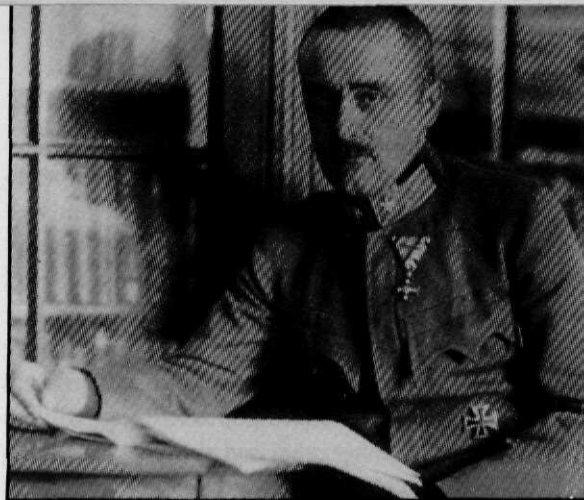
Wat hij toen aan dagboeken, memoires en autobiografische aantekeningen bezat, heeft hij aan verschillende personen in bewaring gegeven. De historicus dr. Broucek heeft al die documenten, waarvan sommige onvoltooid zijn, chronologisch gerangschikt en van een uitvoerig commentaar voorzien. Doch die chronologische volgorde (van ouderlijk huis, jeugdijaren, opleiding, eerste militaire dienst in het oude Habsburgse leger, Eerste Wereldoorlog, tot en met zijn in gevangenschap (1946) samengestelde verweerschrift) correspondeert niet met de ontstaansgeschiedenis. Zo heeft Glaise von Horstenau zijn jeugdherinneringen pas betrekkelijk laat geschreven, zeg maar vanaf 1942, toen hij als commanderend generaal van de Duitse bezettingstroepen in Agram (Zagreb) zat. Gebeurtenissen uit de jaren 1938-1941 daarentegen heeft hij vrijwel op hetzelfde ogenblik dat zij geschieden, schriftelijk vastgelegd. Zo treffen wij in deze drie delen „Erinnerungen“ dan ook een wat wonderlijke combinatie aan van herinneringen, dagboeknotities, geschiedschrijving en abstract-filosofische bespiegelingen over politiek en geschiedenis.

Een boeiende persoonlijkheid was Edmund Glaise von Horstenau ongetwijfeld, maar toch óók een karakter vol tegenstrijdigheden! Afkomstig uit een oud-Oostenrijkse officiersfamilie kreeg hij natuurlijk ook een militaire opleiding en in verschil-

lende staffuncties diende hij de toenmalige dubbel-monarchie. Reeds tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij al vrij snel hoog gestegen in de militaire hiërarchie. Zo hoog zelfs dat hij kon deelnemen aan de wapenstilstandsonderhandelingen met de Russen in Brest-Litowsk. Als vertegenwoordiger van de Keizerlijk-Koninklijke strijdmacht stond hij daar in de winter van 1917/18 tegenover Trotzki en andere bekende communistische revolutionairen. Zijn beschrijving van die ontmoeting, en vooral ook zijn persoonstyperingen behoren tot de talrijke hoogtepunten uit zijn gedenkschrift. De nederlaag van 1918, en in het bijzonder de politieke opdeling van het Habsburgse Rijk in een aantal nauwelijks levensvatbare kleine staatjes, onderging hij als een catastrofe.

Hij voorspelde een politieke destabilisatie van dat deel van het oude continent. Een destabilisatie die bovendien nog zou worden versterkt door de machtontplooiing van twee vijandige, doch in vele opzichten toch onmiskenbaar op elkaar gelijkende, ideologische systemen: het Sovjetrussische communistische systeem en het nationaal-socialistische Derde Rijk. Al die kleinere, na de Eerste Wereldoorlog ontstane, staten in Midden- en Zuidoost-Europa leefden in de schaduw, beter nog: onder de bedreiging, van die beide voor die tijd als wereldmachten te beschouwen dictaturen. In het interbellum werd Glaises leven gekenmerkt door perioden van actieve militaire dienst en politieke werkzaamheid, afgewisseld door jaren van studie en nadenken. Zo studeerde hij geschiedenis, was als archivaris verbonden aan het Militair Archief te Wenen, was in de journalistiek werkzaam en publiceerde veel over krijgsgeschiedenis. Van zijn hand zijn zo'n kleine vijfhonderd publicaties verschenen; in het gedenkschrift zijn ze alle vermeld.

In de jaren '20 en '30 werd hij in toenemende mate bij de Oostenrijkse politiek betrokken. Aanvankelijk in de christelijk-sociale beweging, waarmee hij, gelet op zijn herkomst en zijn conservatief-katholieke gezindheid, het meest verwant was. In de jaren '30 echter trad hij toe tot de nationaal-socialistische beweging van dr. Arthur Seyss-Inquart. Die overgang, en daarbij stuiten wij op een van zijn vele innerlijke tegenstrijdigheden, was zuiver politiek-theoretisch gemotiveerd. Als rechtzinnig katholiek was hij sterk overtuigd van de doorslaggevende betekenis van spirituele waarden, óók in

Generaal Edmund Glaise von Horstenau (1882-1946)

de politiek. Maar tegelijkertijd stond de geopolitieke gedetermineerdheid van politiek en geschiedenis voor hem vast. Telkenmale weer blijkt uit de memoires zijn voorkeur voor geopolitieke analyses en redeneringen à la Haushofer. Eén zo'n redenering was dat Midden-Europa slechts levensvatbaar zou kunnen worden door de vorming van een krachtige centrale macht. Die macht zag hij in het Derde Rijk en vandaar zijn conclusie dat ook Oostenrijk zich bij die macht diende aan te sluiten. De nazi-ideologie, met name de rassendoctrine daarin, vond hij niet alleen weezinwekkend maar hij nam ze ook niet helemaal serieus. Toch was ook hij, zoals verschillende opmerkingen in zijn boek doen blijken, heel vanzelfsprekend — en volgens goed-Oostenrijkse traditie — anti-joods. Oostenrijk is immers zelfs, zoals hij aan het einde van het derde deel schrijft, „das Heimatland des Antisemitismus” geweest.

Zijn wensbeeld van een Grootduits Rijk in Midden-Europa, christelijk en corporatief opgebouwd, deed hem in het voorjaar van 1938 landverraad plegen. Tegen de wens van de toenmalige Oostenrijkse kanselier Kurt Schussnig, in wiens kabinet Glaise von Horstenau minister was, vertrok hij begin maart 1938 onder valse voorwendsels naar Duitsland. Zogenaamd om daar enkele militair-historische voordrachten te houden; in werkelijkheid om met de nazi-leiding contact op te nemen over de in Oostenrijk te volgen politieke koers. Belast met de opdracht dat Schussnig diende te verdwijnen, keerde hij op 11 maart uit Berlijn naar Wenen terug. Daar voltrok zich toen binnen enkele uren het drama dat aan de zelfstandigheid van de kleine Donau-republiek een einde zou maken. Seyss-Inquart werd de nieuwe regeringsleider en Glaise von Horstenau, althans voor korte tijd, diens plaatsvervanger. Dit gehele treurspel

vinden wij uitvoerig en zonder enige terughoudendheid in het tweede deel van Glaises herinneringsgeschrift beschreven. Zijn weergave van wat destijds rond die 12e maart 1938 is gebeurd, vormt een ander hoogtepunt in zijn beschouwingen. Met name voor wat betreft de uiterst emotionele gesprekken die toen tussen hem, Seyss-Inquart en Schussnig zijn gevoerd. Die gesprekken zijn vrijwel letterlijk in het boek afgedrukt en ze wijken nauwelijks af van hetgeen zijn grote tegenspeler Schussnig in *zijn* memoires heeft vastgelegd [2].

Na de „Anschluß” werd Edmund Glaise von Horstenau al vrij snel generaal in de Duitse Wehrmacht. Als inspecteur-generaal van de oorlogsgraven dienst werd hij betrokken bij de veldtocht tegen Polen in september 1939 en bij die tegen Frankrijk in het voorjaar van 1940. Ook uiterst boeiend zijn de aantekeningen die hij in de laatste spannende weken voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog heeft gemaakt. Die angst en onzekerheid aan Duitse zijde! De grote verrassing van het Hitler-Stalin-pact! Dat gebrek aan geestdrift voor een oorlog bij de Duitse bevolking! Even boeiend ook — en alweer een hoogtepunt in zijn werk — is zijn beschrijving van de gevoelens en stemmingen binnen de politieke en militaire top van het Derde Rijk tijdens de eerste oorlogsmaanden. Het gedrag van Hitler, Himmler, von Ribbentrop, Keitel, Jodl, von Brauchitsch, Halder, von Papen, Warlimont en nog zoveel anderen meer. En dan die uiterst somberen als Ludwig Beck en Ernst von Weizsäcker. Indien de „Erinnerungen” van Glaise von Horstenau iets nieuws en verrassends brengen, dan toch wellicht op dit punt: de houdingen en opvattingen van de voornaamste politieke en militaire leiders, met wie hij regelmatig contacten onderhield en gesprekken voerde, in die tijd van afwachten en maximale onzekerheid.

Zijn persoonstyperingen zijn scherp en cynisch, afgezien van Walter Warlimont, waarmee hij door de jaren heen steeds vriendschappelijke relaties heeft onderhouden. Tot het bittere einde. Overigens had hij voor de „Pruisische” generaals geen goed woord. Op Erwin Rommel was hij in het bijzonder gebeten: een onbehouden schreeuwlelijk, die stellig *niet* aan de samenzwering van 20 juli 1944 zal hebben meegedaan, aldus Glaise von Horstenau. Dat werpt een ander licht op de destijds populaire veldmaarschalk Rommel, die in de

herfst van 1944 door de nazi's tot zelfmoord werd gedwongen.

Na de veldtocht in het Westen volgden de belangrijkste hoogte- en dieptepunten in de militaire loopbaan van Glaise von Horstenau. Steeds meer ontgoocheld over het Duitse optreden in Oostenrijk, verontwaardigd over de Duitse bezettingspolitiek in de veroverde Oosteuropese gebieden, teleurgesteld in zijn werk, de groeiende zekerheid omtrent een Duitse nederlaag . . . zijn dagboek aantekeningen weerspiegelen dit proces van verbittering en wanhoop. In toenemende mate overwoog hij de mogelijkheid een eind aan zijn leven te maken. In het derde deel van zijn memoires vinden wij zelfs een geheel hoofdstuk gewijd aan de ethische rechtvaardiging van zelfmoord. Hij zat toen als commanderend generaal van de Duitse troepen in Zagreb waar hij was terechtgekomen na de Duitse opmars op de Balkan in het voorjaar van 1941. Voordien, in juli 1940, had hij nog een bezoek aan Moskou gebracht en zijn openhartige Moskouse dagboek is weer een hoogtepunt in dit herinneringsgeschrift.

En dan de Duitse opmars op de Balkan. Waarom eigenlijk? Naar het toenmaals heette om de Italianen na hun erbarmelijke operaties te hulp te komen. Maar Glaise von Horstenau geeft in zijn notities een volstrekt andere interpretatie. Het ging de Duitsers *niet* om steun aan een bondgenoot. Integendeel, het Duitse militaire optreden vloeiende voort uit een diep wantrouwen jegens de Italianen. Al van meet af aan vreesde men in Berlijn dat de Italianen weer van front zouden wisselen en dat zij een eventueel door hen bezette Balkan dan voor de geallieerden zouden openstellen. Vandaar de Duitse wil om zelf heer en meester in dat deel van Europa te worden. Het falende militaire avontuur van de Italianen was daartoe een gelukkige aanleiding.

Het is overigens interessant te lezen welke talrijke conflicten en machtstegenstellingen toenmaals op de Balkan bestonden. Voor een deel zijn ze zelfs, zeker waar het Joegoslavië betreft, nog altijd van betekenis. De belangrijkste tegenstelling in de tijd toen Glaise von Horstenau in Agram was, was die tussen Kroaten en Serven. In Kroatië werd, zoals bekend, na het uiteenvallen van het toenmalige Joegoslavië, in 1941 een zelfstandige en op rassistische grondslag opgebouwde staat gevestigd. De Kroaten zouden, verwant met de Germanen, van

Gotische herkomst zijn. Met de leider van deze Kroatenstaat, dr. Ante Pavelič, kon Glaise het nooit vinden. Het conflict met die politicus heeft dan ook enkele jaren later, in 1944, het einde van zijn militaire werkzaamheden op de Balkan betekend. Maar wat was er toen allemaal al gebeurd!

In 1941 kreeg hij in Zagreb een wat onduidelijke functie. Hij werd vertegenwoordiger van de Duitse Wehrmacht in Kroatië; commanderend generaal van de Duitse troepen aldaar; adviseur bij de opleiding van de Kroatische troepen. En hij raakte, zeer tegen zijn wil, betrokken bij vele en soms gruwelijke conflicten. Ik noem hier de massamoord op tienduizenden Serven, gepleegd door de Kroatische Oestasja, waarbij zelfs de Wehrmacht die dolgedraaide Kroaten hardhandig tot de orde moest roepen. Ik noem voorts de gewelddadige strijd tussen de communistische beweging van Tito en de nationalistische beweging van Mihailowič, de Tsjetniks, waarbij Tito niet zelden de steun van de Wehrmacht vroeg; en ook kréég, zoals uit de aantekeningen van Glaise von Horstenau blijkt. Zijn besprekingen met verschillende vooraanstaande functionarissen van de Tito-beweging zijn in dat opzicht onthullend. Even onthullend als het feit dat de Italianen die, zeer tot ongenoegen van de Duitsers, de Adriatische kust bezet hielden, in de partizanenstrijd de kant van de Serven kozen, terwijl de Duitsers uit ideologische overwegingen verplicht waren de Kroaten te steunen. De beschrijving van de massaslachting die de Duitsers ten slotte in de zomer van 1943, toen Italië inderdaad van bondgenootschap was gewisseld, onder de Italiaanse militairen hielden, vormt een dieptepunt in Glaise von Horstenaus memoires.

Inmiddels hebben wij echter al veel gelezen over zijn bezoeken aan het hoofdkwartier van de Führer en aan het oostelijke front. Onder andere bij generaal Friedrich Paulus vlak bij Stalingrad. Dat was in september 1942, enkele maanden voor de grote nederlaag die de Duitsers daar toen zouden lijden.

Glaise von Horstenau heeft trouwens stéeds veel gereisd. Ook gedurende de oorlog. Beroepshalve, om archiefwerk te verrichten en voordrachten te houden kwam hij regelmatig in de landen en bezette gebieden van Midden-, Oost- en Zuidoost-Europa, maar ook in Scandinavië, België en Frankrijk. Enkele jaren achtereen pendelde hij een paar maal per week tussen Wenen, München

en Berlijn. Doch zijn werklust nam naar eigen zeggen zijnderogen af. Een groeiend besef van zinloosheid, van bestaansmoeheid zelfs, vervulde hem steeds sterker.

Dat blijkt ook uit het feit dat hij steeds minder plezier had in het bijhouden van zijn dagboek. Vele zwart-emotionele bladzijden vullen dan ook het laatste deel van zijn herinneringen. Zijn aantekeningen vanaf eind 1943 zijn ook merkbaar slordiger, vager en in de tijd meer gespreid. De gedachte aan zelfmoord won aan kracht. Twee feiten hebben nog in het bijzonder tot zijn neerslachtige geestesgesteldheid bijgedragen. In het naoorlogse Oostenrijk zou hij op grond van zijn gedrag in maart 1938 als landverrader moeten terechtstaan. En in het communistische Joegoslavië van Tito eiste men hem op als oorlogsmisdadiger die verantwoordelijk moest worden gesteld voor het brute optreden van de Duitse Wehrmacht.

Hoe het ook zij, doodstraf lag in het verschiet. Toen hij dan ook na de oorlog in gevangenschap te Neurenberg zat, nam hij zijn leven in eigen hand en beëindigde zijn boeiende en veelbewogen bestaan op 20 juli 1946. Die datum is dunkt mij niet toevallig gekozen. Hoogstwaarschijnlijk moeten wij daarin een verlate solidariteitsbetuiging zien met zijn kameraden, die twee jaar tevoren tevergeefs in opstand waren gekomen tegen het nationaal-socialistische regime.

Bijna een halve eeuw Europese politieke en militaire geschiedenis had Glaise von Horstenau meegemaakt. Deels zelf ook helpen vorm geven. Zijn dagboekantekeningen, getuigend van een scherp waarnemingsvermogen, een overvloedige historische kennis en een sterk analytische intelligentie, weerspiegelen die geschiedenis in zijn persoonlijke levenslot. Wie een levendig, zij het ook subjectief, beeld wil krijgen van de politieke en militaire ontwikkelingen in Europa tussen 1914 en 1945, kan aan de memoires van Edmund Glaise von Horstenau niet zonder schade voorbij. Vergeleken met de vele tientallen generaalsmemoires die na 1945 aan Duitse zijde zijn verschenen, ligt hier een uitzonderlijk en monumentaal werk voor ons.

Literatuur

1. P. Broucek — *Ein General im Zwielficht. Die Erinnerungen Edmund Glaises von Horstenau*, dl 2. Wenen (1983)483.
2. K. Schussnig — *Ein Requiem in Rot-Weiss-Rot*. Wenen (1978).

F. J. D. C. Egter van Wissekerke

luitenant-kolonel der infanterie

Is aanvallen de beste verdediging van de Europese centrale sector? (1)

In de afgelopen maanden heeft de redactie van dit tijdschrift vele artikelen geplaatst over het operationele niveau. Sommige daarvan waren overgenomen uit de buitenlandse vakpers en op zich al belangwekkend, omdat op deze wijze in breder kring de gedachtenontwikkeling bij onze bondgenoten de aandacht krijgt die zij verdient. Vele officieren zijn immers door hun dagelijkse werk in vredestijd, dat dikwijls vrij ver af ligt van de terreinen van (operationele) strategie en tactiek, te weinig in de gelegenheid de buitenlandse vakpers over deze materie op de voet te volgen.

Andere bijdragen waren uit eigen land, geschreven door collega's die vanuit verschillende optiek het onderwerp benaderden, maar het kennelijk over één zaak eens waren, nl. dat het hier om een belangrijk, en vooral ook nieuw onderwerp gaat. Het eerste is waar, het tweede is volgens mij meer een terminologische kwestie. Daarop kom ik nog terug.

Het is overigens niet mijn bedoeling rechtstreeks commentaar te geven op de bovengenoemde artikelen, sommige ervan zijn als serie opgezet en, op het moment dat ik dit schrijf, nog niet afgerond. Ook is het vrijwel ondoenlijk kanttekeningen bij de geventileerde opvattingen te plaatsen, zonder daarbij onrecht te doen aan de bredere context waarin ze door de schrijvers zijn geplaatst. Een context die begrijpelijkerwijs meestal zo is opgezet dat bij het geven van commentaar al snel willekeur lijkt te bestaan.

Twee kernpunten in de discussie

Waarom gaat het nu eigenlijk, in meer algemene zin, in de recente gedachtenontwikkeling over het operationele niveau? Twee zaken vind ik daarin opvallend.

Om te beginnen houden de meeste — ook andere

C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre.
(gen P. BOSQUET)¹

dan de bovengenoemde — publikaties en discussies zich bezig met het beschrijven van het mogelijke optreden van legerkorpsen en grotere formaties in een grootschalig en samenhangend bondgenootschappelijk kader. Grootschaligheid in een toekomstige oorlogvoering stond tot voor kort in het teken van kernwapeninzet. Dit ondanks het feit dat de NAVO-strategie van de „flexible response” al sinds 1967 een belangrijke functie toekent aan grote bondgenootschappelijke contingenten van conventionele strijdkrachten, die toch ongetwijfeld goed zouden moeten samenwerken. Lange tijd werd aan deze interoperabiliteit in doctrinaire zin niet veel meer dan lippendienst bewezen. De renaissance van het operationele niveau van het militaire denken heeft aan die situatie een eind gemaakt.

In de tweede plaats valt op dat het beschreven optreden op dat niveau veelal een sterk op offensieve manoeuvre gebaseerd karakter heeft. In mijn betoog wil ik enkele opmerkingen plaatsen bij het eerder genoemde fenomeen en vervolgens trachten duidelijk te maken waarom het tweede verschijnsel mij zorgen baart. Ik meen dat een gezamenlijk gedragen bondgenootschappelijke operationele doctrine van groot belang is en in een al jaren bestaande behoefte voorziet. De richting waarin die doctrine zich thans lijkt te ontwikkelen, vind ik echter om verschillende redenen twijfelachtig, zo niet riskant. Ik zal die visie uiteraard verantwoorden en ook proberen een bruikbaar alternatief te schetsen. Daarbij beperk ik mij — met vele andere auteurs, die hierover hebben geschreven — tot het optreden in de zg. centrale sector,

¹ Opmerking bij de charge van de Engelse Light Brigade bij Balaclava, 26 sep. 1854 (ook wel toegeschreven aan maarschalk Canrobert).

die van Allied Forces Central Europe (Afcen). Dit omdat daar het gros van de landstrijdkrachten van de potentiële tegenstanders tegenover elkaar staat — inbegrepen de Nederlandse — en ook omdat de meeste deskundigen dit gebied voor het bondgenootschap politiek — en dus militair — vitaal achten. Ook al mogen zij dan soms wél van mening verschillen over de relatieve mate, waarin juist daar van een dreiging met een (eerste) vijandelijk offensief optreden sprake is.

Begripsanalyse in historisch perspectief

Het is tegenwoordig „in” om in de militaire vakliteratuur kwistig rond te strooien met citaten uit von Clausewitz. Dat dit aantoonde dat men diens *Vom Kriege* ook in brede kring diepgaand aan het bestuderen is, mag worden betwijfeld; von Clausewitz heeft ons namelijk met dat boek een door hem zelf niet meer in zijn geheel gecorrigeerde erfenis nagelaten, die er bijna om vraagt helaas soms slordig te worden geciteerd. Men kan in zijn werk voor tegenovergestelde opvattingen gemakkelijk schijnbaar ondersteunende zinsneden vinden.

Nog onlangs heeft de Amerikaanse kol b.d. L. J. Matthews daartegen gewaarschuwd, waarbij hij zich afvroeg of zijn collega-officieren von Clausewitz' specifieke dialectische filosofie wel altijd goed begrijpen en of de waarde van von Clausewitz voor het denken over de huidige oorlogvoering niet wat wordt overschat [1].²

Ik neem zijn waarschuwing serieus maar toch meen ik dat von Clausewitz niet alleen de eerste „moderne” militaire denker en schrijver moet worden genoemd, maar dat heel veel van wat na hem over oorlog en vrede door politici, polemologen en militairen is gezegd en geschreven, in zekere zin kan worden beschouwd als vervolg of reactie op zijn werk. Daarom zal ik in deze beschouwing veelvuldig uit von Clausewitz citeren. Het heeft immers weinig zin andere formuleringen te gebruiken voor gedachten, die zo duidelijk zijn verwoord als bij hem meestal het geval is.³

Zo is het voor de begripsvorming over het operationele niveau heel zinvol „de oude meester” wél

te citeren, omdat in de periode waarin hij leefde en schreef dat „operationele” fenomeen voor het eerst zich begon te manifesteren in de oorlogvoering. Hij zag in dat het tijdperk voorbij was waarin de vorst, tevens opperbevelhebber, vanaf één plaats de totale oorlogvoering kon plannen en leiden. Hij gebruikte daarom het begrip oorlogstoneel (*Kriegstheater*), waarin een specifieke en autonome campagnevoering plaatsvond onder leiding van een daartoe gedelegeerde onderbevelhebber.

[In het Nederlandse begrippenapparaat wordt overigens het hier genoemde oorlogstoneel aangeduid als operatietoneel. Wij spreken slechts van *het* oorlogstoneel, wanneer het gebied waar krijgsverrichtingen plaatsvinden één geografisch geheel vormt. In alle andere gevallen wordt dit oorlogstoneel verdeeld in verschillende operatietonelen.]

De twee traditionele niveaus in de oorlogvoering

Desondanks is von Clausewitz heel duidelijk in zijn standpunt over de niveaus in de oorlogvoering. Dat zijn er slechts twee:

Es ist also nach unserer Einteilung die Taktik die Lehre vom Gebrauch der Streitkräfte im Gefecht, die Strategie die Lehre vom Gebrauch der Gefechte zum Zweck des Krieges. ([2] boek II, hfdst. 1, blz. 271)

De vraag is dan of von Clausewitz het campagne voeren in een oorlogstoneel tot de strategie of tot de tactiek rekende. Een expliciete uitspraak heeft hij bij mijn weten daarover niet gedaan. De logica van zijn terminologie pleit voor het laatste, dus de term „campagne” opgevat als „gevecht”, zij het dan van een grootschalig karakter. In de Angelsaksische vakliteratuur werd daarvoor de tekenende term „grand tactics” gelanceerd. In 1987 heeft de eerder geciteerde kol L. J. Matthews die visie nog eens ondersteund:

Within the purely military sphere . . . and considered strictly in terms of logical categories, there are and can be only the two traditional levels of war because these two exhaust the possibilities. There is strategy — the planning, allocation . . . , provisioning . . . , and positioning of forces pursuant to the fighting which will pursue national goals; and there is tactics — the application of fire and the maneuver of forces that together comprises the fighting itself. The operational level of war uses available military resources to attain strategic goals within a theater of war . . . In

Kriege [2], die trouwens gelijk is aan de 18e (1973), waarin alle in de loop der tijd (on)opzettelijk aangebrachte wijzigingen zijn gecorrigeerd. Een goede vertaling van die 18e editie: M. Howard en P. Paret — *On War*. Princeton (1976).

² Deze bekende publicist is hoofdredacteur van het gezaghebbende *Parameters* van het US Army War College. Overigens vermeldt hij dat zijn artikel [1] op persoonlijke titel is geschreven.

³ Ik verwijs daarbij steeds naar de jongste (19e) druk van *Vom*

other words we are dealing with tactics at a high level . . . Operational-level activity is the tactics employed by the highest fighting echelons in a military chain of command. [3]

Overigens is Matthews niet zuinig met zijn kritiek op de operationele „mode”, waarbij hij m.i. terecht erop wijst dat er niet zo erg veel nieuws onder de zon is en dat er nogal wat verwarring bestaat onder Amerikaanse militairen over het in 1982 bij hen geïntroduceerde begrip „operational level”, sinds 1986 omgedoopt in „operational art”.

Zelf ben ik ook van mening dat er aan een apart niveau tussen strategie en tactiek logisch en structureel geen behoefte bestaat. Alles wat geen strategie werd genoemd, heette tot nu toe tactiek, en dat was een bruikbare onderverdeling. Maar terwijl om ons heen de bondgenoten nog niet (of niet meer) over „operative Führung” of „operational level” spraken, bleef uitgerekend in het Nederlandse militaire-begrippenapparaat al die jaren de term „operationele strategie” bestaan. Ik heb niet kunnen traceren waar dit begrip vandaan is gekomen, maar het is vermoedelijk een erfenis uit de geallieerde „boedel” van de Tweede Wereldoorlog. Overigens gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat het begrip ook bij ons alleen theoretische betekenis had; in de praktijk van vorming en oefening werd er geen inhoud aan gegeven.

Een operationeel tussenniveau op pragmatische gronden

Een zuiver pragmatische, maar daarom niet minder doorslaggevende reden om in ons land (weer) metterdaad een zelfstandig „operationeel” niveau tussen strategie en tactiek tot leven te roepen, is m.i. dan ook de overweging dat wij aansluiting moeten houden met de doctrinaire ontwikkelingen bij onze (grotere) bondgenoten. En dan is er behalve in Amerika ook elders inmiddels nogal wat in beweging gekomen.

Zo werd in 1987 door de Westduitse legerleiding een „Operative Leitlinie” uitgegeven, waarin de verschillende operationele niveaus en de te vervullen specifieke taken goed worden afgebakend en duidelijk worden behandeld. Daarbij is interessant op te merken dat de toenmalige Westduitse Chef Landmachtstaf, die de richtlijn ondertekende, gen H. H. von Sandrart was; dezelfde die in-

middels optreedt als Commander in Chief Allied Forces Central Europe (Cincent) [4].

Als operationele niveaus worden in deze richtlijn het legerkorps en grotere groeperingen beschouwd, zij het dat in bepaalde gevallen een zelfstandig opererende divisie ook tijdelijk/plaatselijk een operationele rol kan vervullen.

De schaal in middelen, tijd en ruimte waarin het operationele niveau opereert, is in deze visie groter dan die in de tactiek. Mede omdat de operationele leiding de militair-strategische doelstellingen moet verbijzonderen in het plannen en de uitvoering van het defensief op haar eigen niveau.

Specifieke taken voor de leiding op het operationele niveau zijn volgens deze richtlijn: het in bondgenootschappelijk verband voeren van een goed gecoördineerd (voorwaarts gericht) defensief (expliciet wordt daarbij de „Vorneverteidigung” genoemd), de samenwerking met de luchtmacht (incl. de luchtruimbeheersing), met de civiele autoriteiten (vooral over de beschermende maatregelen voor de plaatselijke bevolking), met de territoriale strijdkrachten (over de beveiliging van aanvoerroutes en achtergebieden), de inzet van tactische kernwapens (hierin is de legergroep in beginsel het laagste initiërende niveau), het scheppen van voorwaarden op verzorgingsgebied (zodat de lagere niveaus en eventuele externe versterkingen gedurende lange tijd inzetbaar zijn en blijven), en ten slotte: het voorzien in de commandovoerings- en communicatiecapaciteit om alle voornoemde taken onderling en tussen de verschillende bevelsniveaus te coördineren.

Behalve deze Westduitse visie van 1987, was er reeds enkele jaren door de Britse generaal Sir Martin Farndale (tot oktober 1987 Commander Northern Army Group (ComNorthag)) ferm actie gevoerd om een gezamenlijke visie op het operationele optreden tot stand te brengen. Uiteraard had hij het grootste gelijk van de wereld met zijn herhaalde verzuchtingen dat ieder land zijn eigen legerkorps naar believen aan- en uitkleedde, het opzadelde met allerlei nieuwe nationale tactische of operationele doctrines, die niet waren gecoördineerd met de bondgenoten, en dat men dan toch van hem, Farndale, verwachtte dat hij in oorlogstijd dit allegaartje van vier — wellicht na versterking met 3 (US) Corps, zelfs vijf — legerkorpsen als een samenhangende formatie zou kunnen commanderen. Zoals gezegd, Farndale had hier een

essentiële tekortkoming gesignaleerd en sindsdien is er tenminste — juist binnen Northag — een begrip gemaakt om daaraan iets te doen. Dat is op zich verheugend; op de inhoud van de bepleite operationele doctrine kom ik straks terug.

Conclusie: er is dus een praktisch bestaansrecht voor een operationeel niveau tussen strategie en tactiek, maar de basis daarvan is gelegen in een specifiek takenpakket, terwijl bovendien in de concrete Westeuropese constellatie het laagste operationele niveau — dat van de legerkorpsen — het eerste eigenlijke netwerk voor het gezamenlijke geallieerde optreden levert.

De aangepaste Nederlandse terminologie

De in de VS, de Bondsrepubliek en binnen Northag geventileerde opvattingen hebben in ons land — vooruitlopende op eventuele inhoudelijke acties binnen bondgenootschappelijke forums — in elk geval snel ertoe geleid in de laatste versie van het Militair Woordenboek (1987) alvast een samenhangende structuur aan de begrippen voor de drie (strategische, operationele en tactische) gebieden te geven. Hierin is behalve een horizontale (niveau)scheiding ook een verticale inhoudelijke afbakening opgenomen, door het gebruik van de term „doctrine”. Ter illustratie de twee begrippen op het operationele niveau:

— *Operationele strategie: de voor een [deel van een] operatietoneel vastgestelde wijze van inzet en optreden van formaties.*

— *Operationele doctrine: algemene beginselen, uitgangspunten en hoofdlijnen betreffende de inzet en het optreden van formaties.* [5]

Dit betekent dat in een *operationele strategie* voor elke specifieke militaire formatie — zijnde een legerkorps of troepenverband daarboven — *normatief* een concrete wijze van inzet en optreden in crisis- en oorlogstijd in het toegewezen vak kan worden vastgelegd. Dat gebeurt door de commandant van de betrokken formatie zelf, die daarmee de grondslag aangeeft voor alle door zijn staf te ontwikkelen operatieplannen. Hij baseert zich daarbij uiteraard ook — nee, in de eerste plaats — op de opdracht die hij van zijn hogere commandant heeft ontvangen en op diens operationele strategie.

Daartegenover kan in een *operationele doctrine* een veel globaler schets worden gegeven van de inzet en het optreden van legerkorpsen en grotere

formaties. Die schets is *beschrijvend* van aard. Zij zal haar neerslag vinden in officiële bondgenootschappelijke publikaties (bv. ATP-35[A]⁴) en in nationale voorschriften voor de betrokken niveaus. Bij dit laatste is vooral de recente herziening van de Nederlandse „Gevechtshandleiding” (VS 2-1386) van belang. In 1985 werd daarvan de 3e druk als voorlopig reglement uitgegeven. De inmiddels daarmee opgedane opleidings- en oefeningservaringen zijn verwerkt in een definitieve 3e druk, die in dec. 1988 is verschenen. Daarin worden de consequenties geconcretiseerd van het feit dat het legerkorps thans als (het laagste) operationele niveau geldt. Bovendien worden taakstelling, kenmerken en werkwijze van dit nieuwe „tussenniveau” beschreven. Zo ontstaat eenheid van opvatting bij de opleiding, vorming en functie-ervulling van onze commandanten en (staf)officieren, ook in geallieerd verband.

In een wat andere opzet kan een uitgewerkte operationele doctrine in de toekomst trachten te kijken als hulpinstrument bij legerplanning, een mogelijk optreden behandelen in een ander dan het vigerende (deel van het) operatietoneel of krijgshistorische doeleinden dienen. Ten slotte geldt voor een operationele doctrine dat zij voor verschillende niveaus te zamen kan worden opgezet, en dat zij zich aldus kan uitstrekken over het gehele studiegebied tussen (militaire) strategie en tactiek.

Operationele en andere kunsten

Duidelijk moge zijn dat het vergelijkenderwijs hiernaast zetten van Sovjetrussische termen, zoals militaire doctrine of operationele kunst, beter achterwege kan blijven. Het leidt alleen maar tot begripsverwarring. Dat de Amerikanen het optreden op operationeel niveau hebben betiteld met de aldus letterlijk vertaalde term „operational

⁴ De Allied Tactical Publication 35[A] van maart 1984 is een vooral procedurele maar deels ook inhoudelijke *tactische* doctrine voor het gezamenlijk optreden van NAVO-landstrijdkrachten. Als bondgenootschappelijke visie op de functie van het operationele niveau tussen strategie en tactiek staat een bijlage (Annex A) bij ATP-35[A] op stapel, die in samenhang met de ATP zelf straks dienst kan doen als *operationele* NAVO-doctrine. Jammer is dat daarin, naar verwachting, geen duidelijke uitspraak zal zijn te vinden over de vraag waar de grens tussen het operationele en het tactische bevelsniveau ligt. Over die kwestie kon nog geen overeenstemming worden bereikt.

art", is hun zaak. In onze vaderlandse militaire traditie past het introduceren van „operationele kunstenaars" niet bepaald; ik ben bang dat het wat lachwekkend klinkt. En, zoals gezegd: wij hadden al jaren lang de term „operationele strategie" — zij het sluimerend — in ons woordenboek, en die voldoet naar mijn mening in de wat bijgestelde formulering heel goed. Dit dan te zamen met het nieuwe begrip operationele doctrine.

Overigens brengt mij dit op nog een ander aspect. In verschillende publikaties wordt nogal eens beklemtoond dat het operationele niveau bij uitstek wordt gekenmerkt door flexibiliteit, creativiteit, initiatief en autonomie bij planning en uitvoering. Los van de vraag of dat nu de neerslag vormt van kunstenaarschap, ik vind het allemaal prachtig, mits men maar bedenkt dat deze kenmerken in gelijke mate moeten gelden voor de andere niveaus van de oorlogvoering: ook in de tactiek dus. Een voorwaarden scheppende taakopvatting op de hogere (operationele) niveaus, die juist daarvoor aan de lagere tactische niveaus de vereiste speelruimte biedt, is van het grootste belang. Hier ligt nog steeds één van onze sterkste troeven tegenover de troepen van het Warschau-Pact. Bij hen wordt het tactische niveau — zeker regiment en kleinere eenheden — immers traditioneel als een uitvoerend, min of meer volgens vaste normen opererend, geheel beschouwd. En Gorbatsjov moge dan doende zijn ook het militaire apparaat in dit opzicht te hervormen en tot andere gewoonten te brengen, dergelijke processen plegen — in dit geval gelukkig voor ons — langzaam te verlopen, al was het maar omdat ze al in de peuterspeelzaal moeten worden opgestart. De moeizame wijze waarop Gorbatsjovs ideeën in het militaire apparaat doordringen is onlangs ook door Natalie Gross beschreven:

Yet, because centralized control, rigidity, and inertia are entrenched in the Soviet military system and military thinking, it will be a long time before restructuring can really produce substantial change in the Soviet army. [6]

Het is ook om deze reden dat ik bezwaar maak tegen het door sommige NAVO-instanties tegenwoordig nogal eens gebruikte begrip „tactisch-technisch", als aparte aanduiding voor het niveau van bataljon en lager. Wie op de hoogte is met het huidige en te verwachten toekomstige optreden van het uit verschillende wapenpelotons samenge-

stelde team, die wordt het vreemd te moede, wanneer zo'n complex geheel wordt aangeduid als een technische kwestie. Het is tactiek, die door zo'n team wordt bedreven. Dat geldt ook voor het bataljon en er is daarom geen aanleiding voor een specifieke niveau-onderscheiding. Zeker, er is verschil tussen het optreden van een divisie en dat van een team, maar dat is vooral een kwestie van schaalgrootte; de moeilijkheidsgraad zou wel eens omgekeerd evenredig daaraan kunnen uitpakken. Zo langzamerhand is immers het laagste niveau waar metterdaad met de zg. „verbonden wapens" wordt opgetreden van de brigade via het bataljon naar het team verschoven. Daarom vind ik de titel „Teamgevechtshandleiding" ook zo goed gevonden. Dat is het nieuwe voorschrift, dat de vroegere separate voorschriften voor het tankeskadron en de pantserinfanteriecompagnie vervangt. Deze aanduiding is met recht grensverleggend te noemen.

Politieke en militaire strategie

Alvorens het terrein van de begripsanalyse te verlaten, zou ik nog een enkele opmerking willen maken over wat ik een onderbelichte factor acht in de recente discussies over het operationele niveau. Het gaat hier om de inhoud van en de relatie met het hogere (strategische) niveau.

Allereerst wil ik dan erop wijzen dat er volgens mij geen twee strategische niveaus zijn: het politieke en daaronder een militair-strategisch niveau. Ik vind in wezen elke gedachte aan een — zelfs gedeeltelijk — zelfstandige militaire strategie verderfelijk. Dat ik ook hier von Clausewitz als getuige-deskundige oproep, is omdat deze op dit punt heel expliciete, en niet voor misverstand vatbare uitspraken heeft gedaan. Hij wijst tot vervelens toe erop dat oorlogvoering geen zaak op zich is, los te zien van haar oorzaken en haar gevolgen. In het enige hoofdstuk dat hij zelf als geheel afgerond heeft verklaard, zegt hij:

Der Krieg ist nie ein isolierter Akt . . . der urplötzlich entsteht und nicht mit dem früheren Staatsleben zusammenhängt . . . Er besteht nicht aus einem einzigen Schlag ohne Dauer . . . also schon darum werden beide Gegner in ihrer Wechselwirkung hinter der Linie einer äußersten Anstrengung zurückbleiben und also nicht sogleich alle Kräfte aufgeboden werden . . . Diese Kräfte sind: die eigentlichen Streitkräfte, das Land mit seiner Oberfläche und Bevölkerung und die Bundesgenossen . . . Der

Krieg ist mit seinem Resultat nie etwas Absolutes . . . sondern der erliegende Staat sieht darin oft nur ein vorübergehendes Übel, für welches in den politischen Verhältnissen späterer Zeit noch eine Abhilfe gewonnen werden kann . . . ([2] boek I, hfdst. 1, blz. 196-199)

En in het 8e boek, dat uitgebreid de verhouding tussen politiek en oorlogvoering behandelt, vinden wij zijn beroemde kenschets:

. . . daß der Krieg nur ein Teil des politischen Verkehrs sei, also durchaus nichts Selbständiges . . . aber gewöhnlich denkt man . . . daß mit ihm jener Verkehr aufhöre und ein ganz anderer Zustand eintrete, welcher nur seinen eigenen Gesetzen unterworfen sei. Wir behaupten dagegen, der Krieg ist nichts als eine Fortsetzung des politischen Verkehrs mit Einmischung anderer Mittel. Wir sagen mit Einmischung anderer Mittel, um damit zugleich zu behaupten, daß dieser politische Verkehr durch den Krieg selbst nicht aufhört . . . sondern daß er in seinem Wesen fortbesteht. Ist nicht der Krieg bloß eine andere Art von Schrift und Sprache ihres Denkens? Er hat freilich seine eigene Grammatik, aber nicht seine eigene Logik. ([2]boek VIII, hfdst. 6B, blz. 990-991)

Het is in de recente geschiedenis te dikwijls gebeurd, dat deze logischerwijs onverbreekelijke relatie in een bepaalde fase van de oorlogvoering werd veronachtzaamd, of zelfs werd ontkend. De gevolgen waren steeds negatief. Soms stelde de militaire leiding zelf onevenredig hoge strategische doelen, die in onnodige intensivering en verlenging van de strijd resulteerden, met het daaraan verbonden extra verlies aan mensenlevens. Zo hebben de Duitse generaals Helmuth von Moltke („de jongere”) en Ludendorff vóór, maar de laatstgenoemde vooral tijdens en ná, de Eerste Wereldoorlog nadrukkelijk gepleit voor het beginsel de politiek het zwijgen op te leggen zo lang de wapens aan het woord waren. Zij probeerden daarbij von Clausewitz te hulp te roepen, althans voor zover zij in diens uitlatingen iets van hun gading dachten te vinden [7].

Een omgekeerd effect kan ook desastreus werken: wanneer de politiek haar militaire instrument verkeerd gebruikt. Allereerst komt dan het optreden van Hitler in gedachten. Maar ook de geallieerde politieke eis van onvoorwaardelijke overgave, die in de Tweede Wereldoorlog tot het laatst toe aan Duitsland werd gesteld, is naar mijn mening hiervan een kenmerkend voorbeeld. Deze eis verlengde de oorlog, met alle ellende daarvan, en veroorzaakte bovendien daarmee ongewild — behalve uiteraard door Stalin — een eindsituatie, die voor Oost-Europa zeker geen verbetering t.o.v. de

vooorlogse periode betekende. Het is in dit verband ook niet juist om aan von Clausewitz de visie toe te schrijven dat oorlogvoering slechts kan zijn gericht op fysieke vernietiging van de vijandelijke strijdkrachten. Zo zegt hij:

Die Streitkraft muß vernichtet, d.h. in einen solchen Zustand versetzt werden, daß sie den Kampf nicht mehr fortsetzen kann. Wir erklären hierbei, daß wir in der Folge bei dem Ausdruck „Vernichtung der feindlichen Streitkraft“ nur dies verstehen werden. ([2] boek I, hfdst. 2, blz. 214-215)

Daarbij kunnen derhalve allerlei middelen werkzaam zijn; de Amerikanen hebben in Vietnam ervaren dat men een oorlog zelfs aan het thuisfront op de TV kan verliezen. Het feit dat door de VS geen officiële oorlogsverklaring was afgegeven en dat daardoor ook geen nationale betrokkenheid kon worden opgeroepen, had vèrgaande consequenties. De Amerikaanse kol H. Summers heeft in een uitstekend boek hierover geschreven:

. . . 150 years ago Clausewitz had said that military victory is only an end when it leads to peace — i.e. the political objective of war. Ironically, our tactical success did not prevent our strategic failure . . . [8]

Kortom, een zelfstandige militaire strategie bestaat niet. Anders gezegd, het militair-strategische handelen is een element in een samenhangend complex: de politiek van een staat of verband van staten. Daarom kan en mag het niet als een apart, zij het afgeleid, niveau worden gezien. Om zo'n misverstand te vermijden, zijn onlangs onze begrippen nog eens toegespitst [5]:

(Totale) strategie: de vastgestelde wijze waarop de politieke, economische, militaire, diplomatieke en psychologische middelen worden aangewend ten dienste van het nationaal en/of bondgenootschappelijk belang en ter bevordering van de internationale rechtsorde.⁵

Militaire strategie: dat deel van de strategie, waarin het samenstellen en het aanwenden van de militaire machtsmiddelen van een soevereine staat of een bondgenootschap zijn vastgesteld [NAVO: military strategy].

Het verband tussen het strategische en het operationele niveau

In nogal wat — ook officiële — publikaties wordt

⁵ Achteraf gezien is deze omschrijving toch nog niet helemaal geslaagd te noemen. Omdat „politiek” juist het *totale* van deze strategie uitmaakt, zou men haar ook beter expliciet zo kunnen noemen; dus *politieke* strategie als: de vastgestelde wijze waarop de militaire, diplomatieke, economische, psychologische en eventuele andere politieke middelen worden aangewend . . . enz.

aan het operationele niveau een schakelende, of zelfs vertalende functie toegekend tussen de twee traditionele niveaus van strategie en tactiek. Hierdoor dreigt een soortgelijk „onthechtend” effect in te sluipen als hierboven werd beschreven. Zolang het operationele niveau zich beperkt tot het inzetten van land- en luchtmacht in gezamenlijke operaties en campagnes om daarmee door het hogere niveau opgedragen *militair-strategische* doelen te bereiken, is er geen probleem. Anders wordt dit wanneer een „vertalende” activiteit aan het operationele niveau wordt toegedacht. Op deze wijze wordt bv. de niveaurelatie beschreven in de reeds genoemde „2nd Draft-Annex A” bij ATP-35[A](blz. A-1):

The annex should give commanders and staffs an understanding of the structure of war and in particular, an appreciation of the vital connection — the operational level of war. Such an understanding is essential if military strategic objectives are to be translated into effective tactical activity.

Uiteraard gaat het hier om een niet geratificeerd ontwerp, maar er zijn geen aanwijzingen dat de eindtekst anders zal luiden. Kortom, de kans is aanwezig dat een tussenniveau *militair-strategische* doelen zelfstandig gaat realiseren op een wijze, die de politieke lastgever niet heeft bedoeld, of waarvan hem de implicaties pas tussentijds duidelijk worden.

Ook de reeds genoemde Westduitse operationele richtlijn spreekt over een mogelijke

... unterschiedliche Auslegung und Umsetzung der militär-strategischen Ziele in operative Planung und Führung . . .

tussen de verschillende bondgenoten ([4] blz. 8). Ook in Amerikaanse publikaties vindt men deze eventualiteit nogal eens gesuggereerd. Laten wij vaststellen dat zo'n situatie zich wellicht zou kunnen voordoen, maar dan is het allereerst aan het *strategische* niveau dergelijke verschillen uit de wereld te helpen, en in de tweede plaats kan het nimmer in de bedoeling liggen zo'n situatie als het ware structureel met een operationele bevelsken op te roepen. Die is immers juist erop gericht een gecoördineerde, gezamenlijke inzet van de NAVO-strijdkrachten tot stand te brengen. Een horizontaal en verticaal gecoördineerd geheel van operationele strategieën voor de formaties op de verschillende niveaus is daarvoor vereist. Gezien de classificatie van de daarin opgenomen gegevens, leent behandeling daarvan zich niet voor

verdere beschouwing in een open bron als de Militaire Spectator. Maar even belangrijk — en in de tijd gezien misschien wel als eerste element — is een gezamenlijke operationele doctrine. En, zoals gezegd, die is voor de centrale sector in ontwikkeling.

De operationele doctrine voor de centrale sector in hoofdlijnen

Eigenlijk werden de eerste operationele doctrines voor de centrale sector ontwikkeld in het „alternatieve circuit”. Al in de periode vóór 1979, toen de discussie over de plaatsing van kernraketten voor de middellange afstand pas losbarstte, werd er uit verschillende richtingen door militaire en civielpolemologische deskundigen gepleit voor alternatieve wijzen om de centrale sector te verdedigen.

Kenmerkend daarin was het beklemtonen van het *defensieve* karakter van de NAVO. Dat moest ook doorklinken in de wijze van optreden en de daarvoor te gebruiken wapensystemen. Zo werden bv. in die tijd de meer of minder uitgewerkte modellen gelanceerd van Afheldt, Spanocchi, Brossollet en Löser [9].

Met behulp van moderne hindernis- en pantserbestrijdingstechnologie wordt meestal een fijnmazig netwerk voorgesteld van lichte infanterie-eenheden als „schild” in eerste lijn aan de grens, waarachter de meer conventionele gemechaniseerde reserves als „zwaard” eventueel desondanks doorgedrongen vijand kunnen uitschakelen. Het defensieve beginsel werd door sommigen van de hier genoemden gekoppeld aan een volledig afzien van kernbewapening, maar in elk geval aan het naar een laat stadium schuiven van een eerste inzet van kernwapens. Overigens zal ik later op deze „alternatieve school” nog terugkomen, omdat zij m.i. nog steeds bruikbare elementen bevat.

De officiële overheidsinstanties in West-Europa gingen zich pas in een veel later stadium — toen maar niet duidelijk werd of de modernisering zou doorgaan — afvragen hoe in voorkomend geval een succesvolle verdediging te realiseren. Dat wil zeggen: wellicht zonder gemoderniseerde middellange-afstandskernwapens in de zg. LRINF-categorie, zonder veel publieke steun in dat geval voor compenserende modernisering en uitbrei-

ding in andere tactische kernwapencategorieën, en — het wezenlijkst — zonder een *automatische* koppelingsgarantie van de Amerikaanse strategische kernmacht. Wat dat laatste betreft heeft Reagans SDI misschien wel een onbedoeld zegenrijke invloed gehad (geheel los van de vraag of dat ruimteschild nu werkelijk haalbaar zal blijken of niet). De militaire NAVO-leiding kwam als eerste met een op deze realistischere veronderstellingen gebaseerde planning, gericht op het zo snel mogelijk opheffen van — overigens al jarenlang bestaande — tekortkomingen in de conventionele verdedigingscapaciteit. Een aantal cruciale terreinen werd daarbij onderscheiden, zonder dat daaraan echter een advies voor een prioriteitsstelling werd verbonden. Misschien was dat ook wel te veel van het goede gevraagd geweest. Belangrijk was dat niet alleen veel aandacht werd besteed aan modernisering van wapensystemen, maar vooral ook aan een gecoördineerde inzet daarvan. Uit die periode stammen inmiddels gemeengoed geworden concepties als „Offensive Counter Air” (OCA), de „Joint Suppression Enemy Air Defence” (JSEAD) en de veelbesproken „Follow-on Forces Attack” (FOFA), door de toenmalige Supreme Allied Commander Europe (Saceur), de Amerikaanse gen B. W. Rogers met verve verdedigd, vooral tegen hen die daaraan een typisch Amerikaans „luchtje” meenden te ontdekken, erop gericht veel dure „Emerging Technology” (ET) in de VS te laten produceren en aan de NAVO te slijten. Ook zag men in FOFA een „American connection” met de net ontwikkelde AirLand-Battle-doctrine.

De doctrineontwikkeling in het Amerikaanse leger, 1976-1986

Daarom, alvorens ik verder ga met de hoofdlijn van mijn betoog, eerst even een noodzakelijk zijstapje naar het in die periode uiterst turbulente „doctrinetoneel” in de VS. Na afloop van de oorlog in Vietnam was daar voor het eerst in lange tijd weer serieuze aandacht voor het optreden in West-Europa. In 1976 al resulteerde dat in een specifiek op deze regio toegesneden doctrine: de „Active Defense”, gepresenteerd in FM 100-5, de Amerikaanse „gevechtshandleiding” [10a]. Daarin werd de initiële suprematie van de Warschau-Pactstrijdkrachten bij een eventuele (verrassings)-

aanval als feit aanvaard. Vooral de concentratie in smalle zwaartepuntsectoren, waarin echelon na echelon uit de diepte zou worden gelanceerd, baarde zorgen. De lineaire, statische en ondiepe steunpuntverdediging in de „Forward Edge Battle Area” (FEBA) — in militair Nederlands: Voorste rand weerstandsgebied (vrw) — zoals men die tot dat moment pleegde voor te bereiden, werd te broos en te doorbreekbaar geacht. Binnen de marges van de doctrine van de bondgenootschappelijke voorwaartse verdediging — in het Duits nog exacter als „Vorneverteidigung” betiteld — accepteerde de Active Defense het ontstaan van vijandelijke penetraties. Door een efficiënt gebruik van mobiliteit en vuurkracht, en met een initiële formatie van eenheden in de diepte, wilde men van die nood een deugd maken. De penetraties werden zo smal mogelijk gehouden door een gecombineerd gebruik van natuurlijke en kunstmatige hindernissen, op essentiële terreindelen aangevuld met eigen verdedigingsopstellingen. Eigen vuurkracht kon daardoor flankerend en gaandeweg, naarmate de vijand dieper doorstootte, met steeds meer effect tot gelding worden gebracht, ook door het onttrekken van nog vrij inzetbare eenheden uit minder bedreigde sectoren. Zo zou men, naar werd gehoopt, uiteindelijk de vijandelijke aanval „smoren”. Dat betekende ook dat men niet meer kost wat kost probeerde met tegenaanvallen de vijand buiten gevecht te stellen. Die manoeuvres werden gezien als te kwetsbaar, inefficiënt en veelal toch te laat gelanceerd. Deze traditionele tegenaanvallen op de penetratie vormden tot dat moment — overigens ook bij ons — het noodzakelijke sluitstuk van een geslaagde verdediging, ongeacht het niveau. Het uitgangspunt van de „Active Defense” is kort en bondig: vuurkracht is de kern van de verdediging, beweging is daarvoor een onmisbaar, maar dienend instrument. (Een duidelijke analyse van de ontstaansgeschiedenis en de betekenis van de „Active Defense” is te vinden in een onderzoek van maj R. A. Doughty, dat de hele doctrineontwikkeling in het Amerikaanse leger sinds 1946 behandelt [11].) Zoals wellicht bekend, is de huidige Nederlandse verdedigingsvorm „gebiedsverdediging” medegeïnspireerd door de „Active Defense”. Onze bewerking is echter flexibeler opgezet, ook door de variatiemogelijkheden die op de onderscheiden niveaus voorhanden zijn. Wat in deze doctrine

van de Active Defense opviel, was dat zij op een goed geconcretiseerde manier was beschreven, met een goede illustratieve ondersteuning. Ook het vijandbeeld was zeer begrijpelijk geschetst.

Het is voor mij nooit helemaal duidelijk geworden of politieke dan wel militair-professionele krachten het initiatief hebben gehad bij het onttakelen van de „Active Defense”, al vanaf het eerste ogenblik dat ze officieel werd. Ik ben niet zo onder de indruk van de verklaringen die daarvoor in de periode 1976-1982 in vele artikelen in de Amerikaanse vakpers werden gegeven. Over deze kwestie is door J. L. Romjue een studie gepubliceerd, waarin hij de ontwikkeling beschrijft van de vervangende doctrine, die uiteindelijk „AirLand Battle” zou gaan heten [12]. Mijn bezwaar is echter dat hij meer reclame voor dit nieuwe produkt maakt, dan een objectieve analyse geeft van wat vermoedelijk een felle doctrinaire strijd is geweest. Dat laatste valt af te leiden uit de discussies, die in de Amerikaanse vakpers nog steeds gaande zijn.

Hoe dan ook, in de uitgave van FM 100-5 van 1982 werd de „AirLand Battle”-doctrine gelanceerd. Daarin werd — zoals reeds gezegd — tevens het „operational level” ingevoerd als niveau tussen strategie en tactiek. In de volgende editie van dit voorschrift (1986) is dat herdoopt in „operational art”. Dat is:

... the employment of military forces to attain strategic goals in a theater of war or theater of operations through the design, organization and conduct of campaigns and major operations. ([10b]blz. 10)

De „AirLand Battle”-doctrine is duidelijk meer mondiaal in haar benadering, niet meer gefixeerd op West-Europa zoals de „Active Defense”. Wel staat in het voorwoord de uitspraak:

FM 100-5 is compatible with and will serve as the US implementing document for NATO land forces tactical doctrine (Allied Tactical Publication 35A), but is more theoretical and more general so as to meet US needs in other theaters. US troops operating in the framework of FM 100-5 will execute NATO's forward defense plans in compliance with ATP-35A. ([10b]blz. i)

Drie synchroon verlopende gevechtsactiviteiten worden in „AirLand Battle” onderscheiden: in de voorste lijn met de vijandelijke eenheden waarmee direct gevechtscontact bestaat („Close battle”), in de diepte tegen „follow-on forces”, die

niet het huidige, maar mogelijk het volgende gevecht gaan beïnvloeden („Deep battle”), en ten slotte tegen de vijandelijke bedreiging van de eigen achtergebieden („Rear battle”).

Het meest in het oog springende verschil met de vorige doctrine is echter de offensieve instelling die voortdurend wordt gepropageerd. Ook in geval onvermijdelijkerwijs een verdediging moet worden gevoerd, zal dat alleen tijdelijk gebeuren, terwijl slechts de (tegen)aanval de uiteindelijke beslissing kan brengen. Door de nadruk te leggen op de manoeuvre moet een slijtageslag door het verdedigen van bepaalde terreindelen worden voorkomen. Over de dienende functie van de beweging om optimale vuuruitwerking, en dus verliezen bij de vijand, te verkrijgen wordt nauwelijks meer gesproken. In zekere zin is dat wat wonderlijk, omdat het optreden sterk vijand-gericht wordt genoemd. Een duidelijk verschil met de „Active Defense” is ten slotte het veel hogere abstractieniveau van de doctrinebeschrijving.

Het operationele denken bij Northern Army Group (Northag)

In 1986 had gen Farndale, de toenmalige Com-Northag al in een interview uitgesproken dat hem een geheel gewijzigde vorm van optreden met de in oorlogstijd onder zijn bevel gestelde legerkorp- sen voor ogen stond [13]. Wat waren daarvan nu de hoofdlijnen? Zoals al gezegd, was zijn nieuwe „Concept of Operations” vooral bedoeld om de gecoördineerde inzet van de nationale legerkorp- sen in één samenhangend bondgenootschappelijk kader te verbeteren. Zo zou bv. de legergroeps- commandant een steviger controle uitoefenen op het gebruik van legerkorpsreserves. Hij wilde dat doen door zèlf de uiteindelijke beslissing te nemen waar, wanneer en met welk doel die reserves zouden worden ingezet. Daarbij zou gedurende de initiële defensieve operaties moeten worden vast- gesteld op welke wijze de vijand precies optreedt om vervolgens het initiatief over te nemen. Daar- toe moest Northag in staat zijn:

... to concentrate, at our point of choosing, a local superiority at the point of impact. This concept will allow us to strike at the enemy's flanks ... When we use these reserve forces, we now use them with far more concentrated impact than before. [13]

Een geconcentreerde en gespecialiseerde inzet

van reserves in een offensieve rol derhalve, die uiteraard gevolgen heeft voor het voorafgaande optreden van de legerkorpsen, want een verdedigend optreden wordt in deze benadering als een voorbijgaand kwaad geschilderd:

The quicker we get on the offensive, the better . . . No battle in history . . . has ever been won by sitting still on the defensive. At some stage you have to go on the offensive to win. [13]

Duidelijk is dit een aanzet tot een gewijzigd optreden op operationeel niveau, en tot operationele-doctrinevorming. Daarbij zijn de legergroeps- en legerkorpsniveaus rechtstreeks in het geding. Het is echter onvermijdelijk dat ook op het lagere (tactische) niveau indirecte effecten ontstaan. Al was het maar door het reserveren van gevechtskracht in een eerdere — defensieve — fase om daarmee later een offensieve beslissing te kunnen forceren. In 1988 heeft gen Farndale — inmiddels b.d. — in een lezing voor de Kon. Ver. ter Beoefening van de Krijgswetenschap zijn ideeën nog eens in brede kring naar buiten gebracht.⁶ Over de rol van kernwapens was hij zeer duidelijk, toen hij zei:

Nuclear weapons are the most fundamental war stoppers yet, and we must accept the fact that they are now permanently available to anyone with the know-how, who wants to make war. What is more, their use cannot be deterred by conventional forces alone, no matter how strong these are. The use of nuclear weapons can only be prevented by the existence of nuclear weapons on both sides. Nevertheless their use would be so cataclysmic that everything possible must be done to prevent this happening, first by preventing war breaking out at all, and then by trying to prevent their use . . .

Hij wees op het voordeel voor het Warschau-Pact, dat een verrassend offensief vanaf de binnenlijnen kan concentreren op geselecteerde zwaartepunten, waar het een plaatselijk overwicht van 8:1 of zelfs 10:1 kan creëren.

Op enigerlei manier moet de aanvaller een snelle doorbraak naar de diepte worden ontzegd, mede ook om de politieke NAVO-leiding tijd te verschaffen voor haar consultaties, o.a. over tijdstip en vorm van enigerlei nucleair antwoord, uitgaande van een uitsluitend conventioneel ingezet vijandelijk offensief. Opnieuw sprak Sir Martin zijn offensieve credo uit:

⁶ Gen Sir Martin Farndale in een lezing, „The conduct of battle at the operational level, after the INF-agreement in the next decade”, Apeldoorn/Den Haag, 6/7 juni 1988 (*Mars in Cathedra* (1988)(76)2587 [in: *Mil. Spect.* 157(1988)(9)]). De citaten zijn uit een transcriptie, opgesteld vóór de lezing.

It is essential to seize the initiative and get onto the offensive as soon as possible. No battle is ever won by remaining on the defensive, although there are those about who preach a form of defensive defence only. There is no such thing. If we became involved in a battle of attrition with an enemy of superior numbers when our resources are limited, we are doomed to lose.

Ik kom al sterk in de verleiding commentaar te gaan geven op dit soort uitspraken, die representatief zijn voor het denken op dit moment over de beste wijze om de centrale sector met succes te verdedigen. Zoals eerder gezegd heb ik tegen die trend mijn bedenkingen. Niet omdat ik ontken dat uiteindelijk een tegenoffensief als sluitstuk van de operatie onvermijdelijk kan blijken. Het gaat mij daarbij om de vraag op welk operationeel niveau dit soort optreden het meest voor de hand ligt en om de voorwaarden die voor een succesvolle uitvoering van die beslissende actie in de voorafgaande periode door de lagere (operationele en tactische) niveaus moeten worden vervuld. Dan zijn de relatie tussen vuurkracht en beweeglijkheid en die tussen aanval en verdediging in het geding. Dan moet het economische gebruik van de drie elementen: beschikbare middelen, ruimte en tijd in onderlinge samenhang worden bekeken. Daarbij is vooral het tijdstip van de offensieve tegenactie van belang. Dan zal de door velen veronderstelde tegenstelling tussen manoeuvre- en slijtageoorlog eens tegen het licht moeten worden gehouden.

De Westduitse „Operative Leitlinie”

Vanwege de centrale rol van de Westduitse landstrijdkrachten bij de verdediging van de centrale sector, eindig ik dit overzicht met enkele citaten uit de eerder genoemde „Operative Leitlinie”.

Vorneverteidigung in Mitteleuropa verlangt vor allem, zunächst die 1. operative Staffel der WP-Landstreitkräfte und die sie unterstützenden Luftstreitkräfte so grenznah wie möglich mit konventionellen Mitteln zu zerschlagen . . . Hierzu muß die Verteidigung beweglich im Wechsel von Halten und Schlagen mit dem Willen zum Erfolg geführt werden. Diese „1. Schlacht” muß schnell — in den ersten Tagen — gewonnen werden. ([4]blz. 12)

Mechanisierte, hochbewegliche Kräfte, die in Schwerpunkten konzentriert angreifen, können nur in beweglichen, aktiv und entschlossen geführten Operationen unter Nutzung des Raumes endgültig geschlagen werden. Dabei bestimmt das operative Ziel, welcher Raum, unter Nutzung von Gelände und Bebauung, als für die Operation entscheidend zu halten

ist und wo die Schlacht im Raum operativ beweglich geführt wird . . . Vorverteidigung darf jedoch nicht zum linearen, starren Einsatz von Großverbänden und zu einer statisch geführten Abnutzungsschlacht führen. Bei der eigenen Unterlegenheit an Zahl wird diese rasch verloren. ([4]blz. 14)

Vorverteidigung . . . schließt die Nutzung des Raumes nicht aus, wenn es darauf ankommt, den Feind zu schlagen. Trotz fehlender strategischer und geringer operativer Tiefe darf sie deshalb räumlich nicht eng definiert werden . . . Operative Zielsetzung ist es, zunächst die Armeen der 1. operativen Staffel in den Verteidigungsräumen der Divisionen zu schlagen. Verzögerungszonen und Verteidigungsräume sind als operative Einheit zu sehen . . . Wichtig ist, daß der Feind dort geschlagen wird und der Raum spätestens nach der Entscheidung wieder in eigener Hand ist. ([4]blz. 16)

Operative Reserven stehen in ausreichender Zahl erst nach Eintreffen amerikanischer Verstärkungskräfte und nach dem Eingreifen französischer Landstreitkräfte zur Verfügung . . . Nicht jede Führungsebene wird von Anfang an über ausreichende Reserven verfügen . . . Bei allgemeinem Kräftemangel können Reserven geschaffen werden durch:

- Gewinnen von Kräften aus weniger bedrohten Frontabschnitten,
- Einbinden von Kräften des Territorialheeres in die Operationen der Korps,
- Verzicht auf taktische Reserven zugunsten einer Zusammenfassung auf operativer Ebene, . . . ([4]blz. 18)

Die geringe Zahl operativer Reserven macht ihren koordinierten Einsatz erforderlich . . . Es hängt von den operativen Beurteilung des Umfanges der verfügbaren Reserven bzw. ihrer räumlichen und zeitlichen Zuführung ab, ob Reserven operativ für Gegenangriffe oder zunächst für das Auffangen des Feindes eingesetzt werden müssen. Operative Reserven

sind jedoch vor allem für Gegenangriffe bereitzuhalten . . . Das Schaffen einer operativen Reserve kann die Handlungsfreiheit nachgeordneter Führungsebenen einengen. Dies ist gerechtfertigt, wenn so die operative Zielsetzung, z.B. Schlagen der 1. operativen Staffel im Raum der vorn eingesetzten Divisionen, erreicht werden kann. ([4]blz. 19)

De offensieve operationele doctrine lijkt een feit

Het voorgaande overzicht kan maar tot één gevolgtrekking leiden: de beschreven offensieve operationele doctrine voor de verdediging van de centrale sector is hard op weg de officiële NAVO-doctrine te worden, waarmee wij een eventueel gewapend conflict met gunstig resultaat hopen te beslissen. De opzet lijkt eenvoudig: wij willen het offensief van het Warschau-Pact, gebaseerd op concentratie van een materiële overmacht, niet op zijn condities tegemoettreden, dat speelt hem in de kaart. Integendeel (het tactische niveau even buiten beschouwing gelaten) wij hebben onze eigen offensieve doctrine, die, door het daarvoor geschikte *operationele* niveau uitgevoerd, als enige optie beslissend succes belooft. Nee, ik moet mij genuanceerder uitdrukken: deze optie wordt op dit moment in gezaghebbende militaire kringen — zoals dat heet — duidelijk gepousseerd als de inhoudelijke oplossing voor een probleem dat tot nu toe vooral van procedurele aard leek, het ontbreken van een operationele NAVO-doctrine. In het tweede deel van dit artikel, in een volgend nummer, wil ik mijn kanttekeningen daarbij plaatsen.

Literatuur

1. L. J. Matthews — On Clausewitz. *Army* (1988) (2)20-24.
2. C. von Clausewitz — *Vom Kriege*, 19e dr. Dümmler, Bonn (1980).
3. L. J. Matthews — Operationale Mania. *Army* (1987)(2)20.
4. *Leitlinie für die operative Führung von Landstreitkräften in Mitteleuropa*. Bundesmin. der Verteidigung/Insp. des Heeres, Bonn (1987)(20 aug.).
5. *Militair woordenboek*, 3e dr. Landmachtstaf, Den Haag (1987).
6. N. A. Gross — Perestroika and glasnost in the Soviet armed forces. *Parameters* (1988)(9)75.
7. J. L. Wallach — Misperceptions of Clausewitz' On War by the German military, in: M. I. Handel (ed) — *Clausewitz and modern strategy*. Frank Cass & Comp. Ltd, Londen (1986)226-235.
8. H. Summers — *On strategy, a critical analysis of the Vietnam war*. Presidio Press, Novato Calif. (1982)90.
9. H. Afheldt — *Verteidigung und Frieden*. Hanser Verlag, München (1976); E. Spannocchi en G. Brossolet — *Verteidigung ohne Schlacht*. Hanser Verlag, München (1976); H. Löser — Raumdeckende Verteidigung. *Österreichische Mil. Z.* (1977)(4).
10. FM 100-5, *Operations*. Dept of the Army, Washington DC (a:1976; b:1986).
11. R. A. Doughty — *The evolution of US Army tactical doctrine 1946-76*. Ft. Leavenworth Ka. (1979) 40-50.
12. J. L. Romjue — *From active defense to Airland Battle: the development of Army doctrine 1973-1983*. Ft. Monroe Va. (1984)3-21, 51-74.
13. S. O'Dwyer-Russel — Northag concept 'aims to win' (interview m. gen Sir Farndale). *Jane's Def. Wkly* (1986)(26 juli)116-117.

Neerlands veste

door N. de Roy van Zuidewijn, 144 blz., geïll. Uitg.: Stg Menno van Coehoorn, Den Haag, 1988. Prijs: f 35,-.
ISBN: 90.12.05785.X

De belangstelling voor ons culturele erfgoed is de laatste jaren in ons land enorm toegenomen. Die belangstelling richtte zich niet alleen op de „schone kunsten”, maar ook op alledaagse zaken zoals de voorziening van eten, drinken, kleding en onderdak, en de bescherming tegen vijanden door de eeuwen heen.

Dat laatste betekende derhalve impliciet een groeiende belangstelling voor de vele verdedigingswerken in de ruimste betekenis van het woord die ons land rijk is. Vandaar dat de Stichting Menno van Coehoorn terecht heeft gemeend een volledig herziene herdruk van het in 1977 reeds verschenen boek „Verschanste schoonheid” te moeten publiceren onder de nieuwe titel „Neerlands veste”.

Er is gekozen voor een zeer overzichtelijke opzet. Na een algemene inleiding volgt een aantal hoofdstukken waarin — beginnende bij de vroege middeleeuwen — per periode een algemene beschouwing wordt gegeven over de dan geldende relatie tussen de trits belegerings(aanvals)technieken-beschikbare technologie-verdedigingswerken. Dat levert een goed samenhangend overzicht op van het hoe en waarom van vestingwerken in een bepaalde periode. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een uitgebreide beschrijving van een aantal ken-

merkende vestingwerken uit het desbetreffende tijdvak. Het boek wordt besloten met een duidelijke, verklarende woordenlijst waarin, onder meer aan de hand van enkele tekeningen, gangbare benamingen worden verklaard, een overzicht van de belangrijkste vestingmusea en een literatuuropgave.

Het boek is goed verzorgd, gemakkelijk leesbaar en voorzien van vele mooie tekeningen en foto's. Het zal, gezien de omvang, duidelijk zijn dat dit boek niet diep kan ingaan op de details van de afzonderlijke vestingwerken; de echte liefhebbers die zich daarin willen verdiepen moeten uit andere bronnen putten. Maar

dat is ook niet de bedoeling, het boek wil slechts een handreiking zijn voor de geïnteresseerde leek, de toevallige passant, en daaraan voldoet het volledig. Voor het merendeel van de lezers van dit blad, de groep „professionele militairen”, zou een dergelijk boek overbodig moeten zijn; deze kennis zou immers gemeengoed moeten zijn. Naar ik echter vrees is dit in een aantal gevallen een ijdele hoop. En voor die gevallen biedt deze uitgave een goede mogelijkheid een leemte in hun algemeen-militaire educatie aan te vullen, althans daartoe een eerste aanzet te geven.

J. C. A. C. DE VOGEL, bgen inf

Waging war

A philosophical introduction, door I. Clark, 142 blz. Uitg.: Clarendon Press, Oxford, 1988. Prijs: £ 17,50.
ISBN: 0.19.827325.8

Ian Clark is verbonden aan de Universiteit van Cambridge en schreef o.m. de boeken *The politics of intrusion* (1979), *Reform and resistance in the international order* (1980), *Limited nuclear war* (1982), *Nuclear past, nuclear present* (1985) en *The British origins of nuclear strategy 1945-1955* (1988).

Schr. heeft zich niet tot doel gesteld een onduidelijke beschrijving van de oorlogvoering te geven of over een bepaalde filosofische benadering van het karakter van de oorlog uit te weiden. Hij wil veeleer als gids dienen in de doolhof van de veelheid en complexiteit van aspecten voor mensen die dit onderwerp bestuderen. In dit boek richt hij zich

op drie thema's. Allereerst het karakter van de oorlog zelf en hoe het kernbegrip zich heeft ontwikkeld in de context van een veranderende sociale, politieke en technologische omgeving. Ten tweede de gedragscodes tijdens de oorlogvoering en hoe die veranderden onder druk van diezelfde ontwikkelingen. In de eerste drie hoofdstukken (*War: concept and conduct*; *Doctrines of just war*; *Doctrines of limited war*) wordt dit deductief geanalyseerd. Bij de behandeling van het derde thema in de laatste drie hoofdstukken (*Conduct becoming and unbecoming*; *Contemporary nuclear strategy and waging war*; *Contemporary nuclear strategy and waging peace*) kiest schr. voor een inductieve analyse. Hier behandelt hij de operationele implementering van de doelmatigste — en algemeen en abstract geformuleerde — gedragscodes in de praktijk van de oorlogvoering en de daarbij optredende problemen.

Schr. besluit met de conclusie dat er

een spanning lijkt te bestaan tussen de gedragsregels voor de individuele staatsburger in een staat en het gedrag van diezelfde staat in geval van oorlog. Om een gedragscode in de oorlogvoering acceptabel en doelmatig te kunnen toepassen, dienen gedragscodes in, en principes van de oorlogvoering op dezelfde filosofische theorie te zijn gebaseerd. In de praktijk is dat echter niet altijd zo. Zo lopen de gedragscodes achter bij de op technologische ontwikkelingen (zoals het nucleaire wapen) gebaseerde operationele militaire concepties of zijn bepaalde te abstract geformuleerde gedragscodes niet toepasbaar. Hoe kan bv. een (nucleair) bombardement van een stad worden ingepast in de gedragscodes van proportionaliteit en van het ontzien van non-combattanten? Is het moderne wapengeweld nog legitiem? Kan door middel van een gerechtvaardigde oorlog nog wel een betere vrede worden bereikt?

Volgens schr. mag men op basis hiervan evenwel niet besluiten dat de bestaande codes zonder meer terzijde moeten worden geschoven.

Ook in het nucleaire tijdperk worden immers nog conventionele oorlogen gevoerd. Vandaar dat in het nucleaire tijdperk de bestaande, aan de gerechtvaardigde en beperkte oorlog gerelateerde, gedragscode is te prefereren boven een intellectueel vacuüm. De discussies over de toe te passen gedragscodes worden bepaald door twee aspecten: perceptie van de tegenstander en militaire noodzaak. Wat is de wederzijdse perceptie van vriend en vijand terzake van hun gedrag? Indien men vermoedt dat de tegenstander zich niet aan de beperkende regels zal houden, waarom zou men dan zichzelf wél die beperkingen opleggen? En hoe verloopt de afweging tussen militaire noodzaak en het toepassen van bepaalde gedragsregels in kritische situaties

waarin het leven van de eigen combattanten op het spel staat?

Wat een negatieve ontwikkeling lijkt, namelijk de erosie van het verschil tussen vrede en oorlog en de groeiende betrokkenheid van de militaire structuren in het management van de vrede, zou weleens tevens hoopvolle aspecten kunnen hebben. Als het doel van de gerechtvaardigde oorlog is, een betere vrede te realiseren, dan moet men zich concentreren op hetgeen politiek, economisch, sociaal en technologisch gezien zo'n vrede omvat.

De klassieke theoretici van de gerechtvaardigde oorlog hebben geprobeerd oorlog en vrede op hun manier te integreren: zij probeerden overeenkomstig de beginselen van de vrede leiding te geven aan de oorlogvoering. In een tijdperk van een oneindige koude oorlog wordt dat een taak die continu moet worden uitgevoerd en die niet kan worden uitgesteld tot de internationale samenleving in een oorlogssituatie

Dringend verzoek aan auteurs

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met *anderhalve of dubbele regelafstand*. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie o.a. het januari-nummer).

Dat het wenselijk is van tijd tot tijd het lint in schrijfmachine of printer te vervangen, zou eigenlijk geen vermelding moeten behoeven.

Helaas worden ook in toenemende mate *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma (bv. „Graphix”).

REDACTIE

belandt. Schr. ziet hier een uitdaging voor moderne theoretici.

In dit boek beschrijft Clark hoe oorlog wordt gevoerd en welke beperkingen daarbij gelden. Hij ziet een duidelijke relatie tussen de militaire activiteiten op het gevechtveld met de bijbehorende operationele concepties en de filosofische overwegingen aangaande het karakter van de oorlog in het algemeen. Zodoende is zijn boek een fascinerende syn-

these van filosofie, militaire geschiedenis, politieke theorie en moderne strategie, waarin ook het *ius in bellum* en het *ius ad bellum* een plaats vinden. Voor geïnteresseerden in de filosofische basis van oorlog en vrede en voor degenen die zich voor de complexe materie van wapenbeheersing, doctrineontwikkeling en humanitair oorlogsrecht interesseren, is dit boek zeker een goede gids bij hun analyses.

R. J. VAN VELS, kol inf

Prisoners of the Reich

Germany's captives 1939-1945, door D. Rolf, 226 blz., geïll. Uitg.: Leo Cooper Ltd., Londen, 1988 (Imp. v. Ned.: Nilsson & Lamm, Weesp). Prijs: f 65,65. ISBN: 0.85052.681.7

Zowel titel als ondertitel zouden kunnen doen vermoeden dat het hier gaat om geallieerde krijgsgevangenen van de Duitsers in die periode. Niets is minder waar. In hoofdzaak worden namelijk de lotgevallen van *Britse* krijgsgevangenen behandeld. Krijgsgevangenen van het British Commonwealth krijgen ook enige aandacht en slechts zijdelings wordt af en toe een blik gegund aan Fransen en Russen. Dat schr. zich beperkingen heeft moeten opleggen is begrijpelijk; een opmerking dienaangaande in het voorwoord ware echter op haar plaats geweest. Na deze negatieve opmerking een positieve: de auteur heeft zich zeer veel moeite gegeven om een tot op heden vrijwel braakliggend terrein te ontginnen. Na aan-

dachttrekkende films en tv-series (Colditz) nu eens eindelijk aandacht voor die 99,95% krijgsgevangenen die niet eens konden denken over een ontsnapping, laat staan metterdaad uitvoeren. Zoals een der geraadpleegden het uitdrukte: „Het werd tijd dat iemand eens aandacht besteedde aan de andere kant van de medaille”.

Het boek volgt een chronologisch patroon. Deel 1 behandelt gevangenneming, transit en aankomst in de al dan niet definitieve bestemming. Opmerkelijk is ook hier weer het grote belang dat door de Duitsers werd gehecht aan ondervraging op een tijdstip, zo vroeg mogelijk na de gevangenneming, als de krijgsgevangene nog in een shocktoestand verkeert.

In deel 2, toch wel het belangrijkste, wordt ingegaan op het leven binnen prikkeldraad. Het opmerkelijkst is wel dat de Britten erin slaagden hun organisatiestructuur en de uitwendige en inwendige discipline ook onder die omstandigheden te handhaven. Door hun eigen inwendige dienst te regelen — en daarvoor verantwoordelijkheid te nemen — slaag-

den zij erin de Duitse kampleiding daar waar mogelijk „buiten de deur” te houden. Een geval van wederzijds respect tussen kamp- en krijgsgevangenenleiding behoorde dan ook niet tot de uitzonderingen. Voor degenen, die hier reeds een vergelijking met concentratiekampen willen maken, moge het volgende dienen: krijgsgevangenkampen waren een verantwoordelijkheid van de Wehrmacht (zij het wel met inspectiebevoegdheid door de SS); de concentratiekampen daarentegen vielen onder de SS.

Deel 3 is gewijd aan de laatste episode, het doorstaan van het laatste oorlogsjaar, de bevrijding, de terugkeer naar — uiteindelijk — Engeland en het accommoderen aan een thuisfront dat ook niet meer was als vroeger. Schr. heeft hieraan uitvoerig aandacht besteed, hetgeen het boek universele waarde geeft. Trefend is ook de bureaucratiese afhandeling van rechtspositionele omstandigheden. Zelfs verlies van PSU werd na de oorlog in rekening gebracht!

De auteur, alhoewel niet schrijvend uit eigen ervaring als krijgsgevangene, doch wel met militaire achtergrond, heeft grondig onderzoek gedaan naar hoe het krijgsgevangenen in de Tweede Wereldoorlog is vergaan. Die grondigheid doet de beperking tot het Verenigd Koninkrijk accepteren. Van groot belang is ook dat duidelijk wordt hoe het oorlogsrecht — en met name de Conventie van Genève — werkt, zelfs als men te maken heeft met dictaturen als het Derde Rijk. Eveneens kan de waarde van een organisatie als het Internationale Rode Kruis nauwelijks worden overschat.

H. A. P. GROTHAUZEN, kol art b.d.